

02 UD bekymret:
Tar FN-systemet
korrupsjon på alvor?

28 Økonomi:
Full stopp i
råvare-boomen

34 Jan Arild Snoen:
Vil Trump rasere
USAs bistand?

Hvem vinner,
hun eller vi?
Side 16

BISTANDSAKTUELT

NR 4 – JUNI 2016 www.bistandsaktuelt.no

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

De etterlatte

Det overfylte skipet med migranter forliste. Rundt 500 døde. En av årets aller verste tragedier i Middelhavet. Vi har vært i byen som mistet mange av sine kjære, i Somaliland.

Side 10

Foto: Espen Røst

B-POSTABONNEMENT

«Verdens
nye mote-
yndlinger»

Side 20

Foto: NTB Scanpix

Aktuelt

«**Det høye bistandsnivået til Afghanistan var politisk motivert. Det er åpenbart at forvaltningen og kontrollen har vært for dårlig.**»

Bjørn Tore Godal, leder av utvalget som nylig la fram en rapport om norsk innsats i Afghanistan.

I skyggen av Orlando-terroren

Leder

I SKYGGEN AV den groteske terror-handlingen mot en nattklubb i Orlando, er det gledelig å notere seg at kampen for seksuelle minoriteters rettigheter generelt er på frammarsj over store deler av verden.

De siste fire årene har 14 land innført eller styrket lovverk mot diskriminering og 12 land har anerkjent likekjønnede ekteskap, rapporterer FN.

SLIKE SMÅ NYHETSMELDINGER om framskritt innebærer samtidig at verden kommer litt nærmere et mer reelt innhold i FNs erklæring av universelle menneskerettigheter. Vi har vært vant til å tenke på politiske rettigheter som allmenn stemmerett og ytringsfrihet. Vi har også vært vant til å tenke på beskyttelse av barn og at kvinner skal ha de samme rettigheter som menn. Etter hvert må vi også ta inn over oss det reelle innholdet i at mennesker, uansett seksuell orientering eller kjønnsidentitet, skal kunne ha de samme rettigheter.

Bak hver enkelt melding om framskritt for LHBT-rettigheter skjuler det seg gjerne forhistorier om ildsjeler som gjennom mange år har våget å stå fram og fronte en rettighetskamp. Ofte har de opplevd trakassering, trusler og vold. De endelige reformvedtakene betyr samtidig veldig mye for de det gjelder; utsikter til aksept i samfunnet, større trygghet for liv og helse, en generelt økt selvspekt.

ØST-EUROPA, AFRIKA, Sør-Asia og Midtøsten er områder der det har skjedd grove overgrep mot homofile og transpersoner de siste årene. Slik vold og trakassering blir ofte næret av en blanding av nasjonalistisk, religiøs og homofob retorikk fra enkelte politiske og religiøse gruppers talsmenn. Da er det også viktig at landenes egne øverste ledere og våre egne ledere markerer sin tydelige avsky både mot volden, truslene og retorikken, slik de nå har vist sin støtte til Orlando-ofrene og deres familier.

BISTANDSAKTUELT

Etablert 1998.

Ansvarlig redaktør: Gunnar Zachrisen

Bistandsaktuelt utgis i henhold til Fagpressens redaktørplakat og Lov om redaksjonell fridom i media. Eventuelle klager på artikler i avisen rettes direkte til bladets redaktør – gz@norad.no.

FNs eget kontrollorgan:

Slår alarm om svak kontroll

Det er liten grunn til å ha tiltro til FN-systemets kamp mot korrupsjon, fastslår organisasjonens eget kontrollorgan. – Alarmerende, sier statssekretær Tore Hattrem. **Av Jan Speed**

Bedrageri og svindel i FN-systemet blir trolig underrapportert, framgår det av en ny rapport fra kontrollorganet Joint Inspection Unit. Både sekretariatet og 27 ulike organisasjoner i FN-familien er satt under lupen.

«De fleste organisasjoner i FN-systemet gjennomfører ikke systematiske vurderinger av risiko for bedrageri eller betrakter bedrageri som en risiko for organisasjonen,» heter det i rapporten som Norge har vært med å finansiere.

– Alvorlig

De 28 FN-organene oppdaget bedrageri til en verdi av totalt 384 millioner kroner, viser FNs tall for perioden 2008 til 2014. Dette utgjør kun 0,03 prosent av den totale omsetningen.

Det globale gjennomsnittet for mislighold i privat og offentlig sektor ligger til sammenligning på én til fem prosent, ifølge forskning som er referert i rapporten.

Granskerne mener den store differansen kan tyde på at bedrageri er

underrapportert i FN, eller at det ikke blir oppdaget i det hele tatt. Rapporten hevder at faren for at FN-organisasjoner blir svindlet er «signifikant og endemisk».

8,5 mrd. i året

Norge kanaliserte 8520 millioner kroner i bistand gjennom FN-systemet i 2015.

– Funnene i rapporten er alarmerende og noe vi tar på fullt alvor. Generelt må FN gjøre mer for å bekjempe korrupsjon både internt i sine organisasjoner og opp mot sine partnere eksternt, sier statssekretær Tore Hattrem til Bistandsaktuelt.

Han påpeker at når bistandsmidler misbrukes, vil det samtidig bety at

«FN må ha mer åpenhet og stille tydeligere krav.»

Tore Hattrem, statssekretær UD

■ FLYKTNINGER

12000 000

flyktninger vil ha behov for å bosette seg i et trygt tredjeland i 2017, ifølge FN-organisasjonen UNHCR. Landene som tar imot kvoteflyktninger fra FN har sagt ja til å ta imot 170 000.

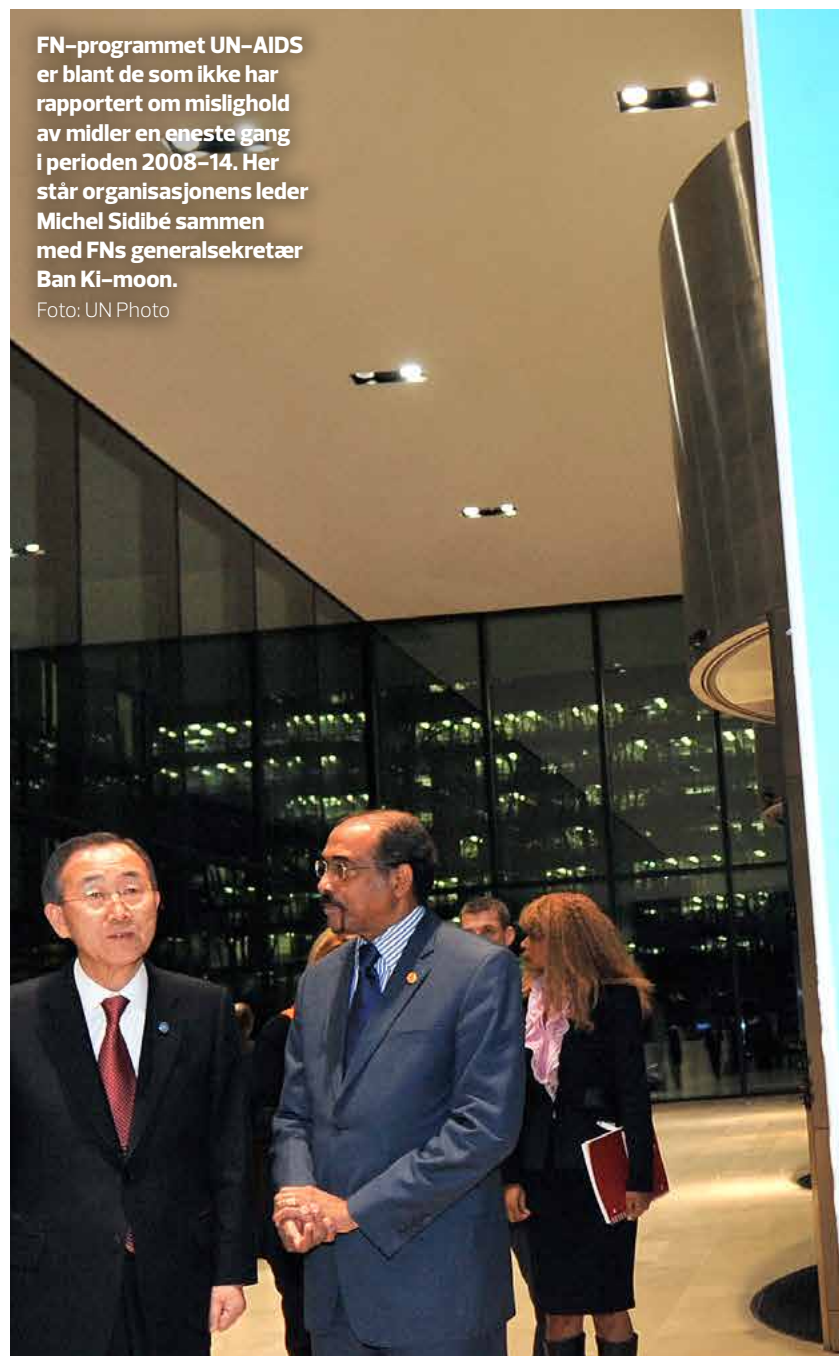
■ KAMBODSJA

Truer med bistandskutt

EU-parlamentet vedtok i begynnelsen av juni en resolusjon som er meget kritisk til myndighetenes forfølgelse av den politiske opposisjonen i Kambodsja. EU har tidligere gitt løfter om over 3 milliarder kroner i bistand innen 2020, men truer nå med å kutte i bistanden.

FN-programmet UN-AIDS er blant de som ikke har rapportert om mislighold av midler en eneste gang i perioden 2008-14. Her står organisasjonens leder Michel Sidibé sammen med FNs generalsekretær Ban Ki-moon.

Foto: UN Photo

midler fratas fattige mennesker som trenger hjelp – eller at viktig arbeid for verdenssamfunnet ikke blir utført.

Konklusjonene i rapporten overrasker ikke Aled Williams. Han er seniorrådgiver i U4, et ressursenter for anti-korrupsjonsarbeid som huses av Chr. Michelsens Institutt i Bergen.

– Konklusjonene er i samsvar med min erfaring og kunnskap om FN-systemet. Rapporten bekrefter at bistand som kanaliseres gjennom multilaterale systemer ikke nødvendigvis er mindre utsatt for mislighold enn penger som går bilateralt, sier Williams.

Stor variasjon

Det er stor variasjon mellom ulike FN-organisasjoner. Mens noen av de største har en aktiv politikk mot korrupsjon og oppdager svindel, så er det flere som ikke melder om problemer. Store organisasjoner som Unesco, Unaid, Unctad og ILO har ikke meldt om et eneste tilfelle av svindel eller korrupsjon mellom 2008 og 2014.

Dette er oppsiktsvekkende når man, for eksempel i Norge, vet at

nesten samtlige av de store norske hjelpeorganisasjonene oppdager og melder fra om flere slike saker hvert år.

En undersøkelse blant ansatte i 28 FN-organisasjoner underbygger antagelsene til Joint Inspection Unit:

Forblir ustraffet

60 prosent av de spurte mener at bedrageri ikke blir straffet i deres organisasjon. 77 prosent av de spurte hadde ikke fått opplæring i anti-korrupsjonsarbeid i løpet av de siste tre årene.

Bare 28 prosent sier at deres organisasjon gjør vurderinger av risiko for bedrageri. 38 prosent mener prosedyrene for å varsle om mistanke for bedrageri er uklare. I tillegg mente et flertall at varslere ikke blir tilstrekkelig tatt vare på.

«Mye mer må gjøres for å bekjempe svindel i FN-systemet,» skriver rapportforfatterne George A. Bartsiotas og Gopinathan Achamkulangare i Joint Inspection Unit.

De understreker at det er avgjø-

Tore Hattrem, statssekretær i UD

rende at topplederne i FN-organisasjonene signaliserer en «null-toleranse» for mislighold. De påpeker at det fortsatt er folk på ledelsesnivå i flere organisasjoner som benekter risikoen for korrupsjon.

– Har tatt grep

– Er Norge fornøyd med FN-organisasjoners arbeid mot korrupsjon?

– Det er viktig at FN gjør mer for å forebygge, avdekke og håndtere korrupsjon, bedrageri og andre misligheter, sier statssekretær Hattrem.

Han kaller kampen mot korrupsjon «en kontinuerlig prosess», og mener at FN må ha mer åpenhet og stille tydeligere krav om at dette er uakseptabelt og vil få konsekvenser.

– Jeg vil samtidig understreke at flere FN-organisasjoner har tatt viktige grep når det gjelder å forbedre arbeidet for å bekjempe korrupsjon, sier Hattrem.

– Hva gjør UD for å sikre at norske bidrag til FN-systemet ikke misligholdes?

– Kampen mot korrupsjon i bistan-

den er en prioritert oppgave i Utenriksdepartementet, også overfor FN. Norge er en stor bidragsyter til FN og vi vil ha mest mulig effekt for fellesskapets skatte kroner.

Internrevisjonene

Hattrem påpeker at Utenriksdepartementet i mange år har arbeidet for å styrke internrevisjonene, særlig i FNs store fond og programmer på utviklingsiden Undp, Unicef og Unfpa, som mottar mest penger.

– FN-organisasjonenes forpliktelser overfor Norge i korrupsjonssaker er regulert i avtaler. I UD følger Sentral kontrollenhet spesielt med på organisasjonenes håndtering av saker der norske midler mistenkes å være misligholdt. Vi samarbeider med andre land om felles reaksjoner, sier Hattrem.

Han forteller at Norge sammen med andre nordiske land har utarbeidet et felles rammeverk. Hensikten er å kunne gi en systematisk vurdering av multilaterale organisasjoners internrevisjon og granskingsfunksjoner. ■

4 **Aktuelt**

Sju av ti har opplevd

Sju av ti hjelpearbeidere oppgir å ha opplevd korrupsjon i egen organisasjon. Det er ett av flere interessante funn fra en anonym spørreundersøkelse hvor over 1000 hjelpearbeidere har deltatt.

Av **Tor Aksel Bolle**

Undersøkelsen blant bistandsarbeidere fra mange land er initiert av Tom Arcaro, professor i sosiologi ved Elon University i North Carolina i USA.

Ett av temaene professoren har spurt om er hjelpearbeideres erfaringer med korrupsjon. Dette er hovedfunnene:

- Hele 7 av 10 oppgir at de har opplevd korrupsjon i egen organisasjon.
- Nesten 60 prosent sier at de opplever korrupsjon fra tid til annen i den organisasjonen de jobber for.
- Drøyt 11 prosent oppgir at de opplever korrupsjon ofte eller hele tiden.

Korrupte omgivelser

– At nærmere 70 prosent har opplevd korrupsjon i egen organisasjon – er ikke det svært mye?

– Tallet er høyt, men det overrasker meg ikke. Korrupsjon finnes i så mange forskjellige former – og også i de beste og mest profesjonelle organisasjonene. Ulike former for korrupsjon er jo også svært vanlig i mange av landene som mottar mye bistand, sier Arcaro.

I undersøkelsen oppgir 50 prosent av de som har svart at de ofte eller konstant opplever korrupsjon i regionen de arbeider. Ytterligere 43 prosent sier at de innimellom opplever det.

De omlag 750 som har besvart spørsmålene om korrupsjon har i tillegg til å krysse av ulike svaralternativer også fått muligheten til å komme med utfyllende kommentarer om sine erfaringer. Over 300 har valgt å skrive personlige svar om erfaringene sine med korrupsjon. Mange uttrykker blant annet bekymring over sammen-

hengen mellom nødhjelp/bistand og korrupsjon.

«Korrupte strukturer»

– Etter min mening er det naturlig at dette opptar folk som jobber med bi-

stand og nødhjelp: det medfører ofte å sende store ressurser til fattige land med mye korrupsjon. Jeg tror det er vanskelig å gjøre det uten at man ofte på en eller annen måte støtter opp under eller bidrar til korrupte strukturer og systemer, sier Arcaro.

Han tror mange har opplevd det som en lettelse å kunne diskutere korrupsjon og andre temaer fritt og anonymt.

– Mange har gitt lange og svært re-

flekterte svar. En del gir uttrykk for at det nærmest har vært en slags renselse å kunne diskutere dette fritt og å se at kolleger i bransjen har lignende erfaringer som de selv har.

Kyniske hjelpearbeidere

Også en rekke andre temaer ble berørt i undersøkelsen, som vil bli offentliggjort i bokform til høsten. Professor Arcaro forteller at han ble slått av kynismen til mange av bistandsarbeiderne som svarte.

– Det var faktisk en av de tingene som overrasket meg: at mange ser såpass kynisk på det de jobber med. Som en desillusjonert bistandsarbeider formulerte det: «Det beste vi kan håper på er å ikke gjøre skade». Samtidig oppgir over halvparten at de liker jobben sin, noe som er interessant. Mange er svært engasjert og brenner for jobben. Det er nok nettopp derfor mange blir frustrerte og

Om undersøkelsen

- Spørreskjemaet har ligget på internett, og har i hovedsak nådd ut til målgruppa via sosiale medier.
- I løpet av av 2014 og begynnelsen av 2015 har drøyt 1000 hjelpearbeidere fra hele verden forholdt seg til rundt 60 spørsmål som handler om en rekke ulike temaer. Antallet som har besvart ulike spørsmål varierer.
- Spørsmålene har omfattet alt fra hvor lenge de har vært i bransjen, hvorfor de valgte denne type jobb og erfaringer med kjønnsdiskriminering til korrupsjon og motivasjon.
- De aller fleste svarene kommer fra hjelpearbeidere fra USA eller Europa og det store flertallet jobber i utviklingsland. Norden er også så vidt representert: To nordmenn, 1 svenske og 4 finner er blant de som har svart.
- Snittalderen blant de som har svart er 37 år. 70 prosent er kvinner. Om lag halvparten oppgir å jobbe med langsiktig bistand, om lag en tredjedel med nødhjelp. De resterende oppgir å jobbe administrativt.

Foto: Elon University

«Tallet er høyt, men det overrasker meg ikke. Korrupsjon er jo også svært vanlig i mange av mottakerlandene.»

Tom Arcaro, professor ved Elon University

Korrupsjon i jobben

En hjelpearbeider fra den franske organisasjonen Solidarité sjekker id-kortene til flyktninger i Sør-Sudan.
Foto: Nic Bothma / Scanpix

Sitater fra undersøkelsen:

Om korrupsjon:

«En manns korrupsjon er en annen manns system for omfordeling. Jeg synes det er vanskelig å dømme andre.»

«Hvor skal jeg begynne? Et av de store problemene med bistand er den enorme korrupsjonen som følger med. I fattige land skaper store pengesummer styrt av ansiktsløse bistandsgivere et magnetfelt som påvirker integritet, forventninger og næringslivet.»

«Lokale forhold varierer. I store deler av Afrika er jeg overrasket over hvor lite grov korrupsjon jeg møter. I Afghanistan var den skamløse korrupsjonen utmattende.»

Om selve jobben:

«Noen ganger lurer du på hva i helvete vi driver med. Noen ganger tenker jeg at bistand/nødhjelp gjør mer skade enn nytte og at vi alle burde pakke sammen og dra hjem. Andre ganger føler jeg det ikke slik.»

«Det er utbrudd av kolera i en by. Jeg er, i all hemmelighet, oppspilt. Jeg vet det er galt, men det er dette jeg er god til. Hjelpearbeidere er makabre slik.»

«Jeg blir frustrert av gapet mellom bistandsindustriens beskrivelser og virkeligheten.»

oppgitte når ting ikke fungerer, sier han.

Han peker også på at de som jobber med langsiktig bistand generelt gir uttrykk for mer frustrasjon og kynisme enn de som jobber med nødhjelp.

Flest kvinner

Et klart flertall av de som har deltatt er kvinner, nesten 70 prosent. Arcaro sier at han ikke kjenner årsaken, men peker på at det er flere kvinner enn menn i bistandsbransjen. Svarene til kvinner og menn varierer på flere områder. Blant annet oppgir nesten 40 prosent at det totalt sett har vært en belastning å være kvinne i jobb-sammenheng. Kun drøyt 5 prosent av mennene svarer at det har vært en belastning å være mann.

Arcaro understreker at svarene han har samlet på ingen måte gir et endelig og definitivt bilde av hva bi-

standsarbeidere mener og hvilke erfaringer de gjør.

– Men det er et godt utgangspunkt for videre undersøkelser og gir et relativt robust inntrykk av i all hovedsak vestlige hjelpearbeideres synspunkter og erfaringer, sier Arcaro.

Få lokalt ansatte

Om lag halvparten av de som har deltatt oppgir at de er «expats», internasjonalt ansatte som jobber i et utviklingsland. Om lag en tredel oppgir at de jobber ved et hovedkontor eller et regionalt kontor. Kun 50 av de rundt 1000 som har deltatt er lokalt ansatte i utviklingsland.

– Vi skulle gjerne hatt svar fra flere lokalt ansatte. Det er mange utfordringer knyttet til å få flere lokalt ansatte til å svare. Det dreier seg blant annet om tillit til at man er helt garantert anonymitet, språk og så videre, sier Arcaro. ■

– Er åpne om korrupsjon

INFORMASJONSSJEF I REDD Barna Line Hegna mener forklaringen på at rundt 70 prosent oppgir at de må forholde seg til korrupsjon i egen organisasjon er sammensatt.

– Det er jo et høyt tall. Jeg vil tro at det har sammenheng med at det er fokus på å avdekke og å forebygge korrupsjon i vår bransje. Vi er åpne om de utfordringene vi møter, og vi er også blitt bedre til å avdekke slike saker. Vi jobber jo også ofte i svært krevende land hvor korrupsjon ofte er en utfordring. Så jeg vil tro at svarene er en refleksjon av alt dette, uten

at jeg kjenner detaljene i undersøkelsen, sier Hegna.

Berit Faye-Petersen er antikorruptjons- og etterforskningsrådgiver i Flyktninghjelpen. Hun er ikke overrasket over at 7 av 10 som har svart på undersøkelsen oppgir at de opplever korrupsjon i egen organisasjon.

– Siden bistand og nødhjelp skjer i verdens mest korrupsjonsutsatte land og områder, er ikke dette overraskende. Dette er også en bransje hvor bevissthet og åpenhet om utfordringene trolig er mer vanlig enn i andre bransjer, sier hun. ■

6 **Aktuelt**

Kritikk mot hjelpeorganisasjoner:

– De har ofret nøytralitet for økte budsjetter

Hjelpeorganisasjoner har mottatt store summer fra stater som selv er en krigførende part i landet der prosjektene foregår. Da er det naivt å tro at hjelpeorganisasjoner skal oppfattes som nøytrale, mener forfatter og journalist Peter Gill.

Av Tor Aksel Bolle

Den internasjonale kampen mot terror har satt hjelpeorganisasjonenes nøytralitet og uavhengighet under et voldsomt press, mener den britiske journalisten.

Nylig utga han en bok som handler om hvordan bistand er blitt stadig mer politisert og brukes som et verktøy i giverlands sikkerhetspolitikk.

– USA og deres allierte opplevde at deres vitale sikkerhetsinteresser var truet og ønsket å bruke bistanden i den altomfattende kampen mot terror.

– En del organisasjoner, som Leger Uten Grenser, har holdt på sin uavhengighet og nøytralitet. Andre har ikke vært like prinsipielle når bistandsmilliardene har kommet på bordet, sier Gill.

Han har tidligere jobbet som kor-

respondent i Afrika og Asia for BBC, Channel 4 og Daily Telegraph.

En del av sikkerhetspolitikken

Gill poengterer at han har stor respekt for arbeidet hjelpeorganisasjonene gjør.

– Samtidig mener jeg at det er flere trekk ved utviklingen etter 2001 som bør diskuteres. Vi ser for eksempel at mange organisasjoner, for eksempel Oxfam, får stadig mer av sin finansiering fra stater, som nå ofte har en sikkerhetsagenda med mye av støtten sin. Det er grunn til å spørre hva dette gjør med bistanden og hva det gjør med organisasjonens uavhengighet, sier Gill.

Han mener bistanden er blitt en integrert del av mange lands sikkerhetspolitikk i langt større grad enn før.

– I Storbritannia er dette helt tydelig. Land som Irak og Afghanistan, som tid-

ligere ikke var blant de 20 landene som mottok mest bistand fra oss, har etter 2001 vært helt i toppen. Dfid (*britenes Norad, red. ann.*) ble opprettet for å arbeide mot global fattigdom, men internt slås det fast at bistanden som Dfid forvalter forventes å gi mest mulig sikkerhet for Storbritannia, sier Gill.

Han viser til et internt Dfid-notat fra 2010.

Afghanistan viktig

Gill understreker at krigen i Afghanistan var et vannskille i forholdet mellom mange giverland og hjelpeorganisasjonene. Mange organisasjoner sluttet entusiastisk opp om det vestlige statsbyggingsprosjektet i landet. De mottok store summer for å drive både langsiktig utvikling og humanitær hjelp

i Afghanistan, pengene kom i all hovedsak fra land som deltok i krigføringen i landet.

Mye av bistanden ble ikke brukt der behovene var størst, men i de provinsene som var mest urolige og hvor det var mange vestlige soldater. Han forteller at USAs tidligere utenriksminister Colin Powell karakteriserte NGOene som en del av supermaktens «combat team». Skillet mellom sivil støtte og den militære innsatsen ble gjort enda mer uoversiktlig av at mange giverland ga både nødhjelp og støtte til mer langsiktige prosjekter gjennom sine militære enheter på bakken.

– I 2003 underskrev 85 store hjelpeorganisasjoner et opprop. I oppropet ba de om at ISAF på en *robust* måte utvidet sitt operasjonsområde i Afghanistan. Dette «kampropet» fra hjelpeorganisasjoner er vanskelig å forene med idealer om uavhengighet og nøytralitet, sier Gill.

Han viser til at Oxfams sjef i denne perioden, i boka bekrefter at organisasjonene ble «revet med» og at man ved å signere oppropet i praksis tok side i konflikten.

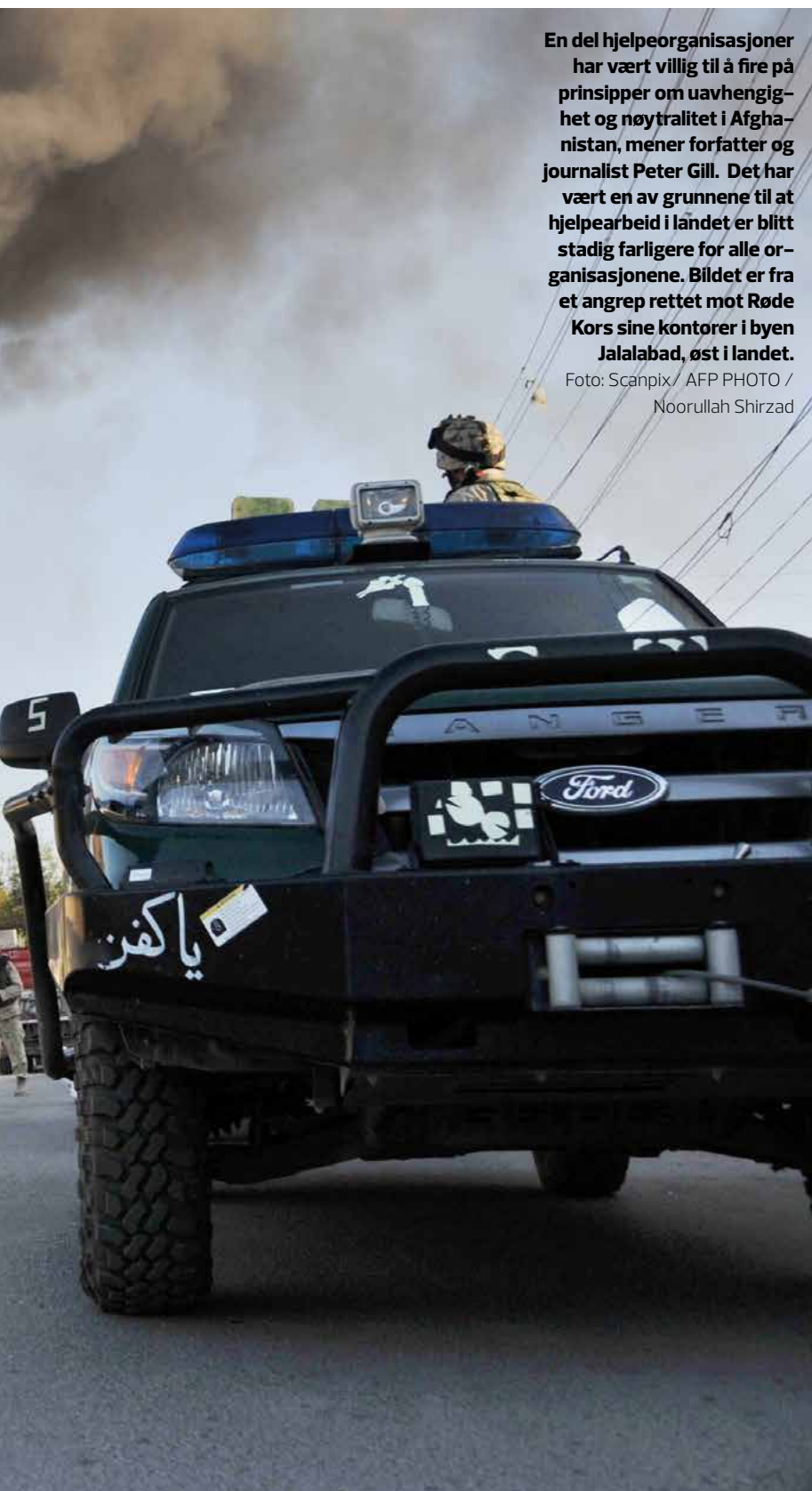
Ifølge Gill oppsto det et holdningsmessig skille i Afghanistan-bistanden, mellom organisasjoner som holdt

Peter Gill, britisk journalist og forfatter

«De underskrev et opprop hvor de ba ISAF om på en *robust* måte å utvide sitt operasjonsområde i Afghanistan.»

En del hjelpeorganisasjoner har vært villig til å fire på prinsipper om uavhengighet og nøytralitet i Afghanistan, mener forfatter og journalist Peter Gill. Det har vært en av grunnene til at hjelpearbeid i landet er blitt stadig farligere for alle organisasjonene. Bildet er fra et angrep rettet mot Røde Kors sine kontorer i byen Jalalabad, øst i landet.

Foto: Scanpix / AFP PHOTO / Noorullah Shirzad

knallhardt på sin nøytralitet og uavhengighet, og organisasjoner som i større grad samarbeidet med de vestlige krigførende landene. De fremste eksponentene for nøytralitet var Leger Uten Grenser og Røde Kors.

Kritisk til FN-operasjoner

Peter Gill er også kritisk til FNs såkalte «integrerte operasjoner» – der FN samordner det politiske, militære, humanitære og langsiktige utviklingsarbeidet. Han nevner Somalia og Kongo som eksempler.

– Denne typen FN-operasjoner har åpenbart hatt en del negative konsekvenser. En leder for en av hjelpeorganisasjonene jeg snakket med var tydelig på at FNs integrerte operasjon

i Somalia i praksis medført at halve landet, der nøden var størst, ble utilgjengelig for nesten alle hjelpeorganisasjoner.

– Vanskelige spørsmål

Gill understreker at han ikke har en fasit på hvordan hjelpeorganisasjonene skal forholde seg til disse svært komplekse spørsmålene i konfliktland.

– Dette er vanskelig og jeg sier ikke at uavhengighet og nøytralitet er løsningen på alt. Også medarbeidere i Leger uten grenser og Røde Kors blir drept og sykehus bombet. Men det er viktig at spørsmålene rundt hjelpeorganisasjoners uavhengighet og nøytralitet blir diskutert og at organisasjonene er åpne om dilemmaene de opplever. ■

Boka

«Today we drop bombs, tomorrow we build bridges» er skrevet av den britiske journalisten Peter Gill. Boka handler om hvordan bistand er blitt stadig mer politisert og i økende grad brukes som et verktøy i giverlands sikkerhetspolitikk.

Forfatteren har intervjuet ansatte i hjelpeorganisasjoner, giverlandsrepresentanter og politiske beslutningstakere. Han reiste også til Afghanistan, Somalia og Pakistan for å se hjelpeorganisasjonenes arbeid.

Nils Mørk, kommunikasjonssjef i Leger Uten Grenser, mener mange hjelpeorganisasjonene bør verne bedre om sin uavhengighet og nøytralitet.

Leger uten grenser:

– Man kan ikke ha bånd til én part og så være nøytral

– DET ER ÅPENBART at de humanitære prinsippene er under press. Det har vært veldig tydelig i Afghanistan, der stater har ønsket å bruke bistand og humanitær hjelp som et redskap for å vinne konflikten – noe de også hele tiden har sagt åpent, sier Nils Mørk som er kommunikasjonssjef i Leger Uten Grenser.

Han mener dette ikke er noe nytt, men «det er svært alvorlig fordi motparten i konflikten da kan forsøke å kjempe mot denne strategien».

I motsetning til mange andre hjelpeorganisasjoner tar Leger Uten Grenser ikke imot støtte fra parter som deltar i en konflikt. Innsatsen de gjør i for eksempel Afghanistan er kun finansiert av private givere.

– Ikke tomme fraser

– For oss handler dette om tilgang til å hjelpe de som trenger det. Humanitære prinsipper om upartiskhet og nøytralitet er ikke tomme fraser som kun skal brukes i festtaler. De er praktiske retningslinjer for å få tilgang til pasienter. Man kan ikke ha direkte bånd til en av partene og samtidig bli sett som nøytral, uavhengig og upartisk, sier Mørk.

Han mener at hjelpeorganisasjoner burde være flinkere til å ta vare på sin uavhengighet.

– Man kan ikke forvente at stater skal ta ansvaret for hjelpeorganisasjoners uavhengighet. At en rekke hjelpeorganisasjoner undertegner et dokument hvor de ber NATO øke innsatsen sin er et godt eksempel på manglende prinsipiell tenkning. Dette er komplekst, men man kan se en sammenheng mellom organisasjoners manglende evne og vilje til å være uavhengig og at hjelpearbeid ses på med mistenksomhet mange steder i verden, sier Mørk.

– Jeg kan nok være enig i at en del organisasjoner ikke har vært bevisste nok i forhold til egen uavhengighet. I

Flyktninghjelpen har vi alltid jobbet hardt for å etterleve og beskytte de humanitære prinsippene, sier Kjersti Haraldseide i Flyktninghjelpen. Hun var tidligere programdirektør for organisasjonen i Afghanistan.

Bred giverbase

– Men dere har blant annet mottatt penger fra USA og Norge i Afghanistan. Kan man motta penger fra en part i en konflikt og samtidig være uavhengig?

– Ja, det kan man. Men man må ha et bevisst forhold til det, og vi har blant annet sikret en bred giverbase så vi ikke assosieres med én mer enn en annen, og vi har også valgt å ikke motta USAID-støtte i Afghanistan. Vi mener imidlertid at det er den operasjonelle friheten – at man selv bestemmer hvor og hvordan man jobber – som er det viktigste.

– Endret situasjon

– Flyktninghjelpen var blant organisasjonene som signerte et opprop i 2003 om at Nato burde utvide aksjonsområdet sitt i Afghanistan. Er det forenlig med å være upartisk og uavhengig?

– På det tidspunktet oppfattet man Nato-styrken nærmest som en fredsbevarende styrke i Kabul, og Taliban hadde i stor grad flyktet fra byen. For å kunne gi assistanse ønsket organisasjonene politi og beskyttelsesfunksjoner mot krigsherrer og banditter og bygging av politi og afghansk hær.

Men situasjonen endret seg kraftig da bevæpnede opposisjonelle omgrupperte seg og ISAF gikk aktivt ut for å stabilisere situasjonen, forteller hun.

– Forholdet mellom de humanitære organisasjonene og ISAF endret seg deretter. I dagens situasjon ville vi nok neppe signert et sånt opprop. ■

8 Aktuelt

Tusenvis av uformelle gruvearbeidere, mellommenn og andre firmaer ble rammet av forbudet mot ikke-sertifiserte mineraler. Spesielt tinnmalme-eksporten ble rammet.

Foto: NTB Scanpix / Finbarr O'Reilly

«Vellykket kampanje» skadet Kongos fattige

Vestlige aktivister jublet da kampanjen mot «blod-mineraler» i mobiltelefoner førte til at eksporten ble stoppet. Men i DR Kongo ble arbeidsløse gruvearbeidere igjen krigere, forteller forsker.

Av Jan Speed

Det var i 2002 at belgiske aktivister tok i bruk slagordet «No Blood on My Phone». Det skjedde etter at koltan og andre mineraler fra uformelle gruver i DR Kongo var blitt stadig mer etterspurt av mobiltelefon- og datamaskin-produsenter.

Uformelle selvstendige gruvearbeidere drev et farlig arbeid. Områdene rundt gruveløstene deres var kontrollert av opprørsgrupper eller offiserer i regjeringshæren som krevde avgift av de fattige arbeiderne. Mineralinntektene bidro til væpnede gruppers krigskasser – men det gjorde også gullsmugling, trekullhandel og andre veiavgifter.

I Norge sluttet Kirkens Nødhjelp og Care seg til den internasjonale kampanjen. I sine tekster koblet de til og med sammen gruveminerale og voldtektene i Kongo.

«Stopp voldtektene i Kongo! Visste du at mineralene inni mobilen din eller pc-en du surfer på akkurat nå kanskje har gitt inntekter til væpnede grupper som voldtar kvinner i Øst-Kongo?», het det på kampanjesidene til Kirkens Nødhjelp.

Forenkling

– Kampanjen bygde på en forenklet påstand om at krigen i det østlige DR Kongo dreide seg om inntekter fra mineralgruver, som finansierte krigsher-

rer, sier Aloys Tegera ved forskningsinstituttet Pole Institute i Goma.

Den kongolesiske forskeren mener kampanjen hadde sin røtter i vestlig skam og skyldfølelse seks år etter Rwanda-folkemordet.

– Vi som bodde i Øst-Kongo hadde problemer med kampanjen. *Koltan-boomen* hadde ingenting med de kongolesiske opprørskrigene å gjøre. Krigene, som begynte allerede i 1993, hadde helt andre årsaker, sier Tegera.

Han forteller at en de facto embargo av mineraler fra Kongo etter hvert ble innført.

Aktivist-løsninger

Andre afrikanske debattanter mente at kampanjen var et utslag av det som ble kalt «White Saviour Industrial Complex» – samkjøringen mellom lovgivere, aktivister og offentlig ansatte i vestlige hovedsteder.

«Visste du at mineralene inni mobilen du surfer på kanskje har gitt inntekter til væpnede grupper som voldtar kvinner i Øst-Kongo?»

Kirkens Nødhjelps kampanjesider

Ifølge kritikere, som den nigerianske forfatteren Teju Cole, tror vestlige aktivister og deres filmstjerne-støttespillere at de må finne en løsning hver gang de finner et problem i Afrika. Under det hele ligger en holdning om at afrikanere er ofre og trenger vestlige talspersoner, mener han.

Cole mener at slike «aktivist-løsninger» som oftest vil innebære at komplekse problemer kan bli overforenklet.

Negative konsekvenser

I Washington ble Dodd-Frank-loven innført i 2010. Den var primært ment å regulere landets finansmarked, men hadde avsnitt som krevde at amerikanske selskaper måtte forsikre seg om at de ikke brukte «blod-mineraler». Som følge av dette falt eksporten av tinn fra Kongo dramatisk.

– Konsekvensene var forferdelige i Øst-Kongo. Stenging av gruvene rammet 20-30 000 personer bare i det ene gruveområdet. Unge menn sluttet seg til militisgrupper. AK47-geværer betraktes som en overlevelsesredskap, og ble igjen tatt i bruk. Andre begynte å dyrke hasj, forteller Tegera.

I dag er det rundt 70 væpnede grupper som er aktive i det østlige DR Kongo. Det er dobbelt så mange som for ti år siden.

Mistet kontroll

Den nederlandske diplomaten Dirk-Jan Koch innrømmer at den internasjonale kampanjen hadde utilsiktede og negative konsekvenser for lokalbefolkningen i Øst-Kongo, men trekker også fram en mer positive side:

– Opprørere og soldater mistet kontroll over mange gruver. Formalisering av gruve drift skjøt fart, sier

Koch som jobber med spørsmål om mineraler og væpnet konflikt i EU.

EU og OECD har innsett at den amerikanske loven ble for kategorisk. Nå jobbes det med ulike retningslinjer for sikre at gruver blir sertifisert som «grønne». Blant kravene som kan bli stilt til gruvene er: at de ikke er kontrollert av væpnede grupper, ikke bruker barnarbeidere, drives miljømessig forsvarlig, og at mineraler skal kunne være sporbare.

Tinn-industriens bransjeorganisasjon ITRI leder an i utstedelse av sertifikater. De mener deres arbeid har ført til at 80 000 uformelle gruvearbeidere i hele Det store innsjø-området igjen har fått tilgang til å selge til det internasjonale markedet. Det koster å sertifisere. ITRI tar en avgift på 480 dollar per tonn som eksporteres.

Uløste årsaker

– Dette skaper bitterhet blant lokale forretningsfolk i Kongo. De betaler store utgifter for at deres gruver skal sertifiseres «rene». Det er også vanskelig å sikre mot misbruk, sier Tegera.

Han viser til at mange områder har tett skog og få veier. Tegera mener det er helt avgjørende at den kongolesiske staten trekkes mer inn i bildet.

– EU/OECD-initiativene har unngått det avgjørende spørsmålet om statens manglende kontroll. De later som om dette ikke er hovedproblemet. Årsaken til kriminaliteten i gruveområdene har bestandig vært at staten ikke har kunnet sikre lov og orden. En styrking av statens kontrollrolle er helt avgjørende, sier Tegera.

Både Tegera og Koch har gjestet Norsk utenrikspolitisk institutt (Nupi) de siste ukene. ■

Lite interessert i råd om olje-skatt?

Det norske Skattedirektoratet sier nei til fortsatt samarbeid med myndighetene i Mosambik. Skattedirektøren mener motparten har virket lite interessert i norske råd om olje-skatt. **Av Jan Speed**

Vi opplevde lavt engasjement og mangelfull prioritering av samarbeidet på mosambikisk side, sier skattedirektør Hans Christian Holte til Bistandsaktuelt.

Han trekker også fram «stor grad av manglende overholdelse av avtaler».

Bistandsaktuelt har to ganger bedt mosambikiske skattemyndigheter om en kommentar til Skattedirektørens påstander, men foreløpig uten svar.

Høyprofilert

Samarbeidet mellom det norske Skattedirektoratet og Autoridade Tributaria de Mocambique (Mosambiks skattedirektorat) ble innledet i 2011. Prosjektet har vært høyt profilert fra norsk side.

Målet med samarbeidet var blant annet å få inn mer skatt fra olje- og gasselskaper. Øverst på agendaen stod revisjon av internasjonale selskaper i petroleums- og fiskerisektoren.

Skattesamarbeidet er en del av det norske Olje for utvikling-programmet som den norske ambassaden i Maputo har ansvar for. Samarbeidet har bestått av opplæring, arbeidsseminarer og skriftlige bidrag til revisjonsrutiner.

«Viktig område»

Den norske ambassaden tar Skattedirektoratets avgjørelse til etterretning, men jubler åpenbart ikke over avgjørelsen.

– Ambassadens vurdering er at dette er et viktig samarbeidsområde, særlig i lys av Mosambiks store gassfunn. Gassforekomstene vil medføre

store utfordringer og muligheter framover, sier ministerråd Øyvind Udland Johansen til Bistandsaktuelt.

Skattedirektøren påpeker at Skatteetaten har begrenset med ressurser til internasjonalt bistandssamarbeid.

– Disse må utnyttes på en best mulig måte. Vi må blant annet stille krav til samarbeidspartnere for at prosjekter skal lykkes. Beslutningen om å avslutte samarbeidet med mosambikiske skattemyndigheter ble tatt etter en grundig vurdering. I denne vurderingen så vi på hvor mye kapasitetsbygging man kunne oppnå med bruk av tilgjengelige ressurser, sier Holte.

Fikk inn 320 mill. kr

Med norsk hjelp startet det mosambikiske skattedirektoratet en revisjon av en rekke olje- og gass-selskaper. Ett av tiltakene var et bokettersyn av Sasol, et sørafrikansk statselskap som henter gass fra et lite felt i Inhambane provinsen. Denne revisjonen resulterte i et ekstra skattekrav på 320 millioner kroner.

En egen gruppe i Mosambiks skattedirektorat har arbeidet med skatt på kapitalgevinster. Landets daværende skattedirektør Rosario Fernan-

«Medarbeiderne våre rapporterte om mangelfull organisering, utilstrekkelig deltagelse og til dels lavt faglig nivå hos de som møtte.»

Hans Kristian Holte, leder av Skattedirektoratet.

Foto: Tore Sætre

des fortalte i fjor til Bistandsaktuelt at skatteetaten hadde inndrevet 1,4 milliarder dollar siden 2012.

Det norske skattedirektoratet mener at samarbeidet til en viss grad har lyktes med kapasitetsbygging i revisjonen av multinasjonale selskaper, men resultater og fremgang hos mosambikiske skattemyndigheter har ikke vært tilstrekkelig i forhold til Skatteetatens ressursbruk.

«Manglende oppfølging»

– På andre områder har Skatteetaten ikke oppnådd de oppsatte mål, mye på grunn av manglende oppfølging fra de mosambikiske skattemyndighetenes side, sier Holte.

Medarbeidere fra Norge var heller ikke fornøyd med forberedelsene som var blitt gjort da de kom til Maputo for å jobbe med AT.

– Medarbeiderne våre rapporterte om mangelfull organisering, utilstrekkelig deltagelse og til dels for lavt faglig nivå hos de som møtte. I tillegg var det språklige utfordringer knyttet til svake engelskkunnskaper hos de mosambikiske deltagere. Tilstrekkelige ferdigheter i engelsk er en forutsetning for å kunne kontrollere petroleumssektoren, noe Skatteetaten påpekte flere ganger, sier Holte.

– Vellykket

Den norske ambassaden mener samarbeidsprosjektet mellom de to skattedirektoratene er et av de mest omfattende og vellykkede av Olje for utvikling-programmene i landet.

– Kjerneeamet i Mosambiks skattedirektorat har bedret sin kapasitet til å foreta revisjoner av gass-selskaper. Videre er en spesialisert revisjonspraksis rettet mot store selskaper i gass-sektoren etablert. Vi ser også at det er etablert relasjoner og en viktig plattform for videre samarbeid gjennom at kjernepersonell fra begge direktoratene har jobbet

sammen om revisjon av gass-selskaper i form av «on the job training» over flere år, sier Udland Johansen.

Mosambik har i løpet av et tiår utsikter til å bli Afrikas tredje største gassseksportør, påpeker han.

– Landet har et enormt behov for kapasitetsbygging på petroleumsbeskatning. Samarbeidet har derfor et betydelig potensial for å bidra til inntektsgenerering for Mosambik, sier han.

Veien videre

I et brev til den norske ambassaden i Maputo skriver Skattedirektoratet at de «under tvil» er villig til å stille et revisorsteam til rådighet for å avslutte en pågående revisjon av det store italienske oljeselskapet ENI. Selskapet har konsesjon i gassfeltene helt nord i landet.

Selv om Skattedirektoratet nå trekker seg, vil ambassadens Olje for utvikling-program i Mosambik fortsette.

Bladet Africa Confidential hevdet nylig at den tidligere skattesjefen i Mosambik, Rosario Fernandes, har vært innblandet i en «avledning» av skatteinntekter til fordel for topper i regjeringspartiet Frelimo. ■

Økt frykt i Mosambik

Av Jan Speed

EN POLITISK KOMMENTATOR i Mosambik ble nylig bortført og skutt fire ganger i beina. I den sentrale delen av landet er det oppdaget massegraver.

– Folk er redd for å kritisere regjeringen, sier Higino Filimone, spesialrådgiver i Mosambiks kristne råd (CCM).

I slutten av mai ble en kjent akademiker og kommentator, Jose Jaime Macuana, tvunget inn i en bil, kjørt til et avsidesliggende sted, kastet ut av bilen, skutt fire ganger i beina og så forlatt. Han ligger nå på sykehus. Professoren hadde nettopp deltatt i et

debattprogram på den private fjernsynskanalen STV der han kritiserte det regjerende Frelimo-partiet.

For over et år siden ble den franske akademikeren Gilles Cistac, som stilte spørsmål ved Frelimos tolkning av grunnloven, drept på åpen gate. En statsadvokat som var opptatt av statlig korrupsjon er også blitt drept.

– Mange mennesker knytter disse drapene og angrepet på Macuana til regjeringspartiet. Noen tåler ikke kritikk. Det er ille at vi begynner å bli som Angola der folk ikke kan fremme kritiske ideer. Kirken mener det er et grovt brudd på ytringsfriheten, sier Filimone i CCM – en samarbeidspartner

for Kirkens Nødhjelp i Mosambik.

Filimone sier at folk føler seg stadig mer overvåket av etterretnings-tjenesten i landet. Hver gang det er varslet eller mistanke om demonstrasjoner i hovedstaden Maputo er sikkerhetsstyrkene utkommandert i full styrke og tungt bevæpnet.

– Klimaet i landet er temmelig ille for tiden. Det er store politiske spenninger, sier han.

Motsetningene i landet har økt jevnt etter at det ble gjort store gassfunn utenfor nordkysten av Mosambik for tre-fire år siden. Opposisjonspartiet Renamo, under ledelse av Afonso Dlakama, ønsker at landets økono-

misk vekst også skulle komme opposisjonen og deres tilhengere til gode. Renamo krever også at mer makt flyttes til provinsene der partiet står sterkt. De truer med å bruke vold.

Lokalbefolkningen i den sentrale Sofala-provinsen forteller om store massegraver. Noen rapporter spekulerer i at det er unge rekrutter fra regjeringshæren som er blitt drept av Renamos kampherdede veteraner. Myndighetene har forsøkt å hindre opplysninger fra å komme ut. Samtidig anklager menneskerettighetsgrupper staten for å ha henrettet 83 personer i det sentrale Mosambik, der Renamo står sterkt. ■

10 **Aktuelt**

I april mistet rundt 500 mennesker livet da en overfylt båt på vei fra Nord-Afrika til Italia gikk ned. Mange var somaliere. Bistandsaktuelt har besøkt byen Burao i Somaliland som ble sterkt berørt av forliset.

Historiene bak et forlis i Middelhavet

Bilaal Milyore Dheeliye.
Foto: Privat

En kvinne savner ektemannen og sitter alene igjen med fire små barn. En mor mistet sin nygifte datter. En ung mann sin bror. Alle sørger de over tapet av familiemedlemmer som var på vei mot Europa.

Av **Espen Røst, i Somaliland**

—Vi vet at han var på den båten. Khadra Mohamed Jome (25)

sitter i skyggen av svigerforeldrenes blikk-skur i Burao, Somaliland. Hun holder seks måneder gamle Awo på armen. I august 2015 dro ektemannen Bilaal Milyore Dheeliye (26) med bil over grensa til Etiopia og videre inn i Sudan. Han ringte ikke hjem før han var kommet til hovedstaden Khartoum.

– Vi forsøkte å overtale ham til å komme hjem, men han ville ikke høre, sier Khadra.

Hun tror ektemannen ble inspirert

av venner som postet bilder fra Europa på Facebook, at «glansbildene» fikk 26-åringen til å legge ut på den farlige reisen. Gjennom telefonsamtaler argumenterte han for at han skulle få et bedre liv i Europa. At han skulle sende penger hjem – så de alle skulle få det bedre. Khadra og barna og hennes svigerforeldre.

– Men vi ble ikke overbevist, og jeg ble bare skremt. Da jeg snakket med ham tre dager før båtforliset, var han i Alexandria. Han sa han hadde bestemt seg for å ta sjansen på å krysse Middelhavet.

Khadra og familien mener Bilaal var om bord i båten som forliste med 500 mennesker om bord et sted mellom den nordafrikanske kysten og Italia i midten av april. Ifølge FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) var forliset «en av de verste tragediene med flyktninger og migranter de siste tolv månedene».

37 menn, tre kvinner og et tre år gammelt barn kom trygt i land i Hellas etter ulykken. De var fra Somalia, Etiopia, Egypt og Sudan og skal ha fortalt at opp mot 200 mennesker la ut på sjøen fra byen Tobruk, øst i Libya. Etter flere timer på sjøen, skal smuglerne ha forsøkt å frakte migrantene over til et annet større fartøy, midt ute på havet. Men den båten var allerede overfylt med flere hundre andre – og det store fartøyet sank.

Ifølge FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR) rakk de 41 overlevende aldri å komme om bord i den store båten. Det er fortsatt mye som er uklart om forliset. Hvem og hvor mange som var om bord, hvor de kom fra og akkurat hvilken dag båten sank. Somaliske myndigheter har blant annet hevdet at det var mellom 200 og 300 somaliere på båten. Det er et usikkert anslag.

Men familien i Burao er uansett helt sikre på at firebarnsfaren, ektemannen

og sønnen Bilaal Milyore Dheeliye (26) var om bord. At han nå er død. En av minst 2859 som har druknet i Middelhavet på vei til Europa så langt i år.

– Vi vet at han var ombord fordi vi har snakket med andre fra Burao som ikke ble med båten fra Alexandria den dagen. Og med en av de overlevende på telefon fra Hellas. Det er helt uforståelig for meg at han ville ofre livet for å nå Europa, sier kona.

Mangler håp

Hva får unge mennesker til å legge ut på den farlige reisen mot Europa? Til fots gjennom et karrig landskap og med kyniske menneskesmuglere som nærmeste støttespillere? På overfylte farkoster over Middelhavet?

Mangel på fremtidshåp. Svært høy arbeidsledighet. Det er svarene Bistandsaktuelt fikk fra de fleste vi snakket med i Somaliland. Ifølge en rapport fra Verdensbanken kan ungdomsledigheten i den selverklærte republikken (tidligere del av Somalia) være på hele 80 prosent. Rapporten som kom i 2012 gir bare et anslag, men det er ingen grunn til å tro at tallene er blitt lavere de siste årene.

I Somalilands nest største by Burao snakker mange nå om *tahriib* – å emigrere. Det er ikke uten grunn, for en stor del av byens unge har allerede reist. Det snakkes om Libya-ruta og Egypt-ruta, og begge går til nabolandet Etiopia og videre gjennom →

«Han sa at han visste at reisen kunne være farlig, men at han skulle høre på lydopptak av Koranen hele veien over havet.»

Abdullahi Mohamoud Adan (27), en storebror i sorg

200 000

Siden 2014 har migrant-rutene over Middelhavet krevd omlag 10 000 menneskeliv. Bare hittil i år har minst 2859 mennesker mistet livet. Det er de som er bekreftet døde av de mer enn 200 000 menneskene som har tatt seg sjøveien til Europa. Nær en fjerdedel har kommet fra Nord-Afrika til Italia. Rutene fra Libya og Egypt har vist seg å være spesielt farlige, og i midten av april mistet rundt 500 mennesker livet i et forlis. Den greske kystvakten hjalp 41 overlevende etter skipsforliset i land på den greske øya Kalamata. Blant de overlevende var det tre kvinner og en tre år gammel gutt.

Foto: Nikitas Kotsiaris / EPA / NTB Scanpix

Firebarnsmoren Khadra Mohammed Jome (25) er alene igjen med barna Segal (5), Mohamed (4), Xaden (3) og seks måneder gamle Awo. Ektemannen Bilaal Milyore Dheeliye (26) omkom sannsynligvis sammen med rundt 500 andre flyktninger og migranter da en overlesset båt gikk ned i Middelhavet i april.

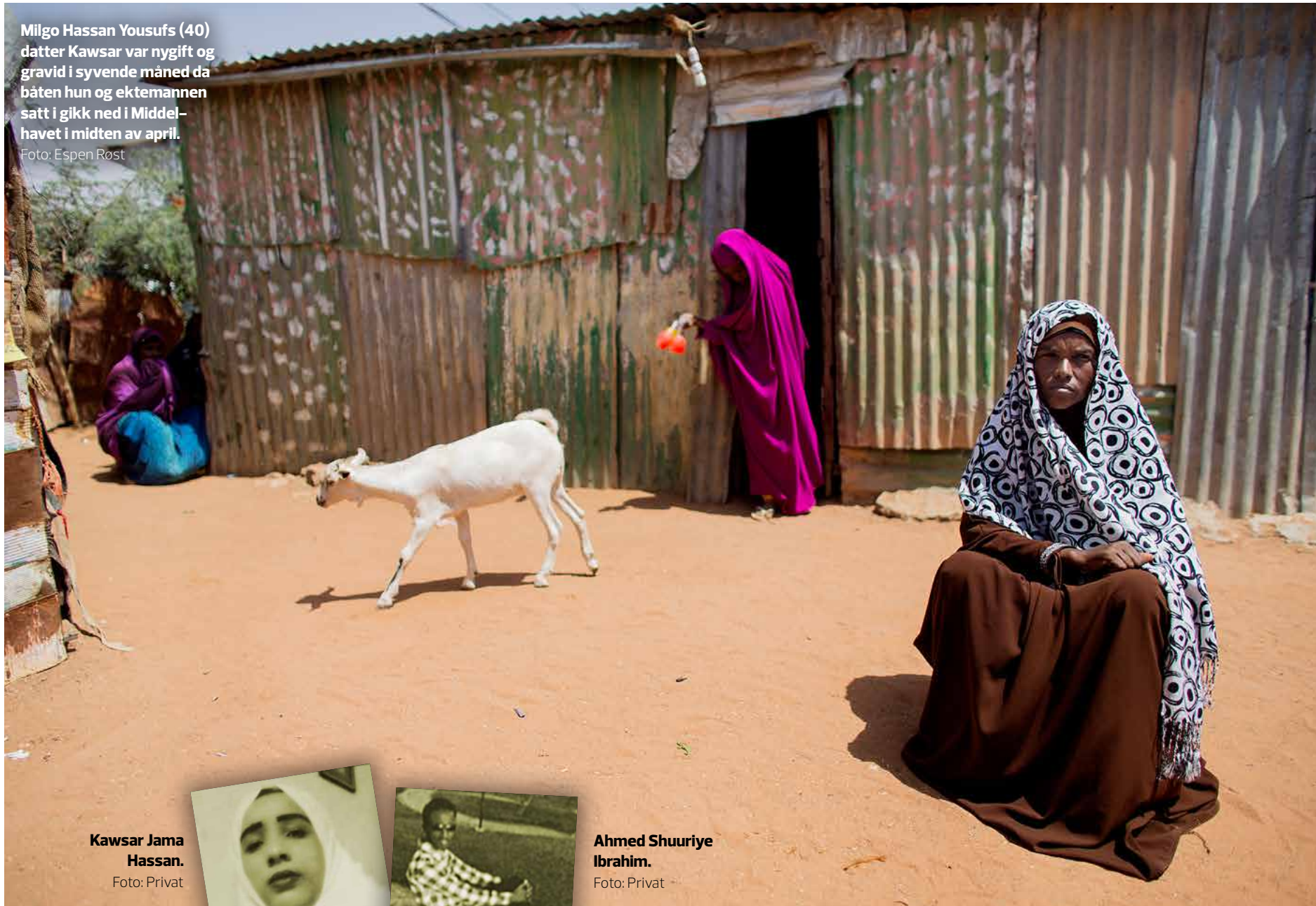
Foto: Espen Røst

12 Aktuelt

Milgo Hassan Yousufs (40) datter Kawsar var nygift og gravid i syvende måned da båten hun og ektemannen satt i gikk ned i Middelhavet i midten av april.

Foto: Espen Røst

Kawsar Jama Hassan.
Foto: Privat

Ahmed Shuuriye Ibrahim.
Foto: Privat

◀ Sudan. Det er mange som har dratt, og enda flere som snakker om å dra. På skoler, på markedet, i sosiale medier.

Fardus Jama mener migrasjon er en enorm utfordring for Somaliland. Hun leder den lokale organisasjonen Candlelight, en av norske Utviklingsfondets lokale partnere.

– Mange unge drømmer om et bedre liv. Slik situasjonen er nå, blant annet med ekstremt mange unge uten jobb, tenker noen at de ikke har andre alternativer enn å dra, sier hun.

Jama peker på at mange velger en slik siste utvei, fordi somaliere er fratatt muligheten til å reise. Svært få land, om noen, aksepterer somaliske pass som gyldige reisedokumenter.

– Det er helt utrolig. Vi er helt frakoblet resten av verden, og mange av

disse ungdommene drar egentlig bare for å få kloa i et annet lands reisedokumenter. For å få den friheten det er å ha et pass som virker. At mange unge som ikke ser muligheter drar, er ikke veldig rart.

Selv om Jama forstår, mener hun de unge lures til å tro at de vil få noe som ikke finnes. At de «kjøper et bilde» som ikke er reelt:

– De håper på en bedre fremtid, men forstår ikke at Europa ikke er noe paradys: At mange dør på veien, og at muligheten for en jobb er veldig liten også der. De ser de fantastiske fotografiene som postes på Facebook. Men de viser jo ikke virkelig-

heten for somaliske immigranter i Europa nå.

Dødsbudskap via Facebook

Det var på Facebook Ubah Mohamed Jama (20) fikk meldingen om bestevenninna Shab'aan Muse Mohamouds død. Shab'aan var bare 19 år gammel da hun dro hjemmefra. Først til Saudi-Arabia, men da saudiske myndigheter oppdaget at hun ikke hadde papirene i orden returnerte de henne til Etiopia (siden hun oppgav å være derfra). Derfra dro hun videre gjennom Sudan og ankom Egypt i mars i fjor.

– Det var første gang vi hørte fra henne etter at hun dro, forteller bestevenninna.

Ved siden av henne sitter Shab'aans mor. Hun gråter stille, men samler seg og forteller at datteren på telefon lovt å ikke dra over Middelhavet. At hun skulle forsøke å få seg en jobb i Egypt:

– Men så dro hun likevel. Vi visste ingenting, og fikk bare vite fra andre at hun var død, sier Halimo Mohamed Guulle (60).

Bestevenninna Ubah tar frem mobiltelefonen og viser meldingen en bekjent i Europa postet på Facebook 17. april:

«Vi tilhører Allah, og til slutt skal vi være hos Allah. Døden er noe alle vil møte. I dag fikk jeg informasjon om at Shab'aan Muse Mohamoud, som var min dyrebare venn, var blant ungdommene som døde på det egyptiske hav. Vi håper på tålmodighet, og at vi blir enda sterkere i troen på vår Gud. Jeg ber Allah ta henne og alle de andre til paradys»

– Hun forsøkte å få med meg på reisen, og argumenterte for at vi skulle ta Saudi-ruten. Men jeg ville ta Libya-

ruten. Dersom hun hadde blitt med på den, hadde nok jeg også dratt. Så det er nok litt tilfeldig at jeg ikke dro, sier Shab'aans bestevenninne.

Ubah forteller at hun tok kontakt med vedkommende som postet dødsbudskapet på Facebook, som igjen satte henne i kontakt med andre somaliere i Europa. Blant dem en av de overlevende fra dødsbåten. Flere har bekreftet at Shab'aan Muse Mohamoud døde da fartøyet med rundt 500 andre gikk ned i Middelhavet i april.

– Jeg tror ikke historiene om alle de som er døde vil bremse *tahriib*. Det er jo mange som kommer trygt frem også, og på Facebook kan vi se fine bilder de har postet. Dét bidrar nok til at mange fortsetter å drømme om Europa, sier Ubah.

– Men jeg vet at disse bildene bare forteller en liten flik av virkeligheten.

Menneskesmuglere

For unge i Somaliland er det hovedsakelig tre migrasjonsruter det snakkes om. De to mest «populære» går til nabolandet Etiopia og videre gjennom Sudan, så til Libya eller Egypt. Den tredje går gjennom Saudi-Arabia. Og for alle rutene er menneskesmuglere – *ma-gafe* på somali – en viktig del av reisen. Flere velorganiserte, kriminelle nettverk opererer langs rutene.

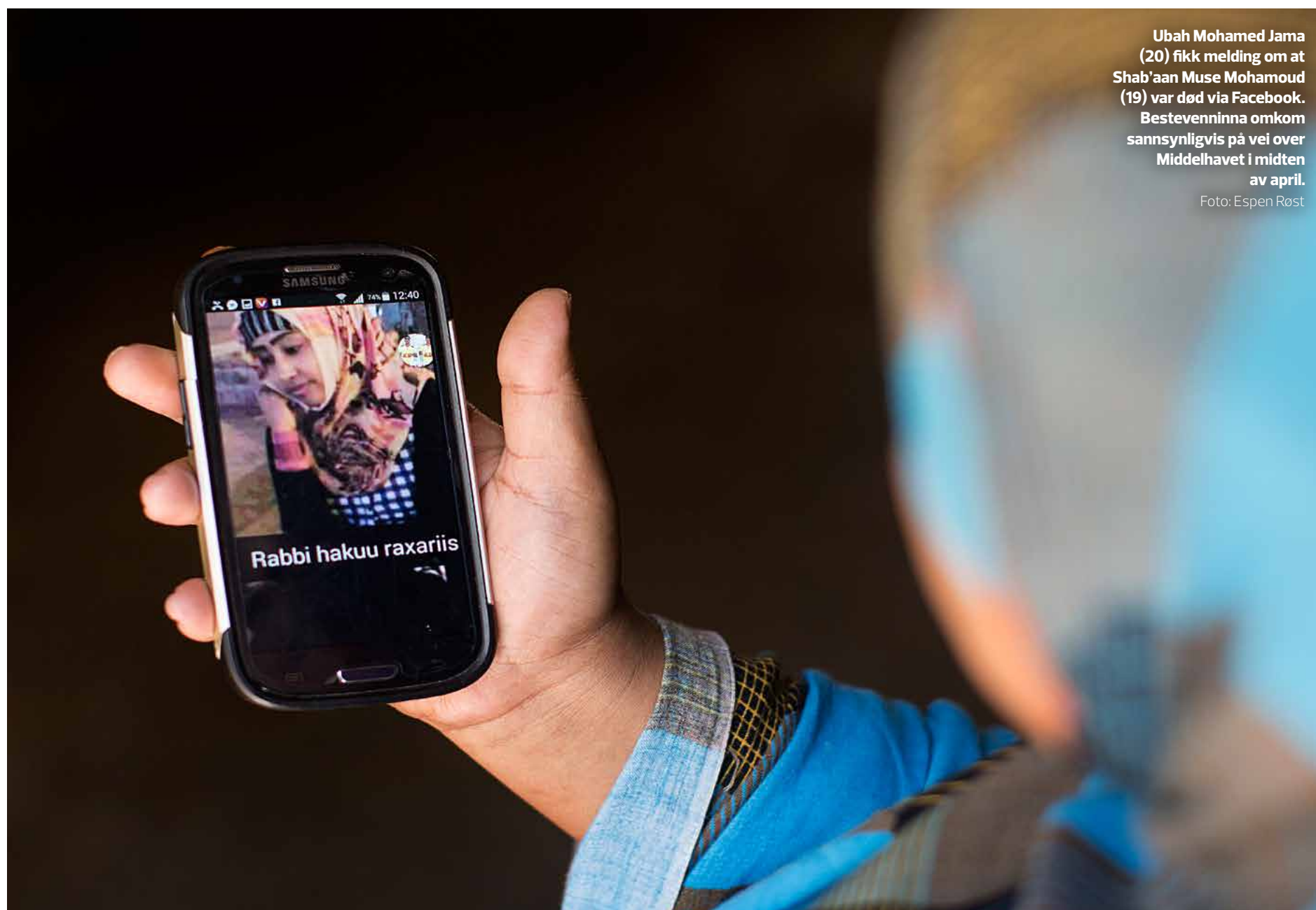
– *Ma-gafe* er som regel ikke fysisk med den reisende, de er mer tilretteleggere, som sier: «når du kommer dit, skal du gå til butikken på dét hjørnet for instruksjoner», eller «ta den bussen», forteller den somaliske journalisten Abdilmalik Musa Oldoon.

Han har jobbet mye med migrasjon og fulgt utviklingen tett de siste årene. Engasjementet begynte da hans egen

I Somalilands nest største by Burao snakkes det ofte og mye om å migrere. Det er mange som har dratt, og enda flere som snakker om å dra. På skoler, i sosiale medier, på markedet. Foto: Espen Røst

Ubah Mohamed Jama (20) fikk melding om at Shab'aan Muse Mohamoud (19) var død via Facebook. Bestevenninna omkom sannsynligvis på vei over Middelhavet i midten av april.

Foto: Espen Røst

bror la ut på den farlige reisen mot Europa. Han er helt klar på at unge i hjembyen Burao velger å reise fordi det er så få muligheter etter endt utdannelse.

– Det finnes ingenting for unge her. Jeg tror det er en av grunnene til at så mange reiser.

Også han peker på urealistiske forventninger til hva Europa kan tilby Somalilands unge. Han tror også at når mange snakker om og deler *tahriib*-historier i sosiale medier, så har det en smitteeffekt. Ifølge journalisten var det veldig mange fra Somalia og Somaliland ombord da båten med 500 migranter gikk ned i midten av april.

– I nesten alle hus her i byen var det noen som gråt da nyheten spredte seg. Noen hadde mistet sine nærmeste, andre hadde mistet slektninger eller venner. Noen av familiene hadde til og med betalt reisen for sine kjære fordi den nye Egypt-ruta skulle være tryggere. Og hele tiden er *ma-gafe* involvert. Både her i Burao og i hovedstaden finnes det folk som kan ordne en slik reise. Menneskesmuglerne er del av et nettverk med kontakter hele veien frem til Libya eller Egypt.

– Når de som reiser ankommer Libya eller Egypt, oppretter *ma-gafe* kontakten med familien hjemme. De truer og krever penger, forteller Oldoon.

– Vi måtte betale 5000 dollar for

broren min. Da pengene var betalt var han «fri». Men så måtte han videre, til de som arrangerte båt-reisen. Han betalte 1500 dollar for å krysse Middelhavet.

Journalisten forteller at han holdt kontakten med broren under hele reisen: Gjennom Etiopia og Sudan til han ankom Libya.

– For en uke siden ringte han og fortalte at han er kommet trygt frem til Italia. Men allerede da han var i Libya, begynte han å tvile på om det var rett å dra. Nå sier han at han planlegger for hvordan han skal komme seg hjem igjen. At det er vanskelig der, at han ikke har jobb, at han bor i et flyktningsmottak. Før han dro sa han at han søkte et bedre liv i Europa. Nå sier han: «her det er ingenting». Han vil bare hjem igjen.

Bryllupsreisen

Kawsar Jama Hassan (21) og Ahmed Shuuriye Ibrahim (21) giftet seg i mars 2015. De hadde vært gift et par måneder da de bestemte seg for å dra mot Europa.

Til moren hadde Kawsar igjen og igjen kommet med det samme budskapet: «Vi har ikke noe fremtid her, ikke noe liv». Milgo Hassan Yousuf (40), forteller om kranglene før datteren forlot hjemmet med ektemannen for elleve måneder siden:

– Det var for henne som det er for alle her: Vanskelig å se muligheter. Hun snakket mye om det, så jeg visste godt at hun ønsket å dra. Jeg forbød henne å reise, men likevel dro hun.

Kawsar Jama Hassan gikk andre året på secondary school i Burao. Hun var skoleflink, og gjorde det spesielt godt i matte, arabisk og engelsk.

Moren forteller at datteren drømte om å bli lege.

– Den dagen hun dro, tok hun bøkene under armen om morgenen som vanlig. Hun sa ikke noe spesielt eller oppførte seg rart, men på ettermiddagen kom hun ikke hjem.

Det unge ekteparet skal ifølge familiene først ha reist til Somalilands naboland Djibouti, så inn i Etiopia og videre til Sudan, før de ankom Egypt i august 2015. Men reisen var tøff, og da Kawsar og Ahmed var et sted i Sahara kom telefonen, med budskapet fra menneskesmuglerne.

– Hun fortalte at de var i Sudan, i ørkenen, at de gikk til fots. At det det var veldig hardt, at de trengte penger.

Paret fikk oversendt penger for å betale menneskesmuglerne, så de kunne fortsette reisen. «Be til gud for meg, mamma», sa 21-åringen da mor og datter snakket sammen siste gang.

– Det var dagen før de gikk om bord i båten. Hun sa de var klare til å krysse Middelhavet fra et sted like utenfor Alexandria. Først til Italia, og at de så ville forsøke å komme seg videre nordover.

Da Kawsar og Ahmed var i Sudan sendte familiene deres 2800 dollar. Et tilsvarende beløp ble overført under reisen i Egypt. Til slutt sendte familien 2600 dollar for båt-turen over Middelhavet. Da det unge paret la ut på Middelhavet fra et sted på den →

Mohamed Mohamoud Adan.

Foto: Privat

Bilmekanikeren Abdullahi Mohamoud Adan (27) forteller om tapet av lillebroren. Han er oppgitt, sint, og veldig kritisk til europeiske lands håndtering av menneskestømmen over Middelhavet. Foto: Espen Røst

«I nesten alle hus her i byen var det noen som gråt da nyheten spredte seg.»

Abdimalik Musa Oldoon, journalist i byen Burao.

14 Aktuelt

← egyptiske kysten, hadde familiene til sammen betalt mer enn 8000 dollar. Alt ble lånt av mer velstående mennesker i Burao.

– Vi tenkte at ved å hjelpe Kawsar og Ahmed, så ville de få en jobb i Europa slik at de kunne sende penger tilbake til oss. Men slik ble det ikke. Lånet har satt oss i en vanskelig situasjon. Jeg håper Allah vil hjelpe oss, sier Kawsars mor.

Moren forteller at det nygifte paret hadde store forventninger til hva Europa kunne by på. At Kawsar selv bar på den lille familiens fremtid i sin egen mage.

– Da båten gikk ned i april i år var hun gravid i syvende måned.

Klassens beste

I sentrum av Somalilands hovedstad Hargeisa jobber Abdullahi Mohamoud Adan (27) som bilmekaniker. Flere av vennene har allerede reist mot Europa. Han hadde tenkt det samme, men tapet av hans egen lillebror har fått 27-åringen til å slå alle tanker om å selv reise fra seg. Han er oppgitt, sint, og veldig kritisk til europeiske lands håndtering av menneskestrømmen over Middelhavet.

– Alle de pengene vi leser om at Europa nå bruker på å hindre at migranter skal komme, kunne heller vært brukt på utvikling. Om man heller bidro til jobbskaping i land som Somalia og Somaliland, ville man også bremset strømmen av folk som søker lykken, men på en mer konstruktiv måte. Ungdom herfra drar fordi de ikke har jobb, sier han.

Abdullahi forteller at lillebroren Mohamed Mohamoud Adan omkom i båtforliset på Middelhavet i midten av april. Før lillebroren la ut på Middelhavet hadde lillebroren hatt tett kontakt med menneskesmuglere. Det var i Egypt. De krevde penger fra familien for å hjelpe ham videre. I tillegg til pengeoverføringer fra familien i Hargeisa, skal familie, blant annet i Norge, ha bidratt med å overføre penger.

En fetter bosatt i Norge bekrefter historien overfor Bistandsaktuelt. Gjelden på nær 4000 dollar som familien i Hargeisa har pådratt seg for å betale menneskesmuglerne, samt for å få god informasjon om hva som faktisk skjedde med lillebroren, gjør at de nå kanskje må selge eiendommen de har i Somalilands hovedstad.

– *Ma-gafe* lever av blodpenger og utnytter den sårbare situasjonen til mange somaliere, sier Abdullahi.

Lillebroren var best i sin klasse da han sluttførte tolv års skolegang. Derfor var han en av få som fikk stipend for å studere utenlands, ved et universitet i Khartoum. Men etter bare to måneder i Sudans hovedstad ringte han hjem til storebror Abdullahi og fortalte at han hadde blitt overført til et universitet i Kairo. Ifølge 27-åringen hadde lillebroren bestukket en myndighetsperson for å bli overført til Egypt og et universitet han mente kunne tilby bedre utdanning. Da han ankom Kairo var det likevel ikke en ledig plass til han, og 21-åringen ble gående å vente. Uker ble til måneder, og etter et halvt år fikk Mohamed også problemer med Egypts immigrasjonsmyndigheter.

– I denne perioden møtte han noen fra Somaliland som sa de skulle til Europa. Samtidig var det mye prat i sosiale medier om en ny *tahriib*-rute gjennom Egypt. Den skulle være mye bedre og sikrere enn den gjennom Libya. Broren min ville først ikke dra, men da den første båten kom trygt frem til Italia tror jeg han ble nysgjerrig. Da båt nummer to også kom frem, bestemte han seg for å dra.

Abdullahi forteller at han snakket med lillebroren siste gang 6. eller 7. april.

– Jeg fortalte ham at jeg var bekymret for planene hans. Han fortalte at det eneste han fikk ha med seg var mobiltelefonen og at han hadde lastet ned Koranen på den. At han visste at reisen kunne være farlig men at han skulle høre på lydopptak av Koranen hele veien over havet.

Både menneskesmuglerne og lillebrorens nye venner skal ha argumentert overfor Abdullahi at reisen var trygg. At båten som skulle brukes vanligvis ble brukt til å transportere store mengder frukt og grønt, og at den derfor var svært sjødyktig. Det var den ikke.

– Etter at de hadde reist fra Alexandria, ute på havet, ble de flyttet over i en større båt. Den var allerede overfylt, og til slutt kantret den. Det var for mange mennesker ombord.

Én av dem som omkom var blant Hargeisas beste studenter:

Mohamed Mohamoud Adan ble bare 21 år. ■

– Tørken bidrar til migrasjon

Store deler av Somaliland og Puntland nord i Somalia er rammet av tørke. Fardus Jama, leder av organisasjonen Candlelight, mener dét bidrar til at flere velger å migrere.

– 65 prosent av befolkningen i Somaliland lever på landsbygda av husdyr og av å dyrke jorda. Med tørken er mange nå fordrevet. Jeg tror dét bidrar til at mange føler ytterligere på en håpløshet, og at flere derfor legger ut på den farlige ferden nordover og over Middelhavet, sier Fardus Jama.

Når man kjører vestover fra Somalilands hovedstad Hargeisa ser man kameler, kuer og geiter, i et landskap der de siste ukers etterlengtede regn har gitt den brun-

svidde vegetasjonen et grønt slør. Men selv om det har regnet noe, mener FN-organisasjonen OCHA at tørken vil ha stor påvirkning på folks levekår i mange måneder fremover. For opp mot 80 prosent av husdyra er døde i enkelte områder.

Både utenfor hovedstaden Hargeisa og i Somalilands nest største by Burao er det nå leirer for internt fordrevne. Tørken har forverret en allerede utfordrende humanitær situasjon der rundt 385 000 mennesker i Puntland og Somaliland står overfor akutt matmangel. OCHA mener ytterligere 1,3 millioner mennesker står i fare for matmangel hvis de ikke får hjelp.

Da denne båten gikk ned utenfor kysten av Libya siste uka i mai mistet minst 45 mennesker livet. Den italienske kystvakten meldte at de reddet 135 opp av vannet. Ifølge International Organization on Migration (IOM) kom rundt en fjerdedel av de vel 200 000 som har kommet sjøveien til Europa så langt i år fra den nordafrikanske kysten.

Foto: Marina Militare / AP / NTB Scanpix

79%

kommer fra de ti landene med flest fordrevne

2856

er døde eller meldt savnet i Middelhavet så langt i 2016

Kilder: International Organization on Migration (IOM) og FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)

– Målet bør ikke

– Det store bildet tilsier at utvandringspresset fra Somaliland vil fortsette å øke helt til inntektsnivået er omtrent 20 ganger så høyt som i dag, sier forsker Jørgen Carling. Han etterlyser en politikk som fokuserer på å hindre uheldige utfall av migrasjon, ikke å stanse migrasjon. **Av Espen Røst**

– MIGRASJONSSTRØMMENE ER en påminnelse om de store ulikhetene i verden og behovet for god utviklingspolitikk. Men målsetningen bør ikke være å stanse migrasjonen. Migrasjon er ikke en sykdom, og utviklingssamarbeid ville uansett vært en dårlig medisin på kort sikt, sier Carling.

Sammen med kollega Cathrine Talleraas fra Institutt for fredsforskning (Prio) er han nå i ferd med å slutføre rapporten «*Root causes and drivers of migration*», på oppdrag fra Utenriksdepartementet. Med den forsøker Prio-forskerne å oppsummere årsakene til migrasjon på en måte som er relevant for nødhjelpsarbeid og utviklingssamarbeid.

Carling sier håp og framtidsutsikter spiller en helt sentral rolle for om mennesker velger å legge ut på den farlige reisen mot Europa.

– Det gjelder uansett om det er konflikt, fattigdom, eller begge deler. Har man ikke noe håp om at ting blir bedre, eller om at man kan bidra til forandring, er det naturlig å ønske seg en fremtid et annet sted.

Migranter eller flyktninger?

Carling peker på at det er vanskelig å trekke et klart skille mellom flyktninger og andre migranter. Det gjelder spesielt de som kommer fra Afrika.

– De aller fleste forlater sammensatte situasjoner der både fattigdom,

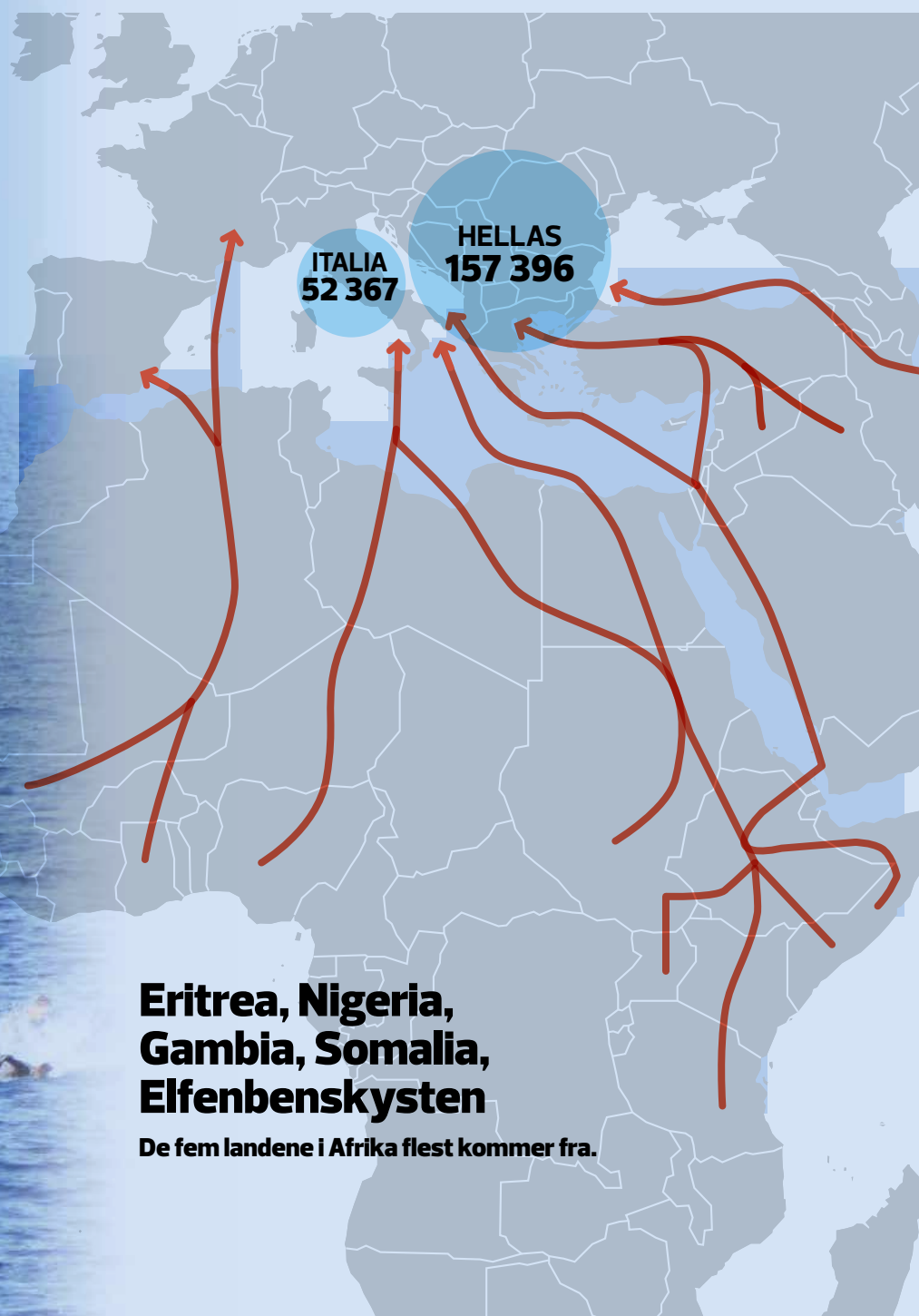

211 385

har ankommet sjøveien til Europa så langt i 2016, en fjerdedel har kommet via Nord-Afrika

35%

var barn

Eritrea, Nigeria, Gambia, Somalia, Elfenbenskysten

De fem landene i Afrika flest kommer fra.

ke være å stanse migrasjon

vanstyre, forfølgelse og væpnet konflikt kan spille en rolle. På grunn av denne blandingen er utfallet av asylsøknader ganske usikkert fra så og si alle afrikanske land.

Han eksemplifiserer og forteller at for asylsøkere fra Somalia og Somaliland var det seks av ti som fikk beskyttelse i Europa i 2015. Resten fikk avslag.

I norsk offentlighet omtales tilstrømningen av mennesker til Europa ofte som «Den europeiske flyktning-krisen». Carling mener begrepsbruket er utfordrende.

– For det første er det jo både riktig og galt å si at krisen er «europeisk». Det er en krise i det europeiske samarbeidet og mottakssystemet, men migrasjonsstrømmene bunner jo i kriser andre steder. For det andre er det kinkig med flyktninger og migranter. Det er gode grunner for å bruke «migranter» om alle som migrerer, inkludert de som etter hvert oppnår flyktningstatus. Men flere aktører ser seg bedre tjent med et svart-hvitt bilde av to ulike typer mennesker. Denne forståelsen av at en migrant

ikke kan være en person med beskyttelsesbehov har dessverre bredt om seg det siste året.

Større muligheter i utlandet

Carling viser til at det har vært mye snakk om den positive utviklingen i Afrika det siste tiåret.

– På den ene siden gir det jo håp og se at andre klarer å komme seg opp og fram. Men når veksten er konsentrert om noen få, og korrupte institusjoner står i veien for å skape seg en framtid, kan resultatet snarere bli at mennesker får en følelse av at det ikke nytter. Mange steder er det også slik at mye av velstanden kom-

Jørgen Carling, migrasjonsforsker ved Prio.

mer utenfra, i form av bistandsmidler, pengeoverføringer fra utvandrere og utenlandske investeringer. Noen ganger gir disse pengestrømmene grunnlag for lokal vekst, mens andre ganger blir det påminnelser om at utlandet byr på større muligheter.

– En person Bistandsaktuelt snakket med i Somalilands hovedstad uttalte at «dersom europeiske myndigheter brukte mer penger på utvikling (i Afrika) og mindre på å stoppe innvandringen – ville også færre legge ut på disse farlige reisene». Hva tenker du om det resonnementet?

– Det virker logisk å tenke på denne måten, men forskningen viser ganske entydig at utvikling snarere bidrar til å øke migrasjonspresset på kort sikt. Det er selvfølgelig vanskelig å forutsi noe om enkeltland, men det store bildet tilsier at utvandringspresset fra Somaliland vil fortsette å øke helt til inntektsnivået er omtrent 20 ganger så høyt som i dag.

Carling mener dét er fordi migrasjon er en naturlig del av utviklingsprosessen. Framskritt innen utdanning, infrastruktur og kommu-

nikasjon gjør at folk blir mer oppmerksom på mulighetene som ligger i å migrere. Samtidig har de også en større mulighet til å gjennomføre en reise.

Prio-forskeren sier migrasjon ikke er et problem, men at mislykkede migrasjonsforsøk er det.

– Når folk får mulighet til å unnsnippe forfølgelse, tjene penger, ta utdanning, eller på andre måter dra nytte av å flytte til et annet land, så kan det være positivt både for dem selv og for samfunnsutviklingen. Men når folk dør på veien, blir kidnappet, eller sendes tomhendt tilbake fra Europa er det et stort tap. Politikken bør konsentreres om å redusere disse utfallene, ikke om å stanse migrasjon. Men uavhengig av Europas bekymringer for migrasjonsstrømmene er det viktig å bidra til at folk har realistiske muligheter til å skape seg en fremtid i Afrika. Men politikken som føres av mange land nå, er preget av en tenkning om at det er bedre for Europa om de samme menneskene dør andre steder enn ved våre yttergrenser. ■

«Forståelsen av at en migrant ikke kan være en person med beskyttelsesbehov har dessverre bredt om seg det siste året.»

16 Aktuelt

■ ETISK HANDEL

Skal vurdere ny lov

Mandag 13. juni stemte Stortinget for et forslag om å be Regjeringen utrede og vurdere å innføre en lov om etikkinformasjon. Hvis en slik lov blir vedtatt vil det det trolig bli enklere for forbrukere å vite hvordan varene man kjøper er produsert.

■ MIGRASJON

522

milliarder kroner var summen afrikanske migranter sendte til sine hjemland i fjor, ifølge foreløpige anslag i rapporten *African Economic Outlook*.

■ INNSAMLING

Unicef får TV-aksjonen 2017

Aksjonen «Læring i krig» skal gi flest mulig barn i krigs- og katastrofeområder en bedre framtid gjennom utdanning.

#Framskritt

Kan vi vinne over blodsugeren Anopheles?

En hissig mygg kan irritere en hel natt. Mer alvorlig er det at den kan ta liv, og småbarn er mest utsatt.

Foto: NTB Scanpix

Dødeligheten har gått ned med 60 prosent de siste ti årene. Impregnerte myggnett er en av suksessfaktorene. – Kampen mot malaria kan vinnes, mener norsk ekspert. **Av Hege Opseth Vandapuye**

Den lille kvinnelige blodsugeren Anopheles har en fart på 1,5 til 2,5 kilometer i timen. Vingene vibrerer 594 ganger per sekund når den er i lufta, ifølge kinesiske forskere.

Den sørget også for at briten Ronald Hoss fikk Nobelprisen i medisin i 1902 for å ha bekreftet at malaria-

parasitten blir overført til mennesker via myggstikk. Men i de over hundre årene som er gått siden Hoss ble hedret, har Anopheles og hennes artsfrender kostet verdenssamfunnet milliarder av kroner og millioner av menneskeliv. Ekspertene har lett og lett etter måter å bekjempe sykdommen på.

Bernt Lindtjørn, prosjektleder ved Senter for internasjonal helse i Bergen.

Foto: UIB

I ferd med å lykkes

Nå er verden i ferd med å lykkes. I hvertfall har man tatt enorme steg framover. Innen 2020 vil seks land i Afrika være malariafrie, melder Verdens Helseorganisasjon (WHO). 60 prosent færre dør nå av sykdommen enn det som var tilfelle for 15 år siden.

Bernt Lindtjørn, prosjektleder for MalTrials ved Senter for internasjonal helse ved Universitetet i Bergen har kalt malaria-gjennombruddet en av bistandshistoriens største suksesser.

– Hvorfor er dette så stort?

– I store deler av Afrika var malaria den hyppigste årsak til død, spe-

sielt hos barn. Den store innsatsen de siste 10-15 år har mer enn halvert antall dødsfall.

Lindtjørn presenterer noen nøkkeltall:

■ En nedgang på 60 prosent betyr at man har gått fra 47 til 19 dødsfall per 100 000 personer

■ Dette kan oversettes til 6,2 millioner sparte liv, hvorav 5,9 millioner – 95 prosent – er barn under fem år.

■ I samme periode, ble malariainsidensen redusert fra 146 til 91 tilfeller per 1000 personer, en reduksjon på 37 prosent.

■ Andelen barn som sov under et myggnett økte fra 2 prosent til 68

«Utenlandsk bistand kan bli en kanal som leder til dårlig politikk som reduserer landets evne til å gjøre nødvendige valg.»

Phillio Mpango, Tanzanias finansminister.

BARNEARBEID

168

millioner barn jobber i verden i dag, ifølge den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO. Tallet kom frem under den internasjonale dagen for å stoppe barnearbeid 12. juni.

«Ja, det er mulig!»

Bernt Lindtjørn, malaria-ekspert

prosent i samme periode.

Felles innsats

– Hva er årsaken til at man har lykkes så bra?

– Politiske ledere ble enige om felles innsats for å redusere forekomst og dødelighet ved malaria. I mange land har man satsset målet på å forebygge. Det har blant annet skjedd gjennom bruk av myggnett og med å sprøyte hus med insektmidler. Samtidig har man prøvd å sikre at alle med malaria skulle få tilgang på tidlig og god behandling, forteller Lindtjørn.

WHO mener at den økte bruken av myggnett har vært helt sentral.

2 millioner døde i året

Den samme organisasjonen anslo i 1990 at rundt to millioner mennesker hadde dødd i gjennomsnitt hvert år i det 20. århundre. Det vil si rundt 200 millioner dødsfall i løpet av 100 år.

– Dette var et anslag. Slike beregninger er selvsagt meget usikre, understreker malaria-eksperten ved Universitetet i Bergen.

Han tror likevel det er mulig å utrydde sykdommen helt – selv om det ikke blir lett.

– For å utrydde malaria må vi ha en sammensatt strategi med mange virkemidler. Dette vil kreve et godt utbygd helsesystem i hvert enkelt

FN anslår at mer enn 6,2 millioner liv er spart på ti år, takket være mer effektive metoder. Dette malarisyrke barnet på et sykehus i Malawi er ett av mange som har blitt reddet.

Foto: Gunnar Zachrisen

land, og en stabil og god stat. En må redusere forekomsten av myggen både i husene og utendørs. Vi trenger også nye metoder for å måle forekomsten av malaria og en betydelig styrking av verktøy for kontroll – og nye medikamenter, kommenterer Lindtjørn.

Milliarder på bordet

Nå har også britiske myndigheter og Bill Gates innledet en siste kamp mot Anopheles og hennes artsfrender. Britene og Gates klasker over 37 milliarder kroner på bordet. I en felles kronikk i The Times skriver Storbritannias finansminister George Osborne og Microsoft-grunnlegger Gates at når man snakker om menneskelige tragedier, er det ingen skapninger som er i nærheten av å forårsake så mye ødeleggelse som myggen.

– Myggen overfører sykdommer som tar mer enn 700 000 liv i året, og den verste av disse sykdommene er malaria. 1 milliard mennesker er smittet av malariaparasitter og ett barn dør hvert minutt, skriver Osborne og Gates i leserinnlegget.

Mer enn 80 prosent av dagens malaria-tilfeller finner sted i 18 land. 40 prosent av tilfellene forekommer i to folkerike land i Afrika — DR Kongo og Nigeria.

Innsats utendørs

– Jeg tror vi med dagens innsats kan redusere malaria ytterligere. Da vil enda færre bli syke og få mennesker vil dø. Men, å utrydde malaria er krevende, og ingen har vist at det er mulig i Afrika. Fra Etiopia vet vi at selv med god behandling, bruk av myggnett og sprøyting av hus med insektmidler, blir fortsatt mange mennesker bitt av mygg som overfører malariamyggen. Malariamyggen biter både når folk er i husene sine, og når de oppholder seg utendørs. Skal en

Norsk bistand mot malaria

Norsk støtte til bekjempelse av malaria blir i hovedsak kanalisert gjennom Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM), samt gjennom bidrag til Verdens helseorganisasjon (WHO), legemiddelordningen UNITAID, forskningsinstitusjoner og frivillige organisasjoner.

I 2015 gikk 180 millioner kr til arbeid mot malaria gjennom Det globale fondet til bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria, mens tilsammen 15 millioner kr ble kanalisert gjennom UNITAID, og 5 millioner til Medicines for Malaria Venture.

Kilde: Norad

få til en vesentlig reduksjon av smittepresset, må man også kontrollere malaria utendørs. Dette vil kreve betydelig mer innsats, mener Lindtjørn.

Et av målene med WHO's program mot malaria for perioden 2016-2030 er å utrydde sykdommen i minst ti land innen utgangen av inneværende tiår.

«WHO anslår at 21 land er i stand til å oppnå dette målet, inkludert seks på det afrikanske kontinentet», heter det i en uttalelse fra WHO.

Er det mulig?

De seks afrikanske landene er Algerie, Botswana, Kapp Verde, Komorene, Sør-Afrika og Swaziland. Dette er land hvor forekomsten av den fryktede sykdommen ikke er eller har vært veldig høy.

– Utfordringene med å utrydde malaria i høy-endemiske land er mye vanskeligere. Men ja, det er mulig, sier Lindtjørn. ■

18 **Aktuelt**

De ti største:

Inntektsrekord i 2015

De 10 største hjelpeorganisasjonene i Norge hadde i fjor inntekter på om lag 8,1 milliarder kroner. Det er en økning på rundt 700 millioner kroner fra 2014. Redd Barna økte inntektene mest.

Av Tor Aksel Bolle

Veksten i norsk bistandsbransje fortsatte i 2015. Det framgår av ferske regnskapstall fra de ti største bistandsorganisasjonene i Norge.

De samlede inntektene var på over 8,1 milliarder kroner i 2015. Økningen fra året før var på hele 700 millioner, eller drøyt ni prosent. – som også var ett rekordår. Bak tallene finner vi organisasjonene: Kirkens Nødhjelp, Redd Barna, SOS-barnebyer, Plan Norge, Norsk Folkehjelp, Flyktninghjelpen, Norges Røde Kors, Leger Uten Grenser, Strømmestiftelsen og Regnskogfondet.

Vekst i Redd barna

Ser man utviklingen over tid så har inntektsøkningen for de største norske internasjonale hjelpeorganisasjonene vært kraftig. I 2009 hadde de ti største organisasjonene samlede inntekter på om lag 4,9 milliarder kroner. Siden den gang har altså inntektene økt med om lag 3,2 milliarder kroner. Det er en vekst på nærmere 65 prosent i løpet av seks år.

2014 var et godt år for flere organisasjoner, men særlig for Redd Barna som økte sine inntekter med hele 34 prosent. Organisasjonens samlede

inntekter var på 820 millioner kroner, om lag 210 millioner kroner mer enn i 2014.

– Vi vokser kraftig i fjor, særlig på nødhjelp og utdanning. Vi har jobbet systematisk i mange år for å få mer penger til blant annet utdanning av barn i krisesituasjoner. Det har endelig gitt resultater, noe vi selvsagt er fornøyd med, sier Line Hegna som er kommunikasjonssjef i Redd Barna.

Hegna forteller at organisasjonen ønsker å fortsette å ekspandere..

– Vi har klare mål om vekst og har selvfølgelig strategier for hvordan vi skal oppnå det. Det er blant annet viktig for oss å ikke være for avhengige av norske myndigheter, men å ha flere ben å stå på.

– Betyr økte inntekter flere ansatte?

– Organisasjonen har vokst noe, men ikke i takt med økningen i inntekter. Det ønsker vi heller ikke, det er viktig for oss at organisasjonen er så effektiv som mulig.

Mange kilder

Ser man på hvor hvor norske organisasjoner får inntektene sine fra, er bildet ganske sammensatt. Totalt fikk de 10 største organisasjonene litt over 3,2 milliarder kroner fra norske myndigheter i fjor. Det betyr at rundt fire kroner av hver tier de fikk inn, kom fra den norske staten.

I 2009 kom litt over halvparten av inntektene fra statskassa. Det betyr at selv om norske organisasjonene fikk mer penger fra norske myndigheter enn noen gang i 2015, så har andelen gått ned de siste seks årene. De store norske organisasjonene har med andre ord klart å bli litt mindre avhengige av norske myndigheter.

Forklaringen er blant annet at mange organisasjoner har satset bevisst på å få flere ben å stå på. De store norske hjelpeorganisasjonene mottar i dag støtte fra en rekke uli-

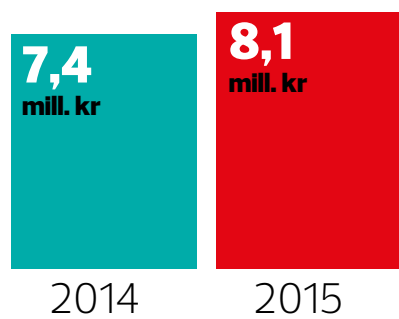
Line Hegna, kommunikasjonssjef i Redd Barna

Redd Barna var en inntektsvinner i fjor, og regjeringens satsing på utdanning i kriseområder var en av grunnene. Her besøker generalsekretær Tove Wang en midlertidig skole i urolige Sør-Sudan.

Foto: Redd Barna

De ti største organisasjonenes inntekter

ke internasjonale givere. FN og EU, samt britiske, amerikanske, danske og svenske myndigheter er blant de store bidragsyterne til de norske organisasjonene.

Stor variasjon

Graden av statsavhengighet varierer veldig. I den ene enden av skalaen finner man Regnskogfondet som de siste årene har fått om lag 80 prosent av sine inntekter fra den norske staten. (Bildet var litt annerledes i 2015 fordi Regnskogfondet hadde NRKs TV-aksjon. Red. ann).

I den andre enden finner man SOS-Barnebyer. Generalsekretær Svein Grønnern og hans kolleger får under

fem prosent av inntektene sine fra staten.

Tilsammen samlet «de ti store» inn litt under 2,4 milliarder kroner fra private givere og bedrifter. Det er litt under en tredel av inntektene deres. Men igjen er det store variasjoner. SOS-barnebyer, Plan Norge og Leger uten Grenser henter rundt åtte-ti kroner av hver tier fra private. Giganten Flyktninghjelpen får på sin sid inn bare 3-4 prosent av sine inntekter fra norske private givere.

Flyktninghjelpen på topp

Flyktninghjelpen er til gjengjeld den klart størst av de norske organisasjonene. Organisasjonen hadde inntek-

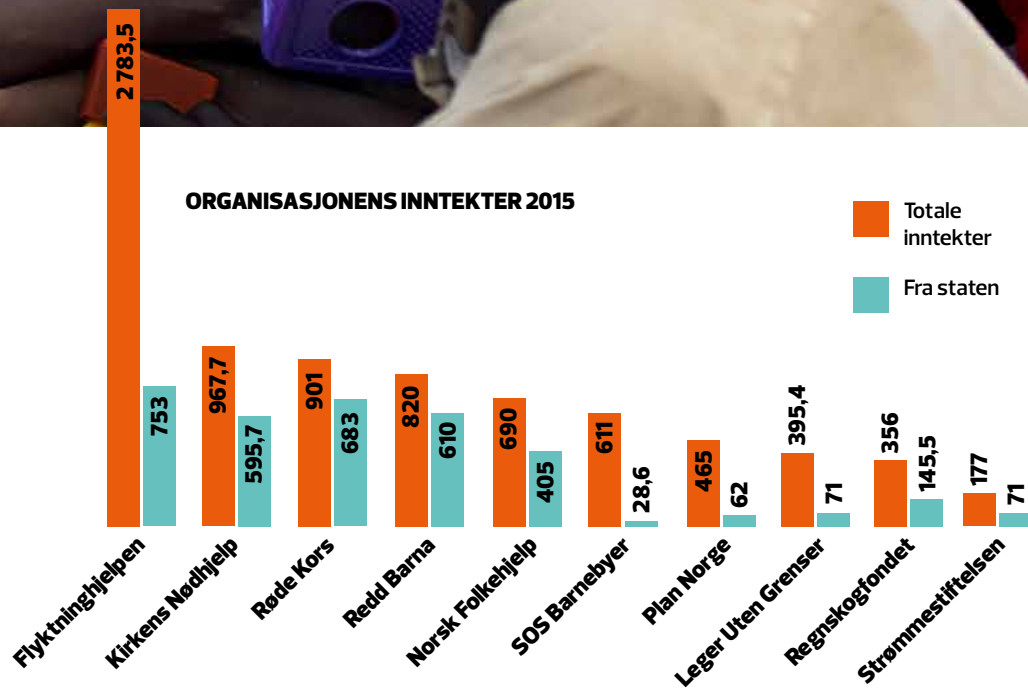
ter på nesten 2,8 milliarder kroner i fjor, en økning på rundt 360 millioner kroner fra 2014. Flykninghjelpen har vokst kraftig i flere år, men veksten flatet noe ut i fjor. I likhet med flere andre merket også denne organisasjonen virkningene av valutasvinginger.

« Vi har klare mål om fortsatt vekst og har selvfølgelig strategier for hvordan vi skal oppnå det. »

Line Hegna, kommunikasjonssjef
Redd Barna

– Økningen i omsetning målt i norske kroner er delvis et resultat av at den norske krona svekket seg, siden vi mottar store deler av våre inntekter i andre valutaer. Når kronen svekker seg betyr det høyere inntekter målt i kroner, men uten at det innebærer økning i hva vi får gjort i felt med disse pengene, sier Tiril Skarstein som er informasjonsmedarbeider i Flykninghjelpen.

Flykninghjelpen, Kirkens Nødhjelp og Norges Røde Kors var, som vanlig, de tre organisasjonene med høyest omsetning. De tre største la til sammen beslag på over halvparten av de samlede inntektene til de ti største organisasjonene i fjor. ■

20 **Aktuelt**

Afrikas nye eksport: **Skjønnhet**

For Afrikas unge menn har løping og fotball i årtier vært en mulig vei til den rike verden. Nå har afrikanske jenter fått sin egen vei – over catwalken. Skjønnhet er Afrikas nyeste eksport.

Av Jeppe Villadsen (tekst og foto), i Namibia

Brumhilda Ochs har deltatt i skjønnhetskonkurranser siden hun var sju år, og vunnet nesten alt hun har vært med i.

Foto: Jeppe Villadsen

Baklokalet på Hotell Hilton er tett av sofistikerte mennesker og pynstæsje. Vi er omgitt av slanke ben, chiffonbluser med påsydde lærstykker og elegante kvinnehender med blå neglelakk og forvokste ringer, det hele akkompagnert av klakkende stilletter, plingende smarttelefoner og smellkyss.

– Du er fantastisk, *darling*, sier backstagekoordinatoren mens hun

retter litt på modellens kjole.

– Ta en runde til med en gang.

Brumhilda (20)

Modellen Brumhilda Ochs smiler og tar en ekstra runde nedover rampen. Den 20 år gamle skjønnheten har vandret på catwalken siden hun var 18, og har deltatt i skjønnhetskonkurranser fra hun var sju.

– Jeg har vunnet stort sett alt jeg

har vært med på, forteller Brumhilda Ochs og smiler, uten å virke skrytete. Tvert om slår hun beskjedent øynene ned mot det blanke marmorgulvet på Hilton-hotellet i hjertet av Namibias hovedstad Windhoek.

Sammen med 30-40 andre modeller har hun møtt fram til dagens prøver til *Namibia Fashion Show*, som arrangeres to dager senere. Det blir Namibias andre store moteshow

på en måned, og det første internasjonale moteshowet noen gang med deltakelse av toppdesignere fra Sør-Afrika, Nigeria, Frankrike, Angola og Zimbabwe, i tillegg til fem namibiske designere.

Første generasjon

Alle Namibias toppmodeller deltar. Unge, vakre og selvsikre. De er den første generasjonen i en eksplosivt

22 Aktuelt

Nyasha Matonhodze på forsiden av motebladet Vogue.

Den etiopiske modellen Liya Kebede på forsiden av det franske motemagasinet Marie Claire.

Den nigerianske modellen Oluchi Orlandi på forsiden av magasinet New African Woman.

Den somaliske modellen Yasmin Warsame på forsiden av motebladet Elle.

fremadstormende afrikansk modell- og moteindustri. På et kontinent som de siste årene har fått sine første toppdesignere, og nå er på god vei til å få sin første egentlige generasjon av supermodeller.

– Det er en pionérfølelse. Det er helt nytt, at det er blitt internasjonalt, forteller Brumhilda Ochs.

– Mange av vennene våre er misunnelige på oss. Alle vil jo gjerne være fotomodeller. Jeg kommer fra en biteliten by, og når jeg er hjemme kommer alle jentene til meg og sier at de også vil være modeller, som meg.

Hennes venninne, 22 år gamle Pombili Shilongo, bryter inn:

– Det er utrolig mange som melder seg på når det er audition. Alle har en drøm om å bli modell – tenk om du fikk sjansen til å bli den nye Naomi Campbell, sier Pombili Shilongo, som ved siden av modelljobben arbeider som tv-vert.

Hun kjenner flere som er blitt internasjonale modeller, både i Sør-Afrika og London.

– Det er det de fleste av oss ønsker. Det handler bare om hvor mye du satser og tror på det, sier hun med et seierssikkert smil.

Rasistisk mote

De siste årene har svarte modeller, for en stor del afrikanske, slått gjennom på den internasjonale motescene-

nen. De er ikke lenger henvist til å spille rollen som sjeldne, eksotiske unntak. Catwalker, reklame og magasinforsider er som aldri før befolket av svarte kvinner.

Det er motegiganter som L'Oreal og Louis Vuitton som har trukket afrikanske og afroamerikanske modeller fram i fremste rekke. En av de store overraskelsene har vært den zimbabwiske modellen Nyasha Matonhodze. Allerede som 16-åring fikk hun sitt store gjennombrudd for blant andre Louis Vuitton, Marc Jacobs og Teen Vogue. Det var i 2011.

Samme år gjorde L'Oreal Paris den etiopiske modellen og skuespilleren Liya Kebede til sin ambassadør, sammen med blant andre den nigerianske modellen Oluch og kampanjeansikter som den somalisk-canadiske modellen Yasmin Warsame og Agbani Darego, nigeriansk toppmodell og Miss World-vinner.

Ledet an

Det berømte italienske motebladet Vogue vakte oppsikt over hele verden da bladet i 2011 trykket et 20 siders fototema, "The Blackallure", utelukkende med svarte modeller. Stuntet ble fulgt opp tre måneder etter med nummeret "Rebranding Africa", som var viet til kultur, kunst, mote og design fra hele det afrikanske kontinentet.

Allerede i 2008 kom Vogue ut med et nummer med bare svarte modeller. Det ble revet vekk, så Vogue måtte for første gang trykke et ekstraopplag på 60 000 blader. I "The black issue" framsto rundt 20 av de siste tiårenes mest etterspurte svarte supermodeller i lekker og glamorøs innpakning. Men kritikere heftet seg ved at de fleste av modellene var uvanlig lyse i huden. Håret var glattet ut eller gjemt under et tørkle som skjulte naturlige, fritt voksende afrofrisyrer. Nettstedet Gawker.com bemerket spydig at "aldri har rasismespørsmålet sett så fantastisk ut".

Vogue karakteriserte det selv som en politisk bevisst beslutning og talte varmt for inkludering, mangfold og at skjønnhet ikke har noen farge. Men det mener jo mange at den har. Kritiske røster fra bransjen viser til at de aller fleste modellene fortsatt er hvite. Det skyldes både konservatisme, ønsket om å kjøre med det sikre, samt fotografer og stylisten som er usikre på hvordan de skal lyssette og legge makeup på svarte jenter.

Rasistisk?

– Jeg mener industrien er rasistisk, sier modellagent Annie Wilshaw, som leder talentavdelingen Future Faces i Premier Model Management, et av verdens førende modellbyråer, til avisen The Guardian.

Både i Milano og Paris er det langt mellom jobbene for svarte jenter, sier hun, og fortsetter:

– Når kunden sender deg en bestilling vet du med det samme at de ikke snakker om ei svart jente. De sier de vil ha "en pike med langt hår, som likner en fe", eller noe i den stilen. Når de ønsker ei svart jente sier de for eksempel at de ønsker "en etnisk blandet modell, i en ørken-scene med stammepreg".

De afrikanske supermodellene er eksotiske unntak i en ellers hvit (og tynn) skjønnhetsindustri, og de er dermed i virkeligheten med på å reproducere industriens innebygde rasisme.

Beauty Drain

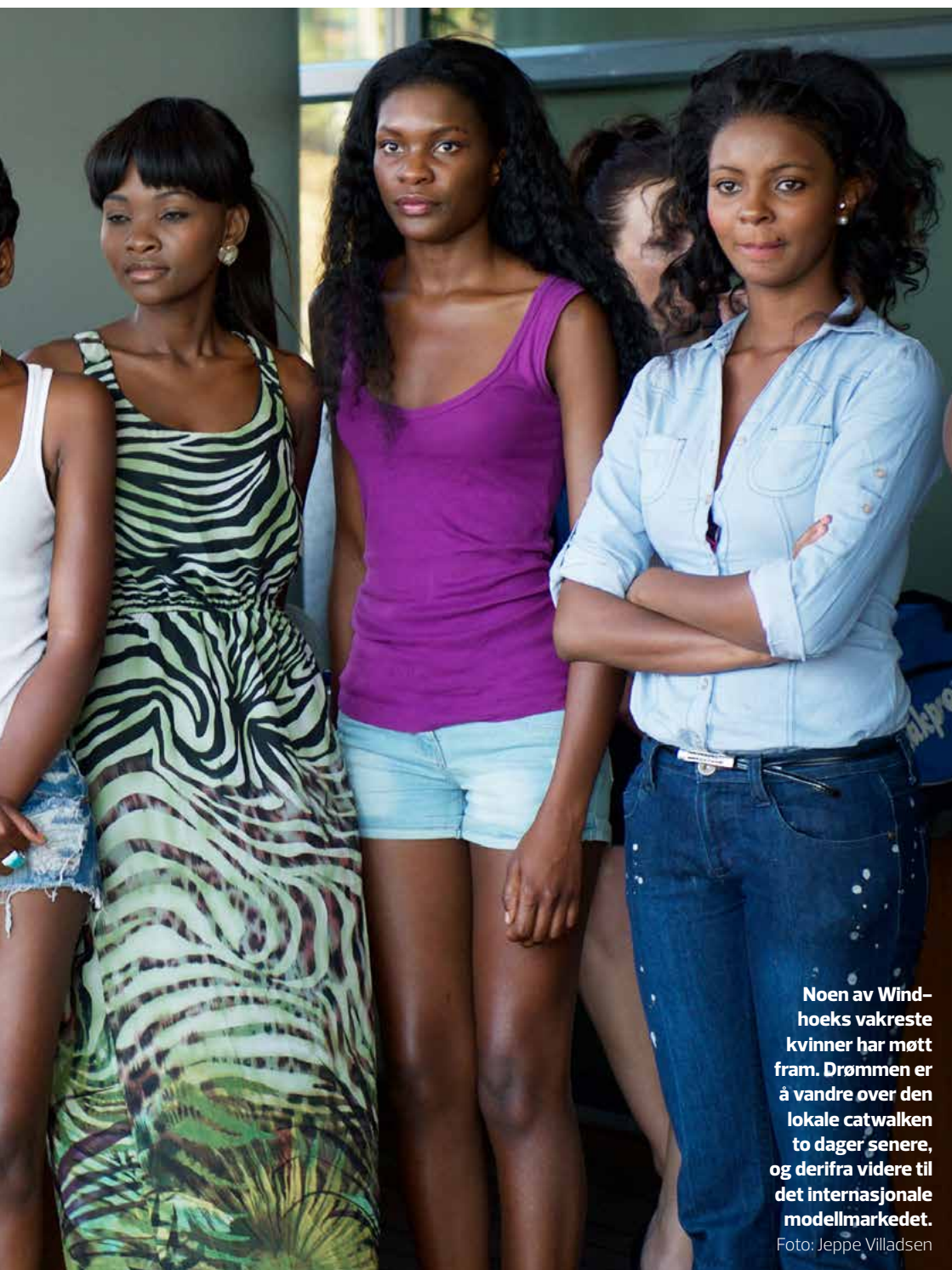
Tilbake til moteshowet i Namibia. Makeup-artist Charly Shoeman har oppgaven med å velge ut og trene modellene før showet. Hun forteller at det ikke er vanskelig å finne kvinnelige modeller i det sørlige Afrika.

– Alle jenter vil innerst inne gjerne

« For få år siden ville jeg ikke kalt det en industri, men det er det i dag. »

Charly Shoeman, makeup-artist og modellinstruktør

Noen av Windhoeks vakreste kvinner har møtt fram. Drømmen er å vandre over den lokale catwalken to dager senere, og derifra videre til det internasjonale modellmarkedet. Foto: Jeppe Villadsen

være modell. Utfordringen er å finne de virkelig profesjonelle. Men vi har en håndfull jenter her i Namibia som ser fantastiske ut og kan konkurrere med de beste internasjonale modellene, sier Shoeman. Hun representerer selv Pambili Young Designers, en namibisk salgs- og marketingplattform for mange av landets toppdesignere.

– For få år siden ville jeg ikke kalt det en industri, men det er det i dag, legger hun til.

Industriproduksjon handler ofte om eksport. Og eksportvarer er nettopp hva Afrikas modeller er blitt. Afrikanske supermodeller, ofte fra svært fattige land, er den globale moteindustriens nye melkekyr.

I USA, som normalt er restriktive med dele ut årlige *greencards* til spesielle profesjonelle grupper, har utenlandske toppmodeller fått en egen greencard-ordning. Noen kaller fenomenet *"beauty drain"* – Afrikas nye variant av *"brain drain"*. Skjønnhet er blitt en adgangsbillett til den rike verden for kvinner i fattige utviklingsland, på samme måte som fotball i flere år har vært det for unge menn.

Glemmer alle andre

Men spør man noen av de snaut 50 modellene som har møtt fram til audition på det femstjerners Hilton-hotellet i Windhoek, handler det ver-

ken om hudfarge eller skjønnhet i tradisjonell forstand. Det hele dreier seg om hva designeren er ute etter. Hva som passer til hans eller hennes kolleksjon.

– I modellindustrien ser de alltid etter et unikt *look*. Noe unikt og annerledes, forklarer Brumhilda Ochs.

– Det alle modellene tror er viktig: Om du er høy eller lav, eller hvilken hudfarge du har, betyr i virkeligheten ingenting. Det hele handler om hva designeren er ute etter, sier den modellen med et lett gjesp.

Det er i ferd med å bli kveld. Jentene har stått på siden formiddagen, og er slitne. Men også nervøse, for det er nå designerne skal foreta den endelige utvelgelsen. Alle vil gjerne velges ut av David Tlale, som er en av det sørlige Afrikas kanskje største klesdesignere, forteller modellene.

– Jeg prøver å la være å bekymre meg. Tenker at det er skjebnen. Hvis jeg ikke blir valgt til en oppgave, så var det ikke meningen – det er ikke noe jeg kan gjøre noe med, sier Brumhilda Ochs.

Hun har deltatt i skjønnhetskonkurranser siden hun var liten, men har sluttet med det. Bistandsaktuelt spør hvor gammel hun er.

– Jeg er 20 år – og det er noe dritt.

– Hvorfor det?

– Fordi ett år som modell tilsvarer ti år for normale mennesker. ■

Afrikanske migranter: Sender hjem 500 mrd. kr

Migranter fra afrikanske land er en viktig drivkraft for økonomisk vekst i Afrika – takket være pengene de sender hjem. I fjor utgjorde disse overføringene mer enn 500 milliarder kroner.

Av Asle Olav Rønning

PENGER OVERFØRT FRA migranter til hjemlandet kalles migrantoverføringer og er en viktig kilde for kapital i utviklingsland. I fjor utgjorde migrantoverføringer (på engelsk remittances) et beløp tilsvarende 522 milliarder norske kroner, ifølge foreløpige anslag i rapporten African Economic Outlook.

Migrantoverføringer har blitt stadig viktigere som kilde til utenlandsk kapital for afrikanske land. Slike overføringer var i fjor større enn direkte utenlandsinvesteringer i sektorer som olje, gruvedrift, industri og mobiltelefoni til sammen.

Mens ulike typer investeringer varierer mye fra år til år, har migrantoverføringer de siste fem årene vært stabilt voksende. De fungerer dermed som en utjevnefaktor i forhold til svingninger i global økonomi.

Større enn bistand

Direkte utenlandsinvesteringer i Afrika utgjorde ifølge rapporten 464 milliarder kroner i 2015. Samlet bistand utgjorde samme år 455 milliarder kroner.

Prognoser for 2016 anslår at migrantoverføringene vil vokse ytterligere i år, selv om svakere økonomisk utvikling i EU og oljerike land i Midtøsten legger en demper på veksten.

Migranter bosatt i USA, Saudi-Arabia, Frankrike og Storbritannia står for de største overføringene. Men majoriteten av afrikanske migranter bor i andre afrikanske land. Fra land som Kamerun, Elfenbenskysten og Sør-Afrika går det store pengeoverføringer tilbake til migrantenes respektive hjemland.

Nigeria, Marokko, Tunisia og andre land i Nord-Afrika og Vest-Afrika er de viktigste mottakerlandene. Men også enkeltland i Øst-Afrika, som Uganda, får store bidrag. Målt etter andel av brutto nasjonalprodukt (BNP) er det

Liberia, Gambia og øystaten Komorene som får størst migrantoverføringer.

Vekst i motvind

Overføringer fra migranter i utlandet er viktige, men kan imidlertid ikke hindre at global økonomisk motvind gjør det vanskeligere for afrikanske land å opprettholde den sterke veksten kontinentet har hatt siden tusenårsskiftet.

Ikke minst rammes afrikanske land av lavere priser på olje og andre råvarer.

African Economic Outlook anslår at veksten for Afrika samlet i fjor ble på 3,6 prosent (foreløpige tall). Dette er svakere enn gjennomsnittet det siste tiåret, og vil gjøre det vanskeligere å nå målene om å redusere fattigdommen på kontinentet.

Svekket optimisme

Optimismen for afrikansk økonomi på kort sikt er nå lavere enn den har vært på fem år, viser en undersøkelse blant afrikanske eksperter i regi av tyske Ifo Institutes.

En trøst kan være at Afrika fortsatt har en sterkere økonomisk utvikling enn de fleste andre deler av verden. Bare Kina og resten av Øst-Asia opplever sterkere gjennomsnittlig vekst enn Afrika som region. Flere afrikanske enkeltland er dessuten blant de landene i verden med aller høyest vekst i BNP.

African Economic Outlook spår 4,5 prosents økonomisk vekst for kontinentet som helhet i 2017, riktignok med den optimistiske forutsetningen av de globale prisene på råvarer vil begynne å stige.

Rapporten utgis av Den afrikanske utviklingsbanken (Afrikabanken), OECD og FNs utviklingsprogram UNDP i fellesskap. Tallene for migrantoverføringer som er brukt i rapporten er hentet fra Verdensbanken. ■

Penger fra slektninger i utlandet er viktig for mange afrikanske lokalsamfunn.

Foto: Jan Speed

24 **Aktuelt**

Viktige seire på skeiv slagmark

Lesbiske, homofile og transkjønnedes rettigheter vinner stadig mer terreng på den globale arenaen. Latin-Amerika og Nepal viser vei. **Av Even Tømte**

For få tiår siden var homoseksualitet forbudt eller sykdomsforklart i de fleste land. Nå er holdninger og lovverk i ferd med å forandres til det ugjenkjennelige. Lhbt-rettigheter («lhbt» står for «lesbiske, homofili, biseksuelle og transpersoner») vinner anerkjennelse i en rekke land over store deler av verden. Men utviklingen skaper også grobunn for tilbakeslag.

– Den globale situasjonen for lhbt-rettigheter er merkbart forbedret noen steder, mens den er forverret andre steder, mener Kyle Knight, researcher for Human Rights Watch.

Framskrittene

Mange land har tatt viktige skritt i retning av større anerkjennelse av Lhbt-rettigheter. FNs høykommissær for menneskerettigheter rapporterte i fjor følgende om utviklingen de fire siste årene:

- Tre land hadde legalisert likekjønnede forhold i løpet av de siste fire årene.
- 14 land hadde innført eller styrket lovverket mot diskriminering
- Tolv land hadde anerkjent likekjønnede ekteskap
- Ti land har endret lovverket for å gjøre det enklere for transkjønnede å bli formelt anerkjent som det kjønn de selv oppfatter seg som.

Senere har også Irland anerkjent likekjønnede ekteskap etter en folkeavstemning, Italia etter avstemning i parlamentet, og USA etter en avgjørelse i høyesterett.

Nepal går foran

Knight trekker fram at Nepal i fjor høst spesifiserte rettighetene til *skeive mennesker* («lhbt people») i grunnloven sin. Nepal var med dette det tiende landet i verden og det første landet i Asia som gjorde dette.

Argentina vedtok i 2012 en lov som gjør det enklere for transkjøn-

nede å få bekreftet sin kjønnsidentitet. Nå kan alle voksne endre sitt kjønn, navn og bilde i offentlige registre så det stemmer overens med deres opplevde kjønnsidentitet, uten å måtte vise til psykologisk behandling, hormonbehandling eller kirurgi. Senere har flere land, som Colombia, Danmark, Irland og Malta, vedtatt liknende lover.

– Et avgjørende skritt i riktig retning, mener Knight.

Nye og gamle forbud

Samtidig som det er stor og rask framgang i mange land, har medaljen også en bakside. Likekjønnede forhold er fortsatt forbudt i 76 land. I syv av dem åpner lovverket til og med for dødsstraff. De sju «verstingene» er: *De forente arabiske emirater, Iran, Jemen Mauritania, Qatar, Saudi-Arabia og Sudan.*

Selv om mange av lovene er gamle, er noen av nyere dato. Uganda innførte nylig strenge antihomolover, som senere ble annullert av høyesterett på grunn av en formalitet. Russland, Nigeria og Gambia har innført lover som begrenser muligheten til å diskutere og organisere offentlige arrangementer for lhbt-rettigheter. I Russland har loven blitt brukt til å bøtelegge lhbt-aktivister for å å drive «propaganda» for «ikke-tradisjonelle seksuelle relasjoner».

I USA har transkjønnedes bruk av offentlige toaletter blitt et omstridt tema. Delstaten North Carolina innførte tidligere i år lover som hindrer transkjønnede i å bruke offentlige toaletter som stemmer overens med deres egen kjønnsidentitet. Liknende tiltak blir diskutert i en rekke andre delstater.

« Likekjønnede forhold er fortsatt forbudt i 76 land. I syv av dem åpner lovverket til og med for dødsstraff. »

Marna Eide, leder for internasjonal avdeling i FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (tidligere LLH).

Kyle Knight, researcher for menneskerettighetsorganisasjonen Human Rights Watch.

Fryktpolitikk

– Samtidig som lhbt-personers menneskerettigheter har blitt stadig mer anerkjent («affirmed») over hele verden, er det også blitt vanligere og vanligere å spille på homofobi for politiske formål. Det skjer overalt, mener Knight.

Noen folkedyp er likevel lettere å fiske i enn andre, mener han. Meningsmålingsfirmaet Pew Global sammenliknet i 2013 holdninger til homoseksualitet i 39 ulike land. De fant en bred aksept i Nord-Amerika, Europa og store deler av Latin-Amerika, mens holdningene var mer negative i Midtøsten, Russland, deler av Asia og de fleste afrikanske land.

Knight viser til rapporter fra FNs høykommissær for menneskerettigheter (UNHCHR). Organisasjonen har kritisert at politiske ledere pisker opp fordommer gjennom homofob retorikk, spesielt i forbindelse med valg.

Han viser til at dette var tydelig under debatten om den russiske anti-lhbt-«propaganda»-loven fra 2014,

eller under opphetede offentlige debatter om lhbt-rettigheter i Indonesia i vår, der flere myndighetspersoner brukte homofob retorikk.

– I eksemplet fra Indonesia, som så mange andre steder, bruker man nasjonalistisk og homofob retorikk for å dekke over de tingene myndighetene trenger å gjøre noe med, som transparens, ansvarlighet og alle borgeres grunnleggende rettigheter. Uansett hvordan myndighetene velger å vinkle det, er dette et uttrykk for fryktpolitikk: å angripe en allerede marginalisert gruppe som ikke på noen måte forsøker å provosere fram sosial uorden, sier HRWs researcher.

– Et tegn på styrke

Marna Eide, leder for internasjonal avdeling i FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (tidligere LLH), ser likevel motstandernes angrep som et tegn på at lhbt-bevegelsen er i ferd med å vinne terreng.

– En rettighetskamp som blir synlig vil alltid bli møtt med motstand. Men

Deltagere i Gay Pride-paraden i byen Swakopmund i Namibia i juni. Stadig flere land anerkjenner seksuelle minoriteters rettigheter.

Foto: Scanpix
Foto: NTB Scanpix/ Sipa USA

det er også den eneste måten å få til dialog, sier Eide til Bistandsaktuelt.

Hun er enig med Knight i at homofobi ofte blir brukt for politiske formål.

– I en del land, som i Egypt, Uganda eller Russland, blir det brukt av noen politikere for innenrikspolitiske formål. Det blir brukt selektivt av noen for å posisjonere seg. De fremstiller lhbt-rettigheter som noe vestlig og markerer seg mot det. Da får man man forsterket en øst-vest- eller nord-sør-konflikt, men i virkeligheten er bildet slett ikke så entydig, sier Eide.

Hun viser til at det finnes land i «Sør» som er veldig progressive, blant annet Uruguay som fremmet den siste resolusjonen om lhbt-rettigheter i FNs menneskerettighetsråd. Også flere andre latinamerikanske land har tatt viktige skritt for å anerkjenne lhbt-rettigheter.

– I Latin-Amerika har det skjedd en rivende utvikling de siste årene. Rettigheter og ikke minst bevisstheten rundt transseksuelles situasjon står også mye sterkere i Sørøst-Asia.

I land som Vietnam og Kina, som slår ned på menneskerettigheter generelt, får lhbt-organisasjoner være i fred, sier hun.

Dialog og konfrontasjon

– Det har vært tendenser til at en del folk i vestlige land bruker lhbt-rettigheter som et eksempel på hvor opplyste vi er i Vesten og hvor dumme de er i resten av verden. Det er en type retorikk som skaper konfrontasjon. Da er det en fordel å ha en internasjonal bevegelse som kan være med å dempe denne typen uttalelser og bidra til at vi ikke går i den fella, sier Eide.

Hun forteller at da Barack Obama skulle til Kenya på statsbesøk var lhbt-rettigheter et tema man visste kunne komme opp.

– Da gjaldt det å ha masse dialog med Obama-administrasjonen på forhånd. Det virket, og Kenyas president Uhuru Kenyatta kunne si etterpå at selv om lhbt kanskje ikke er en del av vår kultur, har de grunnleggende rett til liv. ■

Aktivist drept i Bangladesh

ISLAMISTISKE EKSTREMISTER STO trolig bak drapet på Julhas Mannan i april i år. Mannan var en profilert forkjemper for homofile og andre seksuelle minoriteters rettigheter. Han var blant annet redaktør for det eneste bladet for homofile og transpersoner i Bangladesh.

MANNAN HADDE MOTTATT en rekke drapstrusler før han ble drept, særlig i forbindelse med at han var sentral i planleggingen av en demonstrasjon for homofile og transpersoners rettigheter. Seks menn kom seg forbi sikkerhetsvakten i bygningen hvor Mannan

bodde, presset seg inn i leiligheten hans og drept han og en venn med macheter. Da politiet kom til stedet ble de beskyttet av angriperne som så stakk av. Politiet betegnet angrepet som «planlagt». En mann ble i mai arrestert for å ha deltatt i drapene.

IFØLGE POLITIET TILHØRER mannen en ekstremistgruppe og skal i avhør ha sagt at Mannan ble drept fordi han jobbet for homofiles rettigheter. Drapet på den kjente aktivisten er ett av flere angrep rettet mot menneskerettighetsaktivister, bloggere og intellektuelle utført av bangladeshiske ekstremister de siste to årene. ■

Åtte på gata i Dhaka – om

1. Hvordan ser du på homoseksualitet? Bør to voksne av samme kjønn ha rett til å leve sammen i et forhold eller gifte seg?

2. Bangladesh har nylig opplevd voldshandlinger, til og med drap på LHBT-aktivister. Anser du dette som alvorlige kriminelle handlinger som bør straffes?

Av Fabeha Monir (tekst) og GMB Akash (foto)

Bangladesh er ett av flere land i Sør-Asia som har et forbud mot frivillig sex mellom menn. Et slikt lovbrudd kan medføre en straff på opptil ti års fengsel.

Det muslimske landet har den siste tida opplevd flere voldshandlinger rettet mot fremstående LHBT-aktivister og liberale intellektuelle. Terrorgruppen Ansar al-Islam har tatt på seg ansvaret for drapene. Men hva mener folk flest om homofiles rettigheter? Vi spurte folk på gata i Dhaka. ■

MD. Alamgir (27) Driver bruktbuikk

1. Alle mennesker har rett til å leve som de vil, om de ikke skader andre med sin livsstil. Jeg vet ikke hvordan homoseksualitet egentlig fungerer. Men jeg forstår at å tvinge noen til å leve et liv som er falskt for han eller henne, det er en forbrytelse.
2. Drap er den alvorligste forbrytelsen. Det er ikke akseptabelt å drepe noen som er aktivist eller prøver å endre samfunnet. Slike drap burde etterforskes skikkelig.

Babul (42) Kelner på restaurant

1. Jeg føler stor sympati for dem. Jeg vet ikke hvordan dette kan skje, hvordan to menn eller to kvinner kan leve sammen eller elske. Men jeg har hørt at det er naturlig og at ingen kan kontrollere det. Men disse forholdene kan bare eksistere i hemmelighet, siden de ikke blir godtatt som normale av samfunnet. De er til og med mer sårbare enn folk med fysiske handikap.

2. Å drepe er den største synd. Hvis det er noe jeg ikke liker eller mener er dårlig eller ondskapsfullt, vil jeg prøve å endre den personen. Jeg vil gi dem min leksjon så de kan forandre seg. Om det ikke virker, vil jeg ignorere dem. Men å drepe kan ikke aksepteres i noe tilfelle. Allah vil aldri tilgi en slik brutal forbrytelse.

MD. Yeahia (37) sikkerhetsvakt

1. Jeg forstår ikke hvorfor en mann vil elske en annen mann! Dette er umulig. Jeg hørte aldri om noe slikt fra mine foreldre eller leste om det i noen lærebok. Men etter som jeg vokste opp lærte jeg at det er folk som dette, som elsker mennesker av samme kjønn. Det var vanskelig for meg å akseptere, siden jeg ikke hadde noe kunnskap om det. Det første slike forholdet jeg oppdaget, var hos en slektning. Han hadde et falskt forhold til kona, samtidig som han hadde en mannlig partner. Jeg fikk kjennskap til hvilket trist liv kona hans levde. I et slikt tilfelle, om samfunnet tvinger noen til å gjøre noe man ikke er ment for, blir det veldig trist.

2. Nå til dags har det blitt svært lett å drepe. Men vi skal huske at den øverste dommeren venter på oss, vår skaper – Gud.

Aklima (35) Lærer

1. Jeg har ikke sett homoseksuelle i hele mitt liv eller snakket om det med noen i familien. Noen ganger kan jeg lese i avisen eller se på TV om homoseksuelles rettigheter og lignende. Men jeg har ingen forståelse for hva det faktisk er. Jeg synes veldig synd på disse folkene, i vårt land må de skjule sin identitet. Dette er helt uakseptabelt.

2. Jeg har lest om det i avisen. Dette er den største forbrytelsen noen kan begå. Å drepe noen fordi de sier sin mening eller fordi de er sannferdige er en skammelig handling.

MD. Rasel Sikder (26) Ansatt i privat firma

1. Dette er veldig vanskelig å akseptere i vårt samfunn. Vi snakker aldri om det offentlig. Selv om noen finner ut at din bror eller søster er homo eller lesbisk, er det en skammelig ting. Det mentale presset homoseksuelle mennesker må leve under er umulig å forestille seg. Når det ikke finnes noen støtte verken fra familie, venner eller samfunn, hvordan kan en da samle mot til å avsløre sannheten? Du kan spørre 100 utdannede mennesker hva homoseksualitet egentlig er, og jeg garanterer at ingen av dem kan gi et skikkelig svar, for vi har ingen kunnskap om det. Folk betrakter det som en synd.

2. Vold er blitt en del av våre liv. Men drap? Det er den verste forbrytelsen du kan begå, det finnes ingen nåde for å drepe uskyldige.

homofili

MD. Khairul Islam (25) Arbeider i privat firma

1. Der jeg vokste opp var det aldri noen som snakket om homoseksualitet, verken hjemme eller på skolen. Det er åpenbart at dette ikke er akseptabelt i vårt samfunn. Men jeg hater dem ikke, som andre gjør. Jeg innser at det må være en grunn til dette, og alle mennesker bør respektere hverandres valg. Men jeg er redd for at aksepten for slik kjærlighet og slike forhold er lik null i vår kultur.

2. Det er utilgivelig å drepe uskyldige. Allah vil ikke tilgi en slik forbrytelse. Hat og uvitenhet er to onde lokkemidler som kan føre til menneskelig fornedrelse.

Taslima (30) Husmor

1. De trenger åndelig rettledning. Dette er helt uakseptabelt. Jeg tror dette må være en eller annen slags sykdom. Dersom vi kan få dem til å forstå, så vil de forandre seg. Vi må også forsøke å få dem vekk fra dette mørke livet.

Jeg kan ikke forestille meg hvordan en mann kan ha et forhold til en annen mann. Dette er også mot religionen. En dag vil homoseksuelle forstå hvor galt det er, det de gjør. Da vil de prøve å forandre seg. Jeg håper de vil gjøre det før det er for sent.

2. Drap er den største synd. Hvorfor drepe noen som trenger kjærlighet og støtte? En drapsmann får aldri nåde, verken fra mennesker eller Gud.

MD. Selim (38) Forretningsmann

1. Jeg synes veldig synd på dem. For å overleve i dette samfunnet må de skjule sin identitet. Men folk vil finne det ut en dag, og livet deres vil bli et helvete. Det finnes ingen sympati med en homoseksuell person. Vi kjenner ikke engang til disse begrepene. Vi tror de eneste homoseksuelle er mennene som kler seg ut som kvinner i sari, som synger og danser for å underholde og få penger fra folk.

2. Hvordan kan noen drepe bare fordi en annen persons ideologi ikke passer med hans eller hennes? Men nå til dags har det blitt lett å drepe. Jeg er på det sterkeste mot slike forbrytelser. Dette er den verste synd man kan begå.

Ny rapport: Tanzania viser framgang

Tanzania gjør store framskritt innenfor utdanning og helsetjenester, ifølge en ny studie gjort for Verdensbanken. Men studien peker også på store svakheter i grunnskolen og fortsatt høy dødelighet for fødende kvinner og nyfødte.

Av Kizito Makoye, Dar es Salaam

Studien viser at barnedødeligheten i Tanzania har falt med i gjennomsnitt 3,7 prosent per år i en fire-årsperiode, den raskeste reduksjonen av 20 land.

– Mens Tanzania har klart å redusere barnedødeligheten generelt, er dødsrisikoen fortsatt stor for fødende kvinner og nyfødte barn, kommenterer Keith Hansen, visepresident for menneskelig utvikling i Verdensbanken.

Mødredødeligheten i Tanzania er svært høy, på 432 døde per 100 000 fødsler, viser studien.

Studien, som er gjort i samarbeid med den lokale tenketanken Repoa, tar for seg det offentlige tjenestetilbudet innen utdanning og helse.

I rask bedring

Ifølge funnene i studien er helseinfrastrukturen i rask bedring, særlig på landsbygda. I 2010 hadde bare 5 prosent av helsestasjonene rent vann, strøm og bedre sanitære forhold, i 2014 var det tallet steget til 36 prosent.

Men det er fortsatt alvorlige utfordringer. Blant dem er å få flere faglærte helsearbeidere ut til landsbygda, som bare har 9 prosent av landets leger og 28 prosent av helsearbeiderne. Hele 45 prosent av landets leger holder til i storbyen Dar es Salaam, som har 10 prosent av landets befolkning, ifølge undersøkelsen.

Dataene viser også at tre av fem helsearbeidere ikke er i stand til å diagnostisere alvorlig dehydrering, som kan være livstruende for barn.

Flere fullfører skolen

Det er flere som fullfører grunnskolen – opp fra 55 prosent i 2000 til 80 prosent i 2012. Skolene i Tanzania har også oppnådd bedre likestilling mellom kjønnene, både for lærere og elever.

Tross disse positive utviklingstrekkene, lærer de fleste elevene svært lite

på skolen. Årsaken er at kvaliteten på undervisningen er for dårlig, hevder rapporten.

– Mens nesten alle landets barn går på skole, kan hvert fjerde barn knapt lese et eneste avsnitt på kiswahili i fjerde klasse, poengterer Keith Hansen i Verdensbanken

«Tanzanias utdanningssystem må gi sine elever kvalitet for å ruste dem til konkurransen på det nasjonale, regionale og internasjonale arbeidsmarkedet», heter det i rapporten.

Flere bøker per elev

Lærernes fravær fra skolen er redusert med hele 40 prosent i perioden 2010-14, noe som gir 24 flere undervisningsdager i året. Men selv om flere lærere møtte opp på skolen, var 37 prosent av dem ikke i klasserommet og underviste. "Flertallet av tanzanianske lærere møter opp på skolen hver dag, men mange av dem brukte ikke mye tid i klasserommet med undervisning av elevene», konstaterer rapporten.

Lærermangel har tradisjonelt ført til veldig mange elever i hver klasse, men situasjonen er i bedring. Antallet elever per lærer har gått ned med 20 prosent i landet som helhet, fra 2010 til 2014. Men elevtallet per lærer er fortsatt svært høyt i byskoler. Lærernes manglende kompetanse gir også alvorlig grunn til bekymring. Bare én av fem mestrer det pensummet de underviser i.

Må spe på lav inntekt

Direktør Donald Mmari i Repoa mener manglende insentiver for lærerne er en årsak til problemene, fordi mange lærere må spe på de lave inntektene med andre aktiviteter. – Men det kan også tilskrives dårlig tilsyn og inspeksjon. Det er på tide at både tilsyn og insentiver blir styrket, for å gjøre livet litt mindre stridt for lærerne, sier han. ■

Jenter utgjør en stadig større andel av elevmassen ved tanzanianske skoler, som her ved Kibaha Education Center. Foto: Gunnar Zachrisen

Økonomi

Festen er over, prisene synker

15 år med stigende råvarepriser har gitt kraftig økonomisk vekst i råvareavhengige utviklingsland. Nå er festen over. **Av Asle Olav Rønning**

Angola er det olje, i Botswana diamanter og i Paraguay er det soyabønner. Råvarer er det økonomiske hjerteblodet for mange utviklingsland. I en lang periode siden 2000 har verden opplevd stadig stigende priser på alle typer råvarer, for en stor del takket være sterk etterspørsel fra Kina.

Stigende råvarepriser har bidratt vesentlig til økonomisk vekst i mange utviklingsland, spesielt i Afrika, Midtøsten og Latin-Amerika. Nå er imidlertid råvareboomen over. Prisfallet på olje siden 2014 har vært mest dramatisk, men også andre viktige råvarer som kobber, jernmalm, kaffe

og en rekke landbruksprodukter har falt betydelig i verdi de to siste årene.

Det får store følger for de økonomiske utsiktene for mange utviklingsland.

– Vi vet ikke når den neste vekstfasen kommer, men det kommer ikke til å bli et nytt Kina på en stund, sier Andrew Powell, økonom og nestleder i forskningsavdelingen i Den interamerikanske utviklingsbanken IDB.

Unormal vekst

De siste 100 år har verdensøkonomien vært preget av lange perioder med fallende råvarepriser avbrutt av noen korte perioder med oppgang. Oppgangen siden 2000 har ifølge Powell vært unormal fordi den har vært så kraftig. Kinas vekst og økte etterspørsel er den viktigste enkeltårsaken.

– Kina vokste gjennomsnittlig med ti prosent fra 2002 til 2012 og ble den nest største økonomien i verden. Dette er en veldig stor økonomi som vokser ti prosent i året i ti år. Verden har ikke sett noe slikt siden den in-

George Adu, seniorforsker ved Nordiska Afrika-instituttet.

Foto: NAI

Andrew Powell, økonom i Den interamerikanske utviklingsbanken.

Foto: Arlette M. Pedraglio, IDB.

dustrielle revolusjon, og det er ikke sannsynlig at det vil skje igjen på lang tid, sier Powell.

Kinas økonomiske vekst bremser nå opp, tillegg til at den kinesiske økonomien blir mer orientert mot forbruk. Kineserne bygger færre veier, demninger og høyhus, og importen av råvarer er gått ned.

Det er mye usikkerhet om verdens råvarepriser, og alle spådommer om framtidens priser må tas med en stor klype salt. Det gjelder også de forventningene som gjenspeiles i priser på råvarebørsene. Markedet selv er nemlig svært dårlig til å forutsi framtidige råvarepriser, ifølge Powell.

Kræsjlending

Tre av fire utviklingsland er råvareavhengige, ifølge FN-organisasjon UNCTAD. To av tre er ekstremt råvareavhengige. Ett av landene som har gått fra økonomisk boom til betydelig svakere økonomiske utsikter er Ghana i Vest-Afrika.

– Ghana startet eksport av olje i 2010. I de ti årene før dette var veksten

på rundt seks prosent årlig. Etter at oljeeksporten startet var veksten oppe på 13 prosent, forteller ghanesiske George Adu, seniorforsker ved Nordiska Afrikainstituttet i Uppsala, Sverige.

Det skulle imidlertid ikke vare. Etter at de globale prisene på olje falt dramatisk, har Ghana de siste to årene opplevd noe i nærheten av kræsjlending. Kraftig fall i verdien av Ghanas valuta cedi, skyhøye renter på opp mot 30 prosent for banklån for næringslivet og stigende matvarepriser for folk flest er blant konsekvensene.

Svingninger på verdensmarkedet er ikke noe nytt for det vestafrikanske landet. Adu viser til at Ghanas økonomi opp gjennom sin historie har vært nært knyttet til eksport av særlig gull og kakao, i tillegg til aluminium og mineralene bauksitt og mangan.

Spår lavere vekst

Det internasjonale pengefondet IMF anslår at fjorårets økonomiske vekst i Afrika sør for Sahara var den svakes-

«Kriserammede land må nå passe på at de ikke tyr til kortsiktige tiltak som rammer de fattige.»

Richard Watts, økonomi
Development Initiatives

« Nye arbeidsplasser i formell sektor er et av de viktigste bidrag for å redusere fattigdom, terrorisme, økende migrasjon og organisert kriminalitet »

Utenriksminister Børge Brende.

■ UTDANNING

400

millioner kroner er summen Norge vil gi til utdanning i Syria og nabolandene de neste årene. Pengene vil gå gjennom Unicef.

Redusert avskoging i Colombia

Norge, Storbritannia og Tyskland utbetaler 6 millioner dollar for landets reduserte avskoging i Amazonas i 2013 og 2014. Utbetalingen, som tilsvarer rundt 50 millioner kroner, er den første under regnskogavtalen mellom de fire landene, opplyser Klima- og miljødepartementet.

To av tre utviklingsland er sterkt avhengige av råvareeksport og fallende råvarepriser svekker muligheten for økonomisk vekst i mange land. Bildet viser arbeidere ved en foredlingsbedrift i Lubumbashi i DR Kongo. Sekkene rommer metallene kobolt og kobber.

Foto: Phil Moore / AFP / NTB Scanpix

te på 15 år. Veksten blir enda lavere i år, ifølge IMF's nyeste prognose. En hovedårsak er de lave råvareprisene.

Samtidig peker IMF på at det er store forskjeller mellom ulike land i Afrika. Oljeimporterende land tjener på at olje er blitt billigere. Afrika har fortsatt noen av de raskest voksende økonomiene i verden. Det hører også med at en del landbruksbaserte eksportvarer, som kakao, ikke har hatt samme negative utvikling som øvrige råvarer.

I Latin-Amerika går det mye verre enn i Afrika. Der er fallende råvarepriser en vesentlig årsak til at forventningen til at det ikke blir økonomisk vekst på kontinentet i år, i stedet forventes én prosent negativ vekst.

Kan ramme fattige

Den britiske tenketanken Development Initiatives har undersøkt de økonomiske prognosene for gruppen av utviklingsland som har en høy andel av befolkningen i ekstrem fattigdom. For denne gruppen ser utsiktene nå betydelig dårligere ut enn

for bare to år siden. Årsaken er særlig prisfallet på olje og metaller.

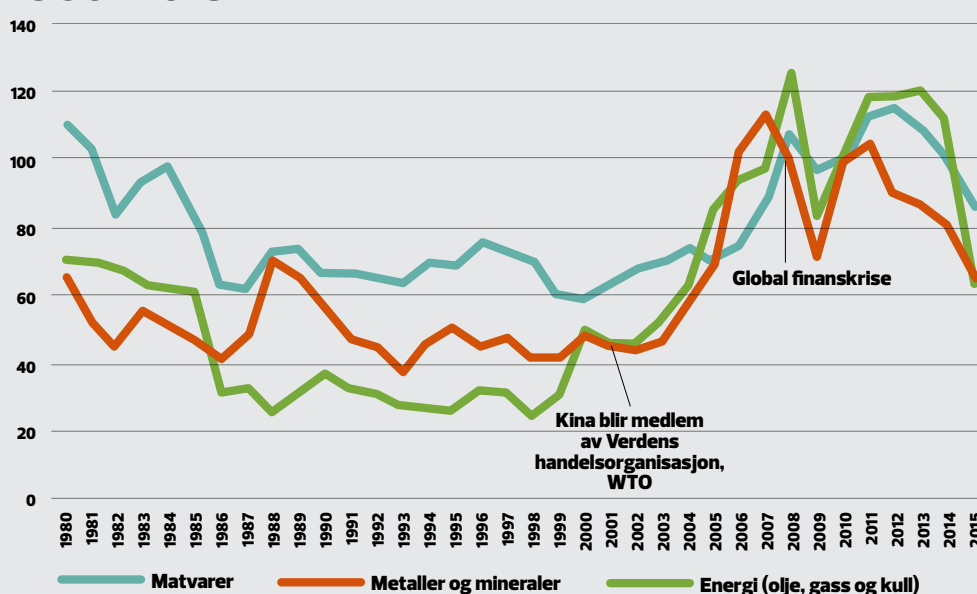
Det mest akutte problemet er kanskje at statskassa i mange land er bunnskrapt etter at store deler av statsinntektene har falt bort. Senioranalytiker Richard Watts i Development Initiatives sier at noen land har lyktes med å kompensere ved å hente inn skatt fra andre kilder. Mauretania har for eksempel gjennomført en skattereform som øker skattene på de mest velstående. Samtidig peker Watts på at kriseløsninger fort kan komme til å ramme de aller svakeste.

Nei til «de raske»

Eksempler på avgifter som rammer de fattige er om et land velger å øke satsen på moms på alle typer forbruk eller setter opp avgiftene på import av mat.

– Landene må passe på at de ikke rammer de fattige og tenke grundig gjennom hvilke inntekter de henter inn. De burde ikke se etter «raske løsninger». Raske løsninger kan ofte ramme de fattige hardest, advarer Watts. ■

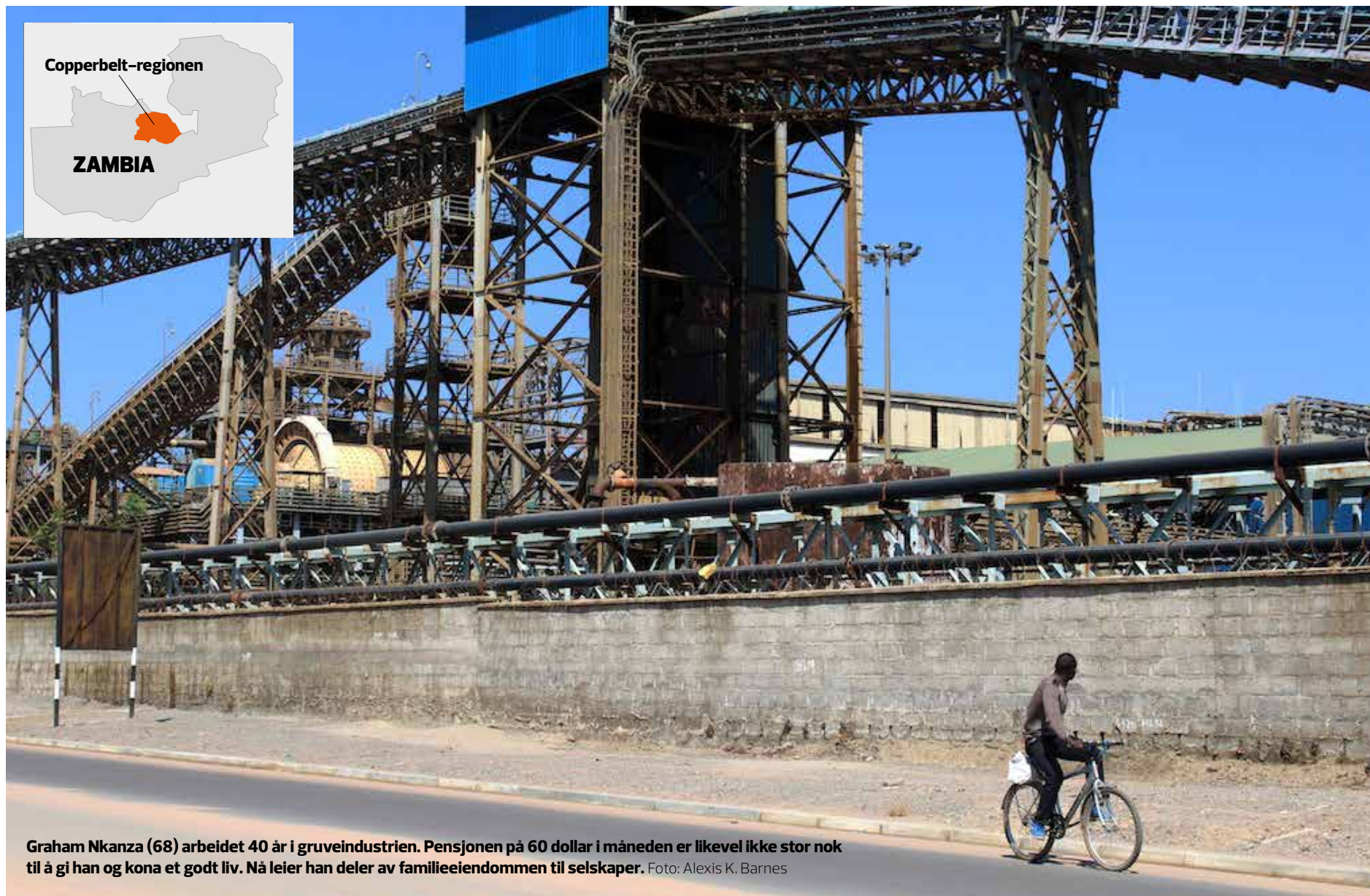
Globale råvarepriser 1980–2015

Indeks i faste US dollar (inflasjonsjustert), 2010 = 100
Kilde: Verdensbanken, Global Economic Monitor (GEM) Commodities

Les mer: Zambia: Krise i skyggen av kobberprisens fall →

Graham Nkanza (68) arbeidet 40 år i gruveindustrien. Pensjonen på 60 dollar i måneden er likevel ikke stor nok til å gi han og kona et godt liv. Nå leier han deler av familieeiendommen til selskaper. Foto: Alexis K. Barnes

Zambia: Krise i skyggen av kopper

– Du merker med en gang at det er lønningsdag, for da er det biltrafikk i Chingola og byen går tom for drivstoff, sier Arthur Msukwa, leder av den lokale foreningen for tidligere gruvearbeidere.

Av Alexis K. Barnes, i Copperbelt, Zambia

Han forklarer at mange gruvearbeidere i den zambiske byen Chingola har biler, men de kjører dem sjelden. De venter alltid på neste lønningsdag, om den kommer, for å få råd til bensin.

Den månedlige bilkøen er et av flere symptomer på at Zambia står overfor den verste økonomiske krisen på mer enn ti år. Men befolkningen i den gruveavhengige Copperbelt-provinsen nord i Zambia har opplevd økonomisk skvis i mange tiår allerede. De er vant til harde tider, men nå er det blitt enda verre.

Oppsigelsesbrevet

Gruvevirksomheten i Copperbelt er Zambias største industri, og står for rundt 60 prosent av landets eksportinntekter. Nå har fallende priser på verdensmarkedet tvunget selskapene til å si opp ansatte.

Kopperprisene falt til 4595 dollar per tonn i februar i år, det laveste nivået på mer enn sju år, på grunn av mindre etterspørsel fra Kina. For fem

år siden, i februar 2011, ble kopper solgt for mellom 8500 og 9000 dollar per tonn.

Kangwa Chileshe var nestsjef i Konkola Copper Mines (KCM). I oktober fikk han oppsigelsesbrev, med 30 dagers oppsigelsestid. Det samme gjorde vennen Humphrey Gondwe, som arbeidet i kvalitetssikringsenheten i KCM.

– Mange familier klarer ikke å dekke grunnleggende husholdningsutgifter eller betale for utdanning til barna, sier Chileshe til Bistandsaktuelt.

– Ingen kjøper varer, det er mange

«Ingen kjøper varer, det er mange flere arbeidsløse og hard konkurranse om de få jobbene som finnes.»

Kangwa Chileshe, tidligere nestleder ved Konkola Copper Mines, nå oppsagt.

flere arbeidsløse og hard konkurranse om stadig færre jobber.

Seks pst. av verdens kopper

Nærmere 10 000 gruvearbeidere har mistet jobbene sine i Copperbelts gruver det siste året. Chileshe, Gondwe og rundt 2500 andre gruvearbeidere i selskapet KCM mistet jobbene sine høsten 2015. Oppsigelsene i KCM kom like etter at det kinesisk-eide selskapet CNMC sa opp 1600 ansatte og stengte Baluba-gruva i Luanshya. Senere mistet 4300 gruvearbeidere jobbene da Mopani Copper Mines, med sveitsiske Glencore i ryggen, stanset produksjonen.

Regjeringen har uttalt at den er fast bestemt på å redde arbeidsplassene og videreføre gruedriften til beste for landet, men har få virkemidler å ta i bruk for å få det til.

I den pågående valgkampen i Zambia er toppkandidatene rause med løfter om nye jobber i de hardt rammede områdene, og tar turen fra Lusaka til gruvebyene i Copperbelt-provinsen. Ved hovedveien i Chingola henger en diger plakate av en smilende kandidat, Hakainde Hichilema, som håndhilser på gruvearbeidere. Med store, hvite bokstaver lover han ”bedre økonomi” og ”flere jobber for gruvearbeidere”.

Mager pensjon

Graham Nkanza (68) hadde arbeidet i

Zambias kopperindustri

Zambia har eksportert kopper i over 100 år, og spiller en viktig rolle i den globale kopperindustrien. Landet har 6 prosent av verdens kjente reserver av dette metallet, og de største kjente reservene i Afrika.

gruveindustrien i 40 år da han pensjonerte seg i 2013. Sammen med kona arrangerer pensjonisten nå forlovelses- og bryllupsfester. Årsaken er at de to ikke kan leve bare på hans månedlige gruvepensjon på 600 kwacha, om lag 500 kroner. Fest-arrangementene gir kjærkomne tilleggsinntekter.

Han husker da Chingola var kjent som ”den reneste byen” i landet og gruveselskapet investerte i lokalsamfunnet, men siden har byen opplevd et sosialt og bygningsmessig forfall.

Tar ikke sosialt ansvar

Statlige Zambia Consolidated Copper Mines (ZCCM) hadde tidligere monopol på gruedrift og drev forskjellige gruveoperasjoner. Men etter privatiseringen i 2000 ble disse solgt som separate selskaper.

Da eierskapet skiftet fra zambiske ZCCM til indiske KCM, ble det lagt mindre vekt på sosiale tjenester. ZCCM avholdt ukentlige fotball- og

Nchanga-gruven er en av flere koppergruver som nå har trappet ned eller stanset produksjonen. Foto: Alexis K. Barnes

Afrika:

Fulgte IMF-råd, ble eksport-avhengig

– Afrikanske land har liberalisert økonomien på den måten IMF og Verdensbanken har ønsket. Resultatet er at avhengigheten av eksport har blitt større, sier norsk forsker. **Av Asle Olav Rønning**

Afrika sør for Sahara har den lange perioden med økonomisk vekst de siste 15 årene kommet samtidig med en global prisoppgang på råvarer. Det er ikke tilfeldig, sier førsteamanuensis Morten Jerven ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU).

– Det er veldig høy grad av sammenfall mellom økonomisk vekst i Afrika og råvarepriser, sier Jerven, som er ekspert på afrikansk økonomisk historie.

Da en rekke afrikanske stater ble selvstendige på 1960-tallet opplevde de økonomisk vekst som følge av høy etterspørsel etter råvarene de produserte. Dette snudde rundt 1980, da råvareprisene falt eller flatet ut. Afrika sør for Sahara ble preget av krise og stagnasjon i to tiår fram til råvareprisene begynte å stige igjen.

Mer eksportavhengig enn i 1980

Jerven sier at veksten i perioden 2000-2015 har vært ekstremt eksportorientert. Ringvirkningene fra eksportsektoren til resten av økonomien har vært mindre denne gang enn under forrige vekstfase før 1980. – I stedet for å bruke eksportinntekter på å finansiere utvikling, så har man i større grad brukt inntektene på å finansiere import, sier Jerven.

Isolert sett tilsier det at landene er sårbare for store fall i eksportverdi. Jerven knytter importveksten til at mange afrikanske land på 1980-tallet endret sin økonomiske politikk som følge av betingelser for krisehjelp fra Det internasjonale pengefondet IMF og Verdensbanken. Endringene ga staten en mindre aktiv rolle i økonomien og åpnet for mer import.

Morten Jerven, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.

Foto: Asle Rønning

Lån i dollar koster dyrt

Jerven peker på at en annen forskjell mellom dagens situasjon og 1970-tallet er at afrikanske land nå har kunnet ta opp kommersielle lån i internasjonale pengemarkeder. Det kunne de ikke på 1970-tallet. Lånene som nå er tatt opp, må betales tilbake i amerikanske dollar, noe som blir stadig dyrere når egen valuta synker i forhold til dollar.

Historikeren har i flere bøker pekt på at det er mye som mangler i kunnskapen om økonomisk utvikling i afrikanske land, blant annet fordi det brukes for lite ressurser på å hente inn statistiske data. Jerven mener at mange land har rapport høyere økonomisk vekst enn de egentlig har hatt. ■

prisens fall

cricketturneringer. De støttet byenes infrastruktur og lokale tilbud som klubber og underholdningsklubber.

– Selskapene tar ikke lenger sosialt ansvar. De gjør bare et absolutt minimum for lokalsamfunnene som tjener dem. Våre lokalsamfunn forfaller, sier Nkanza.

Nå er det trangere tider i byen. Veiene har huller, søppelet blir knapt nok samlet inn og vannforsyningen er upålitelig. Sportsplasser, tidligere tennisklubber og dansesteder har forfalne fasader med gruveselskapets initialer "KCM" påmalt med store bokstaver.

Nye eiere

– Det første de indiske eierne gjorde var å kvitte seg med alt som ikke var direkte knyttet til produksjonen. Den eneste grunnen til at sykehuset fremdeles er i drift, er at protestene mot nedlegging var så sterke. Men det får lite midler til driften, sier Msukwa.

Selv om Zambias økonomiske utsikter er dystre, sier mange i gruvesamfunnene at de ikke merker stort til nedgangen, fordi lokalsamfunnene allerede er så fattige.

Zambia har de samme utfordringene som de fleste landene som er avhengige av råvareeksport: skattlegging og ensidig næringsgrunnlag. Skattlegging av en naturressurs bidrar til at en regjering kan legge seg opp midler som kan finansiere sosiale tjenester og styrke nasjonens lang-

siktige økonomiske utvikling. Men skatteinntektene i Zambia har ikke strømmet inn, slik som befolkningen og myndighetene hadde håpet.

Skattesvikt

Den statlige gruvesektoren i Zambia var i mange år preget av lav produktivitet og lønnsomhet. I perioder av 1990-tallet sank lønnsomheten og staten måtte delvis inn og subsidiere jobbene i gruvene. Situasjonen var lite økonomisk bærekraftig, og utenlandske rådgivere rådet regjeringen til å foreta en drastisk restrukturering av sektoren. Det innebar privatisering.

Samtidig som private selskaper kom inn og skapte ny, lønnsom aktivitet i gruvene i Copperbelt-provinsen rundt 2000, frafalt regjeringen mange skattekrav til de nye selskapene. Selv om aktiviteten kom igang igjen og skatteinntektene økte gradvis i årene etter (blant annet med hjelp fra norsk bistand, red.anm.), har nedgangen i kopperprisene de siste par årene ført til ny skattesvikt.

I tillegg har fallet i kobberprisene ført til valutaen kwacha har svekket seg. Energikrise med hyppige strøm-utkoblinger og redusert jordbruksproduksjon er andre problemer som har rammet zambisk økonomi.

Etter en årlig gjennomsnittsvekst på 7 prosent fra 2010 til 2014, falt veksten i 2015 til 3,7 prosent, og er anslått til omtrent samme nivå i år. ■

HISTORIESTAFETTEN

Ny spalte i vår nettutgave. Her vil bistandsarbeidere kunne bidra med egne fortellinger fra norsk bistands historie.

BISTANDSAKTUELT

— Rystende å høre syriske elever fortelle

Syriske skoleelevers vitnesbyrd. Det er det sterkeste inntrykket utenriksminister Børge Brende sitter igjen med etter Verdens humanitære toppmøte i Istanbul. Han gleder seg over økende støtte for Norges initiativ for å beskytte skoler i konfliktområder.

Av Jan Speed, i Istanbul

Seks tusen personer – blant dem statsledere, regjeringsmedlemmer, FN-ansatte og representanter for organisasjoner – var samlet i to dager i mai til Verdens humanitære toppmøte i Istanbul. Dommen over verdens første humanitære toppmøte er sprikkende, og mye er fortsatt uklart. I ukene og månedene som kommer må flere løfter innfris.

Norges utenriksminister forhandlet, deltok på temamøter og hadde politiske samtaler i løpet av to hektiske døgn.

Rekordstor FN-appeal

– Er resultatene fra toppmøtet i samsvar med det store pengeforbruket og arrangementet? Er dette forsvarlig bruk av midler?

– Et humanitært toppmøte er viktig

i lys av den humanitære krisen vi er midt oppe i. Det skaper økt oppmerksomhet om manglende finansiering og de store behovene. FN har den største appellen ute noensinne. De har en appell ute på 150 milliarder kroner for inneværende år, og har foreløpig bare fått inn 20 prosent av dette. Jeg håper at det humanitære toppmøtet kan øke oppmerksomheten rundt de enorme behovene og få inn mer av det som trengs ikke minst i krig og konfliktområder. Vi får se de nærmeste ukene om det skjer.

– Et sånt møte dreier seg ikke bare

« Det må være en selvfølge at skoler ikke angripes. »

om ressurser, men om å mobilisere mer ressurser og ikke minst sikre at det er økt internasjonal oppmerksomhet rundt de humanitære prinsippene, sier Brende.

53 land støttet

– Er du fornøyd med at 53 land har sluttet seg til Safe Schools-initiativet – et initiativ som slår fast at skoler i konfliktområder ikke må angripes eller brukes av væpnede grupper?

– Vi merker at det er større interesse for dette. Jeg er kjempeglad for de 53 landene som er med og støtter opp om at skoler skal gis en spesiell beskyttelse. Vi jobber strategisk framover for å få enda flere land til å slutte seg til. Det skal jo være en selvfølge at skoler ikke skal angripes. Det er et paradoks at skoler i enkelte land i verden er veldig usikre. De skal være trygge.

Også generelt mener utenriksministeren at det er viktig å ha fokus på de humanitære prinsippene.

– Vi vet at de prinsippene er under press – ikke minst tilgang til områder der vi ikke får inn nødhjelp. Det går også på beskyttelse av sivile, helsepersonell og humanitære hjelpearbeidere. Det er en foruroligende utvikling når det gjelder deres sikkerhet.

Forutsigbar finansiering

– Forut for møtet var det mye snakk om behov for reform innad i hele den humanitære sektoren: At FN bør bli mer effektiv og mer samordnet; og at mer ressurser bør kanaliseres gjennom lokale aktører. Har man kommet noen vei på disse områdene?

– Reformforslaget til Grand Bargain-gruppen (en gruppe bestående av de femten største givene, FN-

Leser-boom for Bistandsaktuelt på nett

BLADET HAR HATT drøyt 254 000 unike sidevisninger i årets fem første måneder, sammenlignet med 191 000 i samme periode i 2015.

– Veksten har kommet etter at vi la om til nettsider som tilpasser seg mobil- og leserbrett. Vi har blitt mer leservennlige, fastslår Bistandsaktueltets nettrektor Jan Speed.

Han vektlegger også at bladet

nå tilbyr et langt bredere tilfang av nyheter enn tidligere, med flere nye saker hver dag. Parallelt med et markant økende nyhetstilbud om bistand og utvikling har også antallet debattsaker økt.

De nye «dynamiske» nettsidene, som tilpasser seg mobil og nettbrett, ble lansert 18. mai 2015. Nå kan bladet altså kassere inn gevinsten av

Jan Speed, Bistandsaktueltets nettrektor.

omleggingen i form av leservekst.

Om lag 55 prosent av bladets nettlekere kommer inn via sosiale medier (primært Facebook). Flertallet av disse leser Bistandsaktuelt via mobiltelefonen.

I takt med den generelle leserveksten har også antallet følgere på facebook økt kraftig. Over 13 000 har per dato registrert seg på bladets

Facebook-side.

– Satsingen på nyheter via facebook har også endret lesermassen i retning av stadig yngre lesere, sier Speed.

Den typiske leseren av nyheter via Bistandsaktueltets nettsider er i dag en kvinne i begynnelsen av 30-årene. ■

Utenriksminister Børge Brende er opptatt av å trygge skolebarn i konfliktråder. Han gleder seg over økende støtte for det norske «Safe Schools»-initiativet.

Foto: World Humanitarian Summit

organisasjoner og tre nettverk med ikke-stallige organisasjoner, red. anm.) inneholder mange elementer, ikke bare om effektivitet, men også at man må skape større forutsigbarhet både for FN og de humanitære hjelpeorganisasjonene. Ved langvarige humanitære kriser må man forplikte seg for mer enn et halvår om gangen. Med flerårig humanitær støtte kan innsatsen planlegges og gjennomføres bedre. Man må bli flinkere til å gi kjernefinansiering istedenfor å øremerke midler. Dette er spørsmål det er blitt større bevissthet rundt. Når det er stor mangel på finansiering av humanitære kriser, har vi et spesielt ansvar for at midlene, som tross alt er tilgjengelig, brukes mest mulig effektivt.

Norske firmaer

– På toppmøtet er det ikke bare møter der saker lanseres og løfter gis. Det arrangeres samtidig en stor messe for næringslivet. Er norske firmaer dyktige nok til å komme inn på det humanitære markedet?

– Jeg merker meg at mange norske bedrifter ser at de kan bidra i humanitære katastrofer. De tilbyr alt fra vannrensning til lys som drives av solpaneler, til satellittovervåking for å gi bedre oversikt over omfanget av humanitære- og naturkatastrofer. Jeg er opptatt av den innovative biten av det. Vi må tenke annerledes om kriser, at vi kan bruke de beste businessmodellene fra privat sektor inn i denne typen konflikter og dermed nå enda

flere som har et stort humanitært behov. Jeg tror de har noe å tilføre gjennom ny-innovasjon.

Sterke vitnesbyrd

– Hva har gjort størst inntrykk på deg i løpet av toppmøtet?

– Det er de sterke vitnesbyrdene som kommer fra Syria. Forholdene i Libanon og Jordan er krevende, men vi må ikke glemme at det er 12 millioner mennesker igjen inne i Syria, som er i nød.

– Den humanitære situasjonen, spesielt i områder der det er vanskelig å få tilgang for det mest elementære hjelpen, er rystende. Det er også rystende når du hører og ser syriske barn som kan fortelle at de har ikke vært i nærheten av en skole på flere år. Det er 2,8 millioner syriske barn som ikke går på skole. De har ikke et annet liv enn at de lever i et krig og konfliktråd.

Utenriksministeren kaller disse syriske barna «en tapt generasjon».

– Å tenke på det livet de står midt opp i, det kan man ikke la være å bli berørt av. Det viser hvor viktig det er – ved siden av det humanitære – at vi finner politiske løsninger på Syria. Det er viktig å trappe opp den humanitære bistanden, men det eneste som kan løse det er at man gjennom den politiske prosessen som pågår får på plass en overgangsregjering i Damaskus. Og at vi ser at mer av makten flyttes fra president Assad og inn i overgangsregjeringen. Vi må få til en politisk løsning, sier Brende. ■

Sett fra sør av Fabeha Monir

De omfavner det gode liv

NUZRUL ISLAM har ikke fulgt i sin fars fotspor, derfor er han ikke lenger helt avhengig av tradisjonelt lønnsarbeid.

For fem år siden investerte han i mobilbransjen. Nå eier han en mobiltelefonbutikk. Han har sendt sin eneste sønn på byens mest velrenomerte engelskspråklige skole, og familien har akkurat kommet hjem fra ferie i Singapore.

Nuzrul Islam er en typisk representant for den nye middelklassen.

MIDDELKLASSEN er den raskest voksende klassen i Bangladesh, og er en viktig del av den bangladeshiske økonomien: De utgjør ca. 15 prosent av befolkningen, og da snakker jeg om nesten 22 millioner mennesker. Denne klassen omfavner nå «det gode liv».

De siste par årene har definitivt vært et skifte, både når det gjelder økonomiske muskler og innstillingen til livet, hos befolkningen i hovedstaden. Det ser man hos Agora, Nandan, Lavender, Meena Bazar og Shwapno. Disse varehusene er fullpakke med varer og folk som ønsker å handle. Dessuten er de stadige utvidelsene til KFC, Pizza Hut, Nando's og Mövenpick også svært iøynefallende. Overalt er hovedkundene middelklassefamilier.

FLERE OG FLERE studenter fra middelklassefamilier prøver å bli tatt opp ved private universiteter. Banker lanserer stadig nye "millionærtjenester" som har nettopp dette sjiktet som målgruppe. Vi har nå cirka 4000 minibanker, men det er ventet at dette tallet vil øke med 200 000 de neste 10-15 årene.

Å dra på ferie har blitt mer og mer vanlig. De fleste kvinner fra

middelklassen går til skjønnhets-salonger og flere unge blir medlem av helsestudioer. Om morgenerne er parker og lekeplasser fulle av helsebevisste mennesker. For de urbane har det blitt helt vanlig å spise ute minst én gang i måneden. Middelklasselivet fra 90-tallet, hvor ingen engang tenkte på å spise ute, er nå byttet ut med foreldre som blir med barna sine ut og spiser.

DE RIKE drar nå utenlands for medisinsk behandling, mens Dhakas dyreste sykehus er fylt opp med pasienter fra middelklassen.

En gjennomsnittsfamilie består av fem personer, så det er snakk om mer enn fire millioner familier. Hva er så gjennomsnittsinntekten til middelklassen? Ifølge foreløpige beregninger befinner den seg på mellom 10 og 15 tusen amerikanske dollar per år. Inntektene kommer fra lønn, små- og mellomstore bedrifter, fortjenester fra salg av fast eiendom og utleieinntekter eller investeringer i kapitalmarkedet.

En middelklasse med stor kjøpekraft og appetitt på det gode liv er godt nytt for næringslivet. Det er en av indikatorene på at økonomien vil fortsette å vokse og blomstre.

Nygifte Shahin sier det slik: – Nylig kjøpte jeg leilighet som skal stå klar etter bryllupet vårt. Dette er noe den typiske middelklassefamilien før bare kunne drømme om. Det er nye tider. ■

«Middelklassen omfavner nå det gode liv.»

Nuzrul Islam og familien feirer bengalsk nyttår i en av hovedstadens parker. Nylig kom de hjem fra ferie i Singapore. De er en del av den stadig større middelklassen i Bangladesh.

Meninger

Omfattende bistandskutt om Trump vinner?

Dersom Hillary Clinton skulle bli president, vil USAs bistand trolig bli videreført omtrent som i dag. Men hva om det blir uberegnelige og isolasjonistiske Donald Trump? **Av Jan Arild Snoen**

I en tid med både store humanitære kriser og økonomiske tilbakeslag i mange givreland er det økende press mot bistandsbudsjettene, på toppen av den underliggende uenigheten om hvor effektiv bistanden egentlig er. Det kommende presidentvalget i USA er en ytterligere usikkerhetsfaktor.

USA er verdens klart største bistandsgiver. Men meningsmålinger har lenge vist at amerikanere flest grovt overvurderer andelen av det føderale budsjettet som går til bistand.

I en måling i fjor var andelen anslått til 25 prosent. I en måling fra august 2013 var det gjennomsnittlige anslaget 28 prosent. Realiteten er at bare omkring 1 prosent av budsjettet går til bistand.

I denne målingen var det 61 prosent som mente at det ble brukt for mye på bistand, men da de fikk opplyst den reelle andelen, ble motstanden halvert – omtrent like store grupper mente bistanden var for høy, for lav, eller passe.

Delt på midten

I en måling fra Gallup-instituttet Pew fra mai i år er amerikanerne delt på midten i synet på om bistanden bør økes eller ikke. Det er stor forskjell mellom partienes velgere, men det vil nok overraske mange at så mange som en tredel av republikanerne mener at bistanden bør øke.

Mange amerikanere, hovedsake-

lig på republikansk side, mener at de offentlige utgiftene er for høye. Men når de tar stilling til hver enkelt hovedpost, for eksempel i en Pew-måling fra 2013, er det vanskelig å finne støtte til kutt. Her utmerker bistanden seg, som den som klart flest ønsker å kutte i. Bildet er altså nyansert – støtten til kutt i bistanden er ikke overveldende, men dersom man først skal kutte noe, ligger bistanden tynt an.

Som i mange land er det tvil om hvor effektiv utviklingsbistanden er. Bistandskritikere på høyresiden mener den ikke er det, venstresiden er uenig, og Kongressens Utredningsavdeling uttaler at man i de fleste tilfeller ikke har tilstrekkelig med evalueringer til å si noe sikkert om dette.

Blir USA lurt til å betale?

Med den generelt isolasjonistiske tonen som Trump slår an i utenrikspolitikken, og ikke minst påstandene om at USA hele tiden blir lurt til å betale andres regninger, kunne det ligge an til at Trump ville gjøre bistand til en viktig sak. Han har gjentatte ganger tatt til orde for å stoppe bistanden (*det er uklart om han mener hele*) for å bruke pengene hjemme, gjerne på USAs på mange områder mangelfulle infrastruktur.

Denne saken har likevel ikke fått samme tyngde som hans stadige angrep på Kina, Mexico og henvisninger til at USAs allierte ikke betaler nok for den militære beskyttelsen USA

gir dem. Målingene nevnt ovenfor kan tyde på at potensialet i bistandskritikken er begrenset.

Clinton vil på sin side grovt sett forsvare dagens nivå på amerikansk bistand. Gjennom den humanitære Clinton Foundation er hun og tidligere president Bill engasjert i bistandsprosjekter verden over. Denne stiftelsen er for øvrig omstridt, og vil bli trukket frem av Trump i valgkampen, gjennom beskyldninger om koblinger mellom bidrag til stiftelsen og ønsket om å påvirke amerikansk uten- og innenrikspolitik.

På høyresiden blir dette rett ut påstått å være korrupsjon, men også ellers sympatisk presse som New York Times har ved flere anledninger vært sterkt kritisk til deler av stiftelsens arbeid.

Bygger allianser med bistand

En betydelig del av den amerikanske bistanden har ikke utvikling som det primære mål, men er først og fremst en del av USAs alliansebygging, med klare sikkerhetspolitiske mål. Det gjelder ikke bare den som regnes som militær bistand. Givrelandets interesser spiller altså en langt mer vesentlig og eksplisitt rolle enn i Norge, noe det er lett å lese ut av de amerikanske budsjettforslagene.

Ser vi utviklingsbistand og militær

« Han har gjentatte ganger tatt til orde for heller å bruke pengene på hjemmebane.

Månedens
spaltist

Elisabeth Rasmusson

Line Hegna

Jan Arild Snoen

→ Følg debattene på nett: www.bistandsaktuelt.no

■ DEBATT

Utviklingspolitikk anno 2016, ikke år 2005

Det kan virke som Kristelig Folkepartis Hilde Frafjord Johnson vil at norsk utviklingspolitikk skal være akkurat slik den var da hun var minister for over ti år siden, skriver statssekretær i UD Tone Skogen.

■ DEBATT

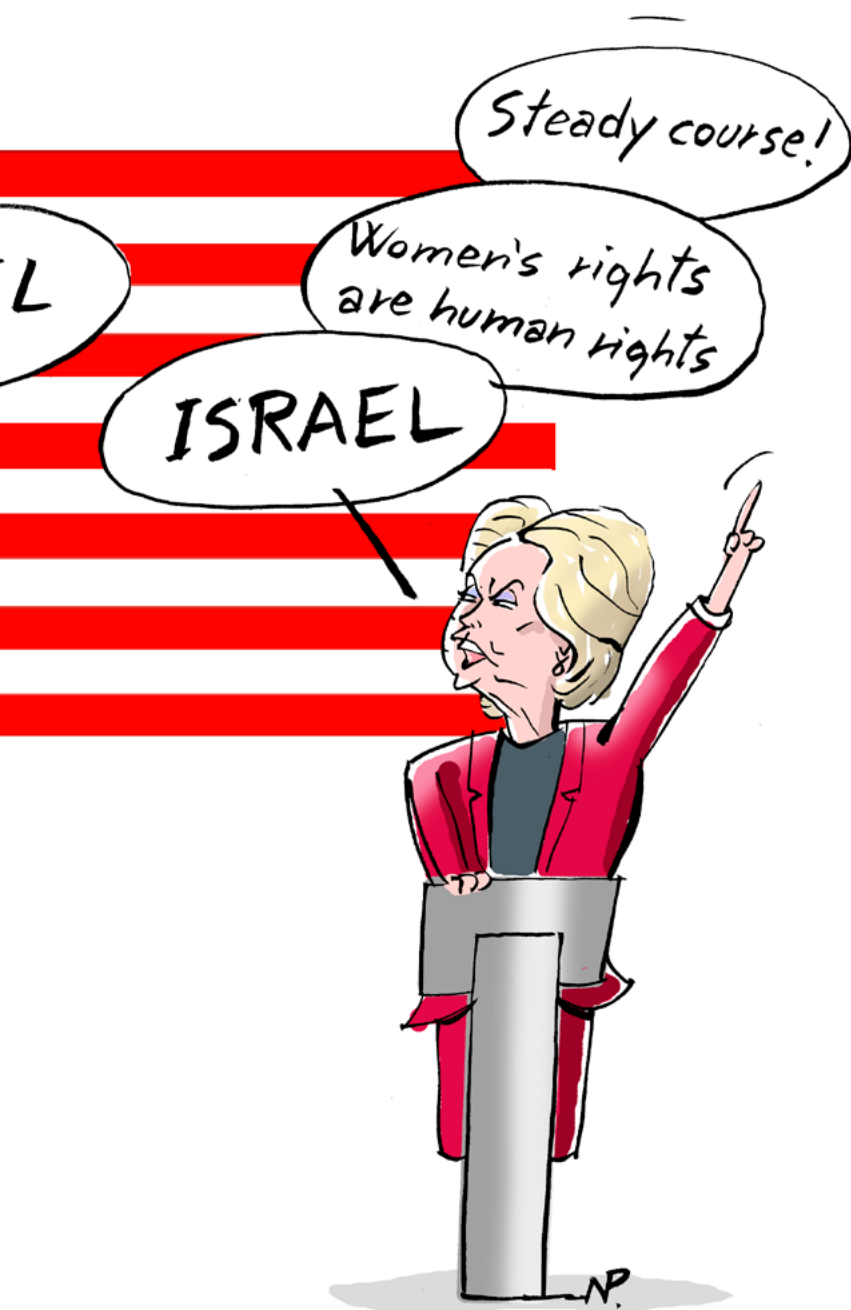
Veivalg er verdivalg – også i utviklingspolitikk

Fattigdomsorienteringen, prioritering av langsiktige partnerskap og ingen utvanning av bistanden bør fortsatt være grunnprinsipper i utviklingspolitikken, skriver generalsekretær i Kristelig Folkeparti, Hilde Frafjord Johnson.

■ DEBATT

Kan humaniora lære oss noko om «utvikling»?

Humaniora kan minne oss på kompleksiteten i spørsmål og minne oss om mangfaldet i verdier som finst i verda, skriver Roy Krøvel som er professor i journalistikk ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

bistand samlet, er de største mottakerne Israel, Afghanistan, Egypt, Jordan og Pakistan. Det er ingen tegn til at Clinton vil røre disse prioriteringene. Trumps støtte til Israel er like solid. For de andre landene er det mer åpent, men Trump har gjort det klart at han foretrekker autoritære regimer som al-Sisis militærdiktatur i Egypt.

Strid om «family planning»

Et omstridt punkt i amerikansk bistandsdebatt, selv om det ikke dreier seg om store summer, er direkte eller indirekte støtte til abort. Siden 1973 har det såkalte Helms-tillegget hindret finansiering av abort, også når incest eller voldtekt er involvert, noe Hillary Clinton vil endre. Det står også strid om bistandspenger kan gå til familieplanleggings-organisasjoner

som også tilbyr muligheten for abort, selv om bistandspengene ikke går direkte til slike aktiviteter.

Siden 1984 har republikanske presidenter blokkert tilskudd til slike organisasjoner, mens demokratiske har tillatt det. Clinton ga, på samme måte som Norge, økonomisk støtte til organisasjonen International Planned Parenthood Foundation (IPPF) da hun var utenriksminister.

Trump har generelt ikke markert seg som en sosialkonservativ, men det er uklart hva han egentlig mener i slike spørsmål, og det kan være fristende for ham å fri til partiets konservative fløy ved å stå på Bush' linje her. Det vil passe Clintons profilering godt, og det er ikke vanskelig å tenke seg at hun generelt vil styrke kvinneperspektivet i amerikansk bistand. ■

Kommentar Eva Bratholm

130 000 spilte spill

HVORDAN FÅ 130 000 mennesker interessert i å finne svar på spørsmål om bistand og utvikling?

Ingen lett oppgave. Bistand til mennesker i fattige land er noe som skjer langt borte og angår oss ikke i det daglige.

I vår lanserte Norad kode-spillet Daron (Norad baklengs). Ved å knekke koder, løse gåter og finne veien videre i et stadig vanskeligere terreng – fikk vi med tusenvis av spillere inn i en verden av fattigdom, bistand og utvikling. Hvert steg ble fylt med ny informasjon om feltet. I de fire ukene spillet varte, ble det besvart over en halv million kunnskapsspørsmål. Mange, veldig mange fikk ny lærdom om bistand.

Gamification kalles det. Man tilsetter spill-elementer og oppnår ny effekt. Det brer seg i stor fart. Man regner med at gamification kan øke evnen til innlæring med så mye som 40 prosent.

ALLE SOM HAR opplevd en guttunge sittende ved dataspillet, vet hvilken konsentrasjon og læringsevne som da plutselig åpenbarer seg. Poenget er at det hele er intuitivt, man trenger ingen bruksanvisning.

Statsministeren spiller Candy Crush. Erna Solberg har nådd ett av de høyeste nivåene i sukkertøyspillet. Hun gjør det for å koble ut og slappe av. Andre spiller for å lære. Duolingo lærer bort språk via spill, poenger og nivåer. Vår egen innovasjonskonkurranse EduApp4Syria, er basert på det samme. Utgangspunktet var å finne en måte å gi 2,8 millioner syriske barn som har mistet grunnutdanning i konflikten, en sjanse via smarttelefonen. 78 forslag kom inn og vinneren er i ferd med å bli plukket ut.

I oljesektoren brukes elementer fra spillverdenen til å kartlegge havbunnen. Hoteller legger spill inn i bookingsystemene sine og helseap-

per får folk til å spille seg friske. Min sønn sluttet med snus ved hjelp av Helsedirektoratets snus-app, et helsetiltak som har fått flere priser.

Gamification er et nokså ferskt begrep. En engelsk dataprogrammerer, Nick Pelling har fått æren av å «finne opp» ordet. Det var i 2002. Virkelig populært ble det først i 2010 og siden har det spredt seg til alle tenkelige og utenkelige arenaer. Innen fem år kommer spill til å være integrert i mer enn 85 prosent av våre arbeidsoppgaver og daglige aktiviteter, spår teknikk-sammenlutningen IEEE.

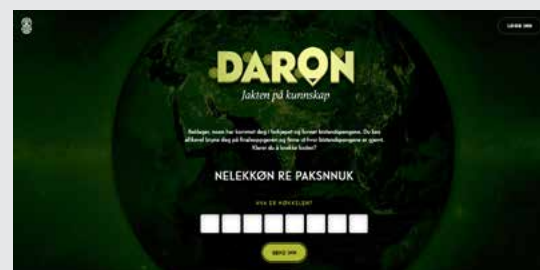
Daron var ingen stor sak i media, men ble for Norad akkurat det vi ønsket: Å nå ut til mange med kunnskap om utvikling og om resultater av norsk bistand. Det hjalp oss godt at kodeekspert Petter Amundsen engasjerte seg sterkt og laget stadig vanskeligere nøtter å knekke.

SPILET BLE avsluttet da vinneren, Jørgen Madslie på 22 år, var den første til å knekke den siste koden, som viste seg å være mobilnummeret til Amundsen. Jørgen ringte og vant.

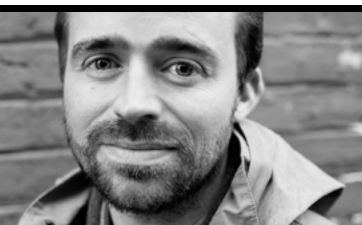
– Jeg har definitivt lært mye om bistand gjennom spillet. I tillegg til at det har vært morsomme oppgaver, har jeg blitt overrasket over ting jeg har lært, for eksempel om barneekteskap og hvordan bistand hjelper. Det har inspirert meg til å ville lære mer, sa Madslie etter seieren.

Det er ikke «game over» for Daron, spillet er fortsatt tilgjengelig på daron.no. ■

« Man regner med at gamification kan øke evnen til innlæring med så mye som 40 prosent. »

Kodespillet Daron fikk tusenvis av spillere til å løse oppgaver om bistand.

I denne spalten vil fire samfunnsdebattanter ytre seg om globale spørsmål. I denne utgaven er det Jan Arild Snoen, USA-kjenner og journalist i nettavisen Minerva.

Foto: Espen Røst

Morten Jerven

36 Portrettet

Afghanistans digitale borger

Allerede som 23-åring var Roya Mahboob direktør i et afghansk it-selskap. Nå arbeider hun for at jenter i hjemlandet skal erobre verden, som kunnskapsrike «digitale borgere». **Av Espen Røst**

Hun vokste opp som flyktning i Iran, men dro tilbake til hjembyen Herat, lengst øst i Afghanistan. Der tok hun utdannelse og startet et it-firma. Bare 23 år gammel hadde hun flere titalls ansatte og tjente gode penger på å utvikle programvare.

Deretter startet hun Digital Citizen Fund, en organisasjon som søker å øke kvinners teknologiske kompetanse. Så langt har organisasjonen bidratt til å øke datakunnskapene til flere tusen jenter.

Engasjementet ble lagt merke til, også utenfor landets grenser. Time Magazine kåret henne til en av de mest innflytelsesrike menneskene i verden. Da var hun 25.

Tre år senere møter vi henne på Grand Hotel i forbindelse med menneskerettighetskonferansen Oslo Freedom Forum.

– En gang var jeg en liten flyktningjente i Iran. Da jeg kom hjem til Herat, fikk jeg muligheten til å bli en digital borger. Dét har ført meg hit jeg er i dag. Nå vil jeg at flere jenter i hjemlandet mitt også skal få muligheter til å utvikle seg, sier hun.

Langt skjegg og våpen

Under den sovjetiske okkupasjonen flyktet Roya Mahboobs foreldre til Iran. Oppholdet i eksil fortsatte da Taliban tok makten i Afghanistan. 28-åringen vokste opp i Iran. Men familien var ved flere anledninger tilbake i hjembyen Herat, også i perioden mens Taliban styrte med sharia-lover. Kvinner måtte tildekkes, jenteskoler ble forbudt.

Mahboob sier at hun ikke husker mye fra besøkene. Hun var bare et lite barn.

– Men jeg husker at vi ikke fikk ha tv, at talib'erne kom for å sjekke at foreldrene mine ikke brøt forbudene. De hadde langt skjegg, kjortler og våpen. Også husker jeg spesielt én gang da jeg syklet på trehjulsykkelen min utenfor huset. Plutselig ropte faren min på meg. Jeg så at han diskuterte med noen menn med kjortler og langt skjegg. Det endte med at jeg ikke fikk

sykle og at pappa sa jeg måtte gå inn i huset.

Kort tid etter dro familien tilbake til Iran igjen.

En by hun ikke kjente

Da Roya Mahboob kom tilbake til Herat som sekstenåring, møtte hun en by hun ikke kjente. Året var 2003, og Taliban-regimet hadde mistet den formelle makten.

– Afghanistan var helt annerledes enn jeg hadde forestilt meg; enn det jeg hadde sett på tv i Iran. Selv om Herat var mye bedre enn mange andre steder på den tiden, var kvinnene helt tildekket. Jeg så ingen glede. Og alle stirret på oss, fordi vi var «jentene fra Iran» og fordi vi ikke brukte burka.

Roya Mahboob fortsatte utdannelsen; *datateknologi* ved universitetet i Herat. Deretter startet hun sitt eget it-selskap og fikk kontrakter med ulike offentlige institusjoner.

Det gikk raskt. 23 år gammel var hun sannsynligvis Afghanistans første kvinnelige topplerer i et it-selskap, med et titalls ansatte. Og gradvis ble tingene også bedre i Herat:

– Etterhvert kunne man se folk smile, i gatene, sier Mahboob.

Hun forteller at det i dag nesten ikke er noen som bruker burka i hjembyen.

– Herat har forandret seg enormt på de femten årene som har gått siden Taliban styrte. Flere går på skole, og mange tar høyere utdanning. Unge jenter har nå andre drømmer for livet enn å gifte seg med en god mann, sier hun.

Drapstrusler fra Talib'er

Gjennom organisasjonen Digital Citizen Fund har Mahboob så langt startet ni it-sentre i Afghanistan og bidratt til at mer enn 8000 jenter har kunnet lære om internett, ulike digitale verktøy og sosiale medier. Planen er at 5000 nye jenter skal gjennom opplæringsprogrammet de neste to årene.

Men ikke alle er like fornøyd med den jobben hun har gjort. Etter utmerkelsen fra Time Magazine toppet

HVEM?

Roya Mahboob

■ Alder: 28

■ Direktør i et afghansk it-selskap i en alder av 23 år og en av grunnleggerne av organisasjonen Digital Citizen Fund.

■ Kåret av Magazine Time til en av verdens mest innflytelsesrike personer i 2013.

det seg. Hun mottok drapstrusler fra Taliban og måtte forlate Afghanistan på ny. Siden 2013 har hun bodd i New York. Derfra driver hun fortsatt selskapet Afghan Citadel Software Co.

– Jeg har mottatt en rekke trusler, men la meg korrigere deg litt. Når man snakker om Taliban tenker mange at det er snakk om terrorister. Men for meg som kvinne er ikke «organisasjonen» Taliban den store utfordringen.

Hun forteller at det er talib, svært konservativt religiøse, som er de mest pågående.

– I hverdagen passer de på at «alt går rett for seg». De vil ikke at jenter skal utdanne seg eller jobbe, og de liker definitivt ikke sånne som meg. Det er slike personer som flere ganger har kommet med trusler.

Digital borger

– Tror du at du kan reise tilbake og bo i Herat igjen?

– Det er bare to måneder siden jeg var hjemme sist. I hemmelighet. Men

jeg kan ikke bo der slik situasjonen er nå. Enn så lenge skal jeg bygge videre på Digital Citizen Fund. Selv om jeg er fra en konservativ familie, støtter foreldrene mine meg og arbeidet mitt. Samtidig forventer de nok også at jeg skal gifte meg og få barn på et tidspunkt, men jeg er fortsatt ung og må møte den rette først.

Hun understreker at akkurat nå er arbeidet viktigst.

Det arbeidet Roya Mahboob snakker om – som har ført til at hun har måtte flykte fra hjemlandet igjen – er engasjementet for jenters rettigheter. Hun forklarer hva hun legger i det å være en digital borger.

– Man er del av et samfunn uten grenser, der man ikke trenger et pass, med religionsfrihet og ingen kjønnsdiskriminering. Ingen kan fortelle deg hvem du er, og man kan ytre sine meninger uten å straffes for det. Jeg ble en digital borger, og det brakte meg hit jeg er i dag. Jeg fant kunder til selskapet mitt utenfor Afghanistan, og investorer til organisasjonen vår. Nå

– Jeg er ingen aktivist, altså... Jeg er en businessdame som forsøker å gi kvinner verktøyene de trenger, sier den afghanske it-gründeren Roya Mahboob (28).

Foto: Espen Røst

vil jeg at flere unge jenter skal kunne få ta del i den samme verden. Så de kan bli mer selvstendige.

Ingen aktivist, altså ...

– Men jeg er ingen aktivist, altså ... Jeg er en businessdame som forsøker å gi kvinner verktøyene de trenger. Deretter kan de ta egne valg. Med digital kompetanse kan de tilegne seg kunnskap, kommunisere med andre, og forhåpentligvis bli økonomisk uavhengige.

– Men hvordan kan datakunnskap bidra til å løfte afghanske kvinner ut av fattigdom?

– Mange kvinner har slått seg til ro med det livet de lever. Å stelle for mann og barn og i hjemmet. Men dét er fordi de ikke vet at det finnes alternativer. Jeg var sånn selv, men så fant jeg en ny verden, på internett. Mange kvinner i Afghanistan har mobiltelefon, men de vet ikke hvilke muligheter som ligger i den. Med 3G-dekning mange steder, gjelder dette også kvinner på landsbygda. Det handler om friheten til å uttrykke seg og dele kunnskap. I et

mannsdominert samfunn som Afghanistan, er det ekstremt viktig.

Ikke bare prat

Afghanistan har gjennom en årrekke vært en av de største mottakerne av norsk bistand. I 2015 gikk nær 700 millioner skatte kroner til det krigsherjede landet. Roya Mahboob mener landet fortsatt trenger støtten.

– Men etter femten år med hjelp er det mye som ikke har gått så bra. Den forrige regjeringen klarte ikke å få til de store fremskrittene. Nå har vi en ny regjering som gjør så godt de kan med de midlene som finnes. Men det er klart det er utfordrende, blant annet med høy arbeidsledighet.

– Du har uttalt at «millioner av dollar er brukt på å prate om kvin-

«Kanskje barnebarna mine kan få vokse opp i et slikt land»

ners rettigheter og utdanning i Afghanistan. Bare prating». Hva mente du med det?

Roya Mahboob ler.

– Sa jeg det?

– Ja.

– Hm. Jeg tror nok at det sies mye viktig og fint om utdanning og rettigheter. Men så må de gode intensjonene følges opp. Det er ikke alltid det skjer. Så i stedet for å bruke hundrevis av millioner på konferanser, må vi komme med de konkrete verktøyene som gir kvinner mulighet til å tre ut av hjemmet og delta i samfunnet. Om vi utdanner kvinnene, utdanner vi også barna deres, familien, hele samfunnet de lever i. Og om vi gjør det, kan ingenting stoppe dem.

Musk og Beyoncé

Da Roya Mahboob i 2013 ble kåret til en av de 100 mest innflytelsesrike menneskene i verden av Time Magazine, var det sammen med mer kjente navn som Tesla-gründer Elon Musk, opposisjonsleder i Myanmar Aung San Suu

Kyi og artisten Beyoncé. I begrunnelsen fra det anerkjente magasinet het det at hun «arbeider på smarte og nye måter for å endre kulturelle stereotyper».

– Jeg er veldig stolt. Det var en anerkjennelse av at det vi gjør er riktig, og det gav meg et boost til å fortsette arbeidet.

Roya Mahboob forteller at hun, tross enorme utfordringer, er optimistisk på vegne av afghanske kvinners fremtid. Hun forteller om drømmen sin, for hjemlandet.

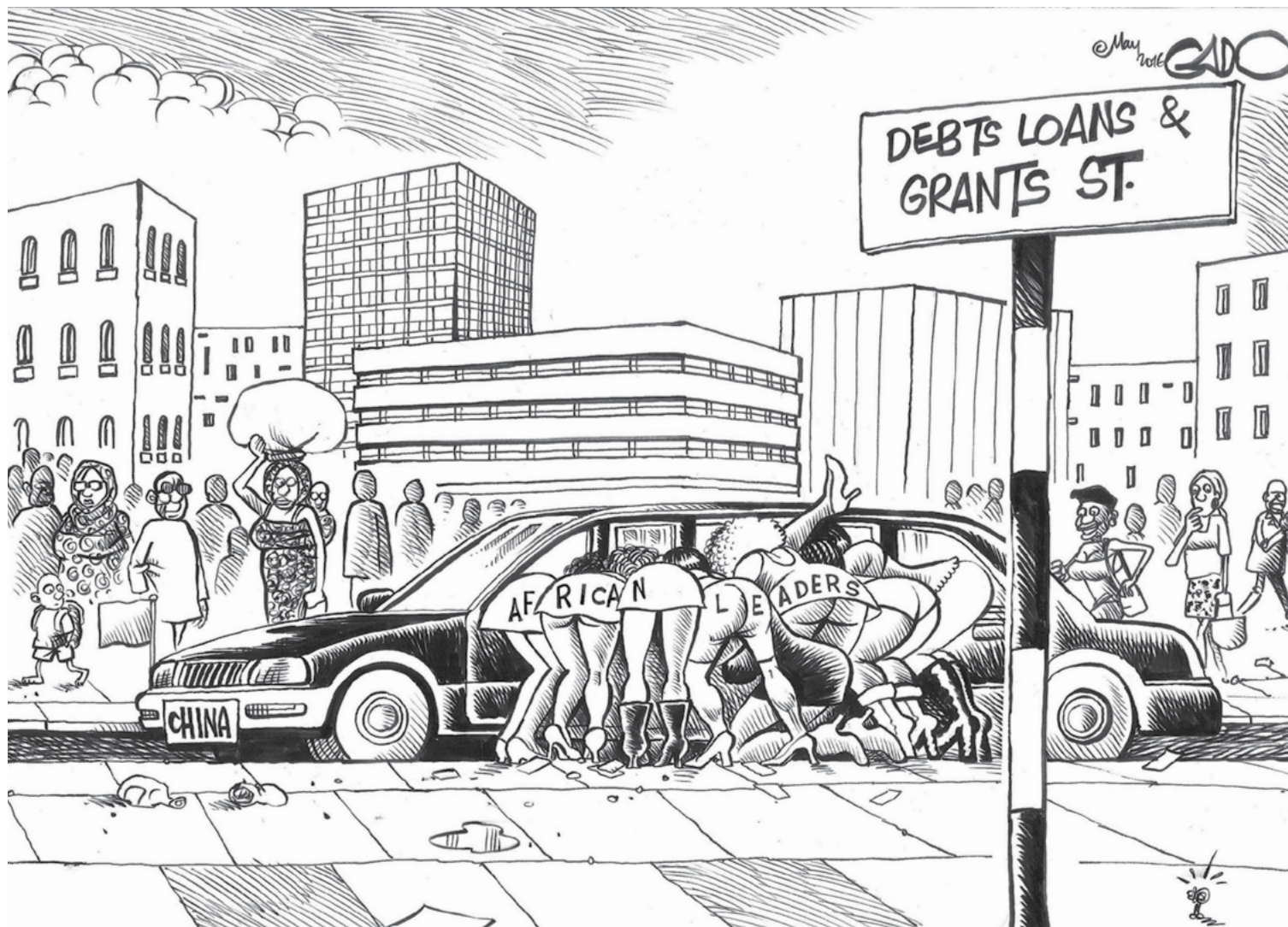
– Jeg håper unge kvinner en gang i fremtiden kan gå alene nedover gaten selv om det er mørkt om kvelden. At Afghanistan blir et trygt land. At jenter følger drømmene sine. At kvinner behandles med respekt og at afghanere er et uavhengig og stolt folk.

Hun er usikker på om døtrene hennes vil oppleve dette i sin oppvekst.

– Jeg tviler. Det er for mye som gjenstår. Men kanskje barnebarna mine kan få vokse opp i et slikt land. Det er min drøm. ■

38 Bakerst

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han har tidligere tegnet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Kinesiske ledere er populære gjester i afrikanske hovedsteder.

Hva i all verden?

Foto: Wikipedia

- 1** Hvem er dette?
- 2** I hvilket år ble Sør-Sudan en selvstendig nasjon?
- 3** Hvem ledet utvalget som nylig leverte en rapport om Norges innsats i Afghanistan?
- 4** Hva heter hovedstaden i Afrikas mest folkerike land?
- 5** Hva regnes som nasjonalsporten i Thailand?
- 6** Hva er det offisielle språket i Syria?
- 7** I hvilket land ble organisasjonen Leger Uten Grenser grunnlagt?
- 8** I hvilket land var Benazir Bhutto statsminister?
- 9** Hvem var FNs første afrikanske generalsekretær?
- 10** Og hvilket land kommer han fra?
- 11** I mai ble det holdt et internasjonalt toppmøte som blant annet tok for seg hvordan humanitær hjelp skal bli bedre. Hvor ble møtet holdt?
- 12** I hvilket land ble den revolusjonære opprøperen Che Guevara drept?
- 13** Hva kalles et høyt utropstårn ved en moské?
- 14** Hvem er Dambisa Moyo?
- 15** Erik Solheim har fått ny jobb i en FN-organisasjon. I hvilken by skal han ha kontor?
- 16** En tv-serie om slaveriet, som hadde mange seere på 1980-tallet, kom nylig i ny versjon. Hva heter serien?
- 17** Og hvem skrev boka?
- 18** Er Rwanda større enn Hedmark?

Foto: Wikipedia

- 19** Nylig avdøde Muhammad Ali bokset en berømt kamp mot George Foreman. Kampen ble kalt «The Rumble in the Jungle». I hvilken by skjedde det?
- 20** Hvilket lands flagg har rød bunn med 5 gule stjerner i venstre hjørne?

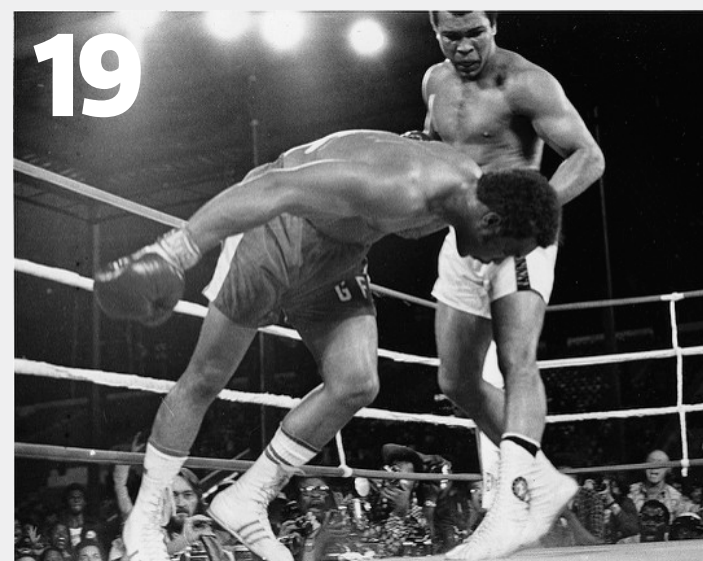

Foto: Creative Commons

Ekspertnotter:

- 1** Hva heter myntenheten i Afghanistan?
- 2** Hva heter øya som er delt mellom Haiti og Den dominikanske republikk?
- 3** Hvor mye ga Norge i (sivil) bistand til Afghanistan i perioden 2001–2014?

13394*

BLI
MED
OSS
PÅ
FACE-
BOOK*Antall følgere per
14. juni 2016

BISTANDSAKTUELT

Jon-Arne Hoppestad (45) er ansatt som ny leder for Internasjonal avdeling i

Misjonsforbundet. Han er utdannet fra Ansgar Teologiske Høgskole (fire år) og har i tillegg en halvårsenhet i Offentlig administrasjon og ledelse fra Høgskolen i Nord-Trøndelag. Hoppestad er ordinert i Misjonsforbundet både som pastor og misjonær.

Roger Mathisen er ny programdirektør for Alive & Thrive i Sørøst-Asia. Alive &

Thrive er et initiativ for spedbarns- og småbarnsernæring ledet av organisasjonen FHI 360. Det er etablert med støtte fra Bill & Melinda Gates Foundation, samt støttet av kanadiske og irske myndigheter.

Marianne Holden skal jobbe som prosjektkoordinator for årets Operasjon Dagsverk. Årets OD-aksjon går til

Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpfond (SAIH). Holden er utdannet journalist og har en master i internasjonale relasjoner. Hun har erfaring fra NRK og har tidligere jobbet for den ideelle stiftelsen Menneskerettighetsakademiet.

Bente Lier er ansatt som ny generalsekretær i SOS-barnebyer. Hun kommer fra stillingen

som leder for nasjonal avdeling for omsorgsfag i Røde Kors, og har lang og bred erfaring

Flytter til Myanmar

Morten Johnsen tiltrer i juli en ettårig prosjektstilling som stedlig miljørådgiver i **Ministry of Electricity and Energy (MOEE)** i Myanmar. Johnsen har ett års permisjon fra jobben som leder for **Internasjonal Seksjon i Norges Vassdrags- og Energidirektorat (NVE)**.

– Gratulerer med ny jobb i Myanmar! Nervøs?

– Spent er vel riktigere. Jeg har allerede jobbet litt med den nylig opprettede miljøgruppen i departementet i Myanmar, men jeg er spent på hvor fort miljøgruppen vil få en operativ rolle som vil føre til forbedret håndtering av miljø og sosiale aspekter i vannkraftutbygginger. Utgangspunktet er godt; genuin interesse hos MOEE til læring og forbedring på de områdene miljøgruppen skal jobbe med.

– Hva blir jobben din?

– Jeg skal bistå miljøgruppen i MOEE med å utvikle rammeverk, retningslinjer og handlingsplaner for forbedret håndtering av miljømessige og sosiale konsekvenser i forbindelse med vannkraftprosjekter. Dette gjelder prosjekter både i myndighetsregi og for prosjekter med private investorer. Miljøgruppen er som sagt nyopprettet, så opplæring og kompetansebygging av miljøgruppen og prosjektpersonell blir en viktig oppgave.

fra privat sektor og organisasjonsliv, hvorav nesten ni år som generalsekretær i Skiforeningen.

Lier overtar stillingen etter **Svein Grønnern**, som har vært generalsekretær i SOS-barnebyer Norge siden 1995.Kristelig Folkepartis nestleder **Dagrun Eriksen** er valgt til ny styreleder i Digni.Hun tar over stafettpinnen etter **Preben Hempel Lindøe**, som er professor emeritus ved Uni-

versitetet i Stavanger. Eriksen har representert KrF på Stortinget i 14 år.

Kjetil Aano har overtatt som styreleder i Kirkens Nødhjelp etter **Kjell Nordstokke**.

Aano er teolog og har omfattende erfaring med utenlandsarbeid og ledende posisjoner i trosbasererte organisasjoner. Aano er tidligere generalsekretær i Det Norske Misjonsselskap (NMS) og har vært styremedlem i Kirkens Nødhjelp det siste året.

Vi har
flyttetBistandsaktuelt har flyttet. Vår nye kontoradresse er: **Bygdøy Allé 2**, der vi holder til i 1. etasje i Norads nye lokaler. Postboksadresse og telefonnummer er som før.

Og slik så det ut ved vår nye adresse i 1964. Foto: NRK

Abonnere på
Bistandsaktuelt?

adr-ba@norad.no

BISTANDSAKTUELT

BISTANDSAKTUELT

Fagblad om utviklingssamarbeid.

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

Ansvarlig redaktør:

Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Debattansvarlig:

Tor Aksel Bolle
toab@norad.no

Nettavisredaktør:

Jan Speed
jasp@norad.no

Bildeansvarlig:

Espen Røst

Journalister:

Tor Aksel Bolle
toab@norad.no

Hege Opseth

opsethmedia@gmail.com

Asle Olav Rønning

asle.o.ronning@gmail.com

Espen Røst

espenrost@gmail.com

Anne Håskoll-Haugen

annehaugen@hotmail.com

Administrasjon:

Ragnhild Eitungjerde Høyvik
Ba-Musa Ceesay

Internett:

www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:

Boks 8034 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse:

Bygdøy Allé 2 (1. etg.)

Telefoner:

23 98 00 00 (sentralbord)

23 98 02 37 (redaksjon)

23 98 02 39 (annonser)

E-post redaksjon:

gz@norad.no

E-post annonser:

toab@norad.no

Design og produksjon:

Medier og Ledelse AS

Trykk:

Amedia Trykk AS

Abonnement:

Bistandsaktuelt, Norad

Boks 8034 Dep,

0030 Oslo

Telefon: 23 98 02 35

E-post: adr-ba@norad.no

Abonnementet er gratis.

Utgiver:

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:

Fredag 16. september 2016

Opplag denne utgaven:

19 400 eksemplarer.

Fagpressen

Bistandsaktuelt er medlem av **Fagpressen**.

Neste Bistandsaktuelt:

Utkommer cirka

Fredag 10. juni 2016

Noen av veskene er tydelig inspirert av piller som er populære i rusmiljøer.
Foto: Sarahs Bag

Dronning Rania av Jordan.

Kronprinsesse Mette Marit.

Design for fiffen, skapt av innsatte

Klare meldinger og slang fra samfunnets skyggeside går igjen i veskekolleksjonen til Sarahs Bag. Innsatte i libanesiske fengsler står bak designen – som både kronprinsesse Mette-Marit og dronning Rania av Jordan liker. **Av Hege Opseth Vandapuye**

Kronprinsesse Mette-Marit har neppe bestilt veske med de heftigste slagordene, som «ChillPill» og «Prozak». Men veskene fra Libanon har et umiskjennelig røft særpreg, i kontrast til enkelte av dem som bærer dem. Samtidig er det håndverk og mangfold – alt fra elegante konvolutt-vesker til skuldervesker i enkel og klassisk design.

I dag bæres veskene av verdenskjendiser, en dronning – og altså snart også Mette-Marit.

Sosiologi-student

– Det hele startet for 16 år siden, forteller Sarah Beydoun, som også selv er libanesiske.

Som sosiologi-student i Beirut besøkte hun kvinner som sonet i ulike fengsler. Det gjorde inntrykk, og hun bestemte seg for å gjøre noe. Bevæpnet med stoffer, nål og tråd dro hun tilbake, i samarbeid med en lokal bistandsorganisasjon. De fengslede

kvinnene startet å designe vesker, mens Beydoun fikk dem produsert utenfor fengselsmurene.

– Jeg startet et sosialt prosjekt. Etter hvert fant jeg ut at den eneste måten det ville være bærekraftig på var å faktisk gjøre det til en business, forteller Beydoun til Bistandsaktuelt

Fikk pris

Nylig var hun i Norge for å motta en pris av den norske stiftelsen Business for Peace Foundation. Prisen er en

«Ved å følge sitt hjerte – både for mote og utsatte kvinner – har Sarah Beydoun utviklet en robust og vellykket forretningsidé (...)».

Juryens pris-begrunnelse

heder til næringslivsledere som jobber for å skape verdier for samfunnet i tillegg til bedriften de leder.

«Ved å følge sitt hjerte – både for mote og utsatte kvinner – har Sarah Beydoun utviklet en robust og vellykket forretningsidé, på tross av de vanskelige forholdene i regionen», heter det i begrunnelsen.

For det som startet beskjedent, er blitt til en designerkolleksjon som selger vesker på 35 utsalgssteder verden over. Hvert år produseres det mellom 6000 og 8000 vesker. Og det kvinnelige fanger har designet innenfor fengselsmurene i Libanon, lanseres i motehovedstaden Paris.

– Jeg skjønnte at for kvinner som er mishandlet eller fengslet, er den eneste måten å bryte den onde sirkelen på å lære dem et håndverk, sier Beydoun.

Sterke møter

I den spede starten var det én kvinne som gjorde spesielt inntrykk på Beydoun. Denne kvinnen var i fengsel, dømt for å ha forgiftet ektemannen. Beydoun beskriver henne som liten, veldig tynn og stille. Hun ble en del av prosjektet, laget design, fikk penger for arbeidet – og sparte hver krone.

Kvinnen brukte pengene til å betale for en advokat, som skulle bevise at hun var uskyldig. Etter tre år bak murene kunne hun spasere ut av

Sarah Beydoun startet eget veske-firma for 16 år siden. Nå har veskene slått igjennom, også hos royale kjendiser.

Foto: Olav Heggø, Business for Peace

fengslet – frikjent for alle anklagene.

– Jeg ville fortsette å jobbe med henne og de andre kvinnene, også etter at de kom ut av fengselet, forteller Sarah Beydoun.

I dag er det 200 kvinner tilknyttet designvirksomheten. 60 av dem soner en dom i fengsel. Andre er blitt løslatt og har startet såkalte arbeidssirkler på sine hjemsteder.

– Det spesielle med konseptet er at vi skaper noe som selger, selv om folk ikke kjenner historien bak. Vi vil at veskene skal være trendy og passe inn i motebildet, forteller gründeren.

Den viktige kombinasjonen

For å skape bærekraftig forandring er det nødvendig å kombinere næringslivets ideer med sosialt ansvar, mener Sarah Beydoun.

– Jeg lærte underveis at jeg er kreativ, jeg har lidenskap for design – og for kvinners rettigheter. Det vi har skapt i Sarahs bag er en vinn-vinn-vinn-situasjon ...

Men at eventyret som startet i Libanon for 16 år siden skulle spre seg også til royale kretser var ikke en gang en drøm. Sjefen for det hele tilkjenner at det er ekstra stas.

– Jeg gikk bort til kronprinsesse Mette-Marit, og hun fortalte at hun hadde bestilt én på internett for et par måneder siden. Nå gleder vi oss til å se at hun bruker vesken! ■